

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Eraõiguse instituut

Haide Hermet

KOHTUDOKUMENTIDE PIIRIÜLENE
KÄTTETOIMETAMINE EUROOPA LIIDUS:
EESTI KOGEMUSED JA PRAKTIKAS ÜLESKERKINUD
PROBLEEMID

Magistritöö

Juhendaja dr. iur. Karin Sein

Tallinn 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. MENETLUSE ALGATAMIST KÄSITLEVA DOKUMENDI PIIRIÜLESE KÄTTETOIMETAMISE MÕJU JA ERISUSED BRÜSSEL I MÄÄRUSE ARTIKLI 26(2) KONTEKSTIS	10
1.1. Kohtudokumentide kättetoimetamine ja seda reguleerivad õigusaktid piiriüleses tsiviilkohtumenetluses	10
1.2. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi piiriülese kättetoimetamise seosed ja mõju Brüssel I määruse kontekstis, artiklid 26(2) ja 34(2)	17
1.3. Piiriülese kättetoimetamise õiguslikud erisused Brüssel I määruse artikli 26(2) kohaldamisel.....	20
1.3.1. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisele kohaldub kättetoimetamismäärus	21
1.3.2. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisele ei kohaldu kättetoimetamismäärus	24
1.4. Isiku, kellele tuleb dokument kätte toimetada, aadressi teada olemine kättetoimetamismääruse kohaldamise eeldusena	26
1.4.1. Aadressi tähendus kättetoimetamismääruse artikli 1(2) kontekstis	26
1.4.2. Hageja ja Eesti kohtu kui asja menetleva kohtu kohustus ning võimalused välisriigis asuva kostja aadressi kindlakstegemiseks.....	28
2. KOHTUDOKUMENTIDE PIIRIÜLENE KÄTTETOIMETAMINE EESTIS KÄTTETOIMETAMISMÄÄRUSE KOHALDUMISEL	35
2.1. Kättetoimetamismääruse kohase piiriülese kättetoimetamise korraldus Eestis	35
2.2. Eesti kohtu kui teisest liikmesriigist saabuvald kohtudokumente vastuvõtva asutuse koostöökohustus aadressaadi asukoha väljaselgitamisel.....	37
2.3. Kättetoimetamismääruse kontekstis Eestis kasutatavad kättetoimetamisviisid	42
2.3.1. Kättetoimetamine edastavate ja vastuvõtivate asutuste kaudu.....	43
2.3.2. Kättetoimetamine postiteenuse vahendusel	50
2.4. Piiriülesel kättetoimetamisel Eestis vähekasutatavad TsMS kohased kättetoimetamisviisid.....	52
2.4.1. Menetlusdokumendi elektrooniline kättetoimetamine	53
2.4.2. Menetlusdokumendi kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel.....	55
2.4.3. Menetlusdokumendi kättetoimetamine postkasti panekuga ja hoiustamisega...	59
2.5. Aadressaadi teavitamine tema õigusest dokumendi vastuvõtmisest keelduda.....	62

2.6.	Kättetoimetatavate dokumentide tõlkimise kohustus	67
2.7.	Kättetoimetamismääruse artikli 19 lõigete (2)-(4) kohaldamine.....	70
3.	KOHTUDOKUMENTIDE PIIRIÜLENE KÄTTETOIMETAMINE BRÜSSEL I MÄÄRUSE ARTIKLI 26(2) ALUSEL JUHUL, KUI KOSTJA ASUKOHT VÄLISRIIGIS EI OLE TEADA.....	74
3.1.	Rahvusvaheline kohtualluvus avaliku kättetoimetamise mõjurina	74
3.2.	Menetluse algatamist käsitleva dokumendi avaliku kättetoimetamise ja tagaseljaotsuse lubatavuse lähtekohad.....	80
3.3.	Eesti kohtute praktika menetluse algatamist käsitleva dokumendi avaliku kättetoimetamise lubatavuse osas	84
	KOKKUVÕTE.....	89
	CROSS-BORDER SERVICE OF JUDICIAL DOCUMENTS IN THE EUROPEAN UNION: ESTONIAN EXPERIENCE AND PROBLEMS ARISING IN PRACTICE.....	93
	KASUTATUD ALLIKAD.....	97
	Kirjandus, uurimused, intervjuud	97
	Õigusaktid.....	101
	Euroopa Kohtu otsused.....	102
	Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused.....	103
	Eesti kohtute otsused	103
	LISA	105
	LIHTLITSENTS	106

SISSEJUHATUS

Üheks Euroopa Liidu prioriteediks varajasesst integratsioonist alates on olnud liikmesriikide kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise võimaluste lihtsustamine,¹ millega kaasneb vältimatult ka protsessiõiguse harmoneerimise vajadus.² Tsiviilkohtumenetluse lihtsustamisel ja kiirendamisel tuleb silmas pidada, et see toimuks kooskõlas ausat ja õiglast menetlust tagavate võrdlemisi rangete piiridega.³ Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikele tuleneb põhiõiguste kaitse tsiviilkohtumenetluses Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁴ artiklist 47 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele), Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni⁵ artikli 6 lõikest 1 (õigus õiglasele kohtulikule arutamisele) ja põhiseaduse erinevatest sätetest.⁶ Euroopa Liidu arusaamad õiglasest ja tõhusast menetlusest on väljendatud ka erinevates Euroopa Liidu õigusaktides, kusjuures keskne roll on ühtsel arusaamal menetlusdokumentide (eelkõige menetluse algatamist käsitleva dokumendi, nt hagi) kättetoimetamise miinimumstandarditest.⁷

¹ Škerl, J.K. European Public Policy (with an Emphasis on *Exequatur* Proceedings). *Journal of Private International Law*, Vol. 7 No.3, December 2011, p 464. Beaumont, P, Johnston, E. Can Exequatur Be Abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence? *Journal of Private International Law*, Vol. 6 No. 2, August 2010, p 249.

² Raba, K. Õigusala koostöö tsiviilasjades. Arengutest Euroopa liidus. *Juridica* III/2002, lk 188 joonealune viide 3. Tampere Euroopa Ülemnõukogu 1999 sedastas õigusalasest koostöös tsiviilasjades kolme prioriteetset valdkonda: kohtuotsuste vastastikune tunnustamine, protsessiõiguse ühtlustamine ja õigusabi. Protsessiõiguse harmoneerimine kaasneb vältimatult vastastikuse tunnustamisega, mistõttu see ei ole prioriteet omaette. Pigem on tegemist valdkonnaga, mis soodustab usaldust liikmesriikide justiitsasutuste vahel ning seeläbi õiguslast koostööd (*Ibid*, lk 190).

Euroopa Nõukogu Stockholmi programm – avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitsel, Euroopa Liidu Teataja 2010/C 115/01, 04.05.2010, punkt 3. KODANIKE ELU LIHTSUSTAMINE: ÕIGUSE- JA ÕIGLUSEPÕHINE EUROOPA. Euroopa Ülemkogu teatas oma 1999. aasta Tampere kohtumisel, et õigusasutuste otsuste ja kohtuotsuste ulatuslikum vastastikune tunnustamine ja õigusaktide vajalik lähendamine hõlbustaks ametiasutuste koostööd ja üksikisikute õiguste kohtulikku kaitset ning et vastastikuse tunnustamise põhimõtte peaks olema nii tsiviil- kui kriminaalasjades tehtava õiguslasest koostöö nurgakivi. Kõnealune põhimõtte on nüüd sätestatud ka aluslepingutes.

³ Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. *Juridica* IX/2012, lk 664.

⁴ Vt Besselink, L.F.M., The Protection of Fundamental Rights post-Lisbon. The Interaction between the EU Charter of Fundamental Rights, the European Convention on Human Rights (ECHR) and National Constitutions. Arvutivõrgust kättesaadav http://www.fide2012.eu/index.php?doc_id=94 (22.01.2013), p 1. Euroopa Liidu põhiõiguste hartale andis Lissaboni lepingu jõustumine siduva, aluslepingutega võrreldes samaväärse õigusjõu 1.12.2009 muudetud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 6(1). ELTL tunnustab hartat primaarse põhiõiguste allikana Euroopa Liidu õiguskorras (*Ibid*, p 25)..

⁵ Besselink, L.F.M. *Op.cit.*, p 1, 3. Lissaboni lepinguga on ette nähtud Euroopa Liidu ühinemine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooniga, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 6(2). Euroopa Kohus kohaldab juba oma praeguses praktikas EIÕK-d kui asjakohaste põhiõiguste otsest allikat.

⁶ Vt Kõve, V. *Op.cit.*, lk 664. Näiteks Eesti Vabariigi põhiseaduse § 24 lg 2 järgi on igal õigust olla oma kohtuasja arutamise juures, § 11 seab seadusandjale üldise kohustuse järgida õiguste ja vabaduste piiramisel proportsionaalsuse põhimõtet, § 15 lg 2 ja § 152 tagavad põhiseaduslikkuse igal õigust olla arutamisel. Besselink, L.F.M. *Op.cit.*, lk 11. ELTL artikkel 6(3) Lissaboni lepingu järgses sõnastuses ei täpsusta, kes on selles sättes viidatud õiguse üldpõhimõtete adreassaadid. Eeldatavasti saab seda käsitleda argumendina laialt tõlgendamisel katmaks liikmesriikide tegevust, millal iganes see on kaetud Euroopa Liidu õigusega.

⁷ Kõve, V. *Op.cit.*, lk 665.

Menetlusedokumentide korrektse kättetoimetamise olulisust kiire ja tõhusa kohtumenetluse ühe komponendina rõhutab ka Euroopa Inimõiguste Kohtu presedendiõigus.⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgenduses nähtub, et konventsiooni artiklis 6 sätestatud õiguse õiglasele menetlusele nõuab tegeliku ja tõhusa kaitse olemasolu, mis tagab kostjale võimaluse oma õigusi tegelikult kasutada.⁹

Liikmesriikide kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise lihtsustamise eelduseks on tsiviilkohtumenetluse pooltele piisavate kaitsevõimaluste loomine (*exequatur* menetluse kaotamine on järgmine samm sel teel), mis kostja kaitse kõrval tähendab ka hageja kaitse tugevdamist, seda näiteks menetlusest kõrvalehoidva kostja korral. Nii ei saa kohtudokumentide nõuetekohast kättetoimetamist kui sellist võtta absoluutse eeldusena menetluse jätkamisel ning kohtuotsuse tunnustamisel ja täitmisel. Probleem on eriti terav piiriülese tsiviilkohtumenetluse puhul, kus teises liikmesriigis asuvale (või tõenäoliselt asuvale) kostjale kohtudokumentide kättetoimetamisel tuleb arvestada Euroopa Liidu seadusandja poolt kehtestatud nõuete ja siseriiklike sätete koosmõjuga nii, et menetluse käiku on nii kohtuotsuse tegemisel kui selle tunnustamise ja täitmise protsessis võimalik hinnata autonoomsest, siseriiklikust õigusest sõltumatust käsitlest lähtuvalt.¹⁰

Käesolev magistritöö keskendub kohtudokumentide piiriülesele kättetoimetamisele piiriülestes tsiviilkohtumenetlustes Euroopa Liidus. Selles valdkonnas põimuvad mitmete Euroopa Liidu õigusaktidega kehtestatud kättetoimetamisnõuded liikmesriikide siseriiklikes seadustes sätestatud kättetoimetamise põhimõtetega. Magistritöö lähtepunktiks on Brüssel I

⁸ Calvez, F, Régis, N. Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights. 31 July 2012, 2nd Edition, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2204779&SecMode=1&DocId=1965298&Usage=2>, page 4. Origins of delay: Failure to summon parties or witnesses; .../. A few illustrations of „reasonable time“: Simple civil cases: for a civil case involving a dispute over co-ownership a total duration 5 years and 3 months for three levels of instance breaking down as follows: - 1 year and 10 months at first instance, - 1 year and 8 months on appeal, - 1 year and 9 months on cassation, is judged to be reasonable (*Martin Lemoine v. France* judgment, 29 April 2003) (*Ibid*, p 67). The length of judicial proceedings remains a major concern, not only for domestic courts everywhere but also and above all for the European Court (*Ibid*, p 70).

⁹ Euroopa Kohtu otsus 14.12.2006 kohtuasjas C-283/05 *ASML Netherlands BV v Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, punkt 27, viide Euroopa Inimõiguste Kohtu 13.05.1980 otsusele kohtuasjas *Artico vs Italia*, A-seeria, nr 37, punkt 33 ja 12.10.1992 otsusele kohtuasjas *T v Italia*, A-seeria, nr 245, punkt 28.

¹⁰ Lõhmus, U. Kuidas liikmesriigi kohtusüsteem tagab Euroopa Liidu õiguse tõhusa toime? *Juridica III/2007*, lk 148. Euroopa Liidu õigus kasutab mõisteid, mis on talle ainuomased. Eri õigussüsteemides võib sama sõnaga väljendataval mõistel olla erinev sisu. Nende raskuste ületamiseks on Euroopa Liidu seadusandja ja kohus välja töötanud autonoomsed, Euroopa Liidu õigusele ainuomased mõisted.

määruse¹¹ artikkel 26, mis kaitseb kohtusse mitteilmuvat kostjat juhul, kui kohtumenetlus toimub liikmesriigis, kus ei ole kostja alaline elukoht. Brüssel I määruse artikli 26(2) järgi peatab kohus sel juhul menetluse niikauaks, kuni on tõestatud, et kostjal on olnud võimalus menetluste algatamist käsitlev või võrdväärne dokument saada kätte piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, või on tõestatud, et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed. Artiklist 26(3) tulenevalt kohaldatakse sama artikli lõike (2) asemel Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 1393/2007 (edaspidi kättetoimetamismäärus),¹² kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument tuli selle määruse kohaselt ühest liikmesriigist teise toimetada.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida, kuidas ja millistel põhimõtetel toimub kohtudokumentide piiriülene kättetoimetamine Eestis ning millistel tingimustel on kohtul võimalik Brüssel I määruse artikli 26(2) kontekstis menetlusega jätkata. Uurimus jaotub kaheks lähtuvalt sellest, kas menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamine teise liikmesriiki kuulub kättetoimetamismääruse kohaldamisalasse või jääb sellest väljapoole. Kättetoimetamisel 15.11.1965 Haagi konventsiooni alusel (Brüssel I määruse artikkel 26(4)) käesolev magistritöö ei peatu, kuna Euroopa Liidu liikmesriikide vahelisel kättetoimetamisel seda praktiliselt ei kasutata.¹³

Täpsemini leiavad magistritöös käsitlemist järgmised uurimisküsimused:

1. Kättetoimetamise õiguslik tähendus Brüssel I määruse kontekstis.
2. Euroopa Liidu õiguse ja siseriikliku seadusandluse koostoimimine piiriülese kohtudokumentide kättetoimetamises.

¹¹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22.12.2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13.11.2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamine“), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000. Taani on määrusega seotud Euroopa Ühenduse ja Taani Kuningriigi vahelise kokkuleppe kaudu kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades: Agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark on the service of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (OJ, L 300 of 17 November 2005).

JUDr Miloš Haťapka sõnul võidakse edaspidi määrust laiendada ka Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni liikmesriikidesse. Koolitus Euroopa Komisjoni „Tsiviilõiguse“ programmi raames Tallinnas 24.01.2013 „Piiriülene justiitskoostöö tsiviilasjades: tõendite kogumise ja dokumentide kättetoimetamise määruste loodud võimalused“, JUDr Miloš Haťapka (Slovaki Vabariigi justiitsministeerium) ja Indrek Parrest (Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja kohtunik) ettekanded.

¹³ Kättetoimetamismääruse artikkel 20: käesolev määrus on selle reguleerimisalasse kuuluvates küsimustes ülimuslik liikmesriikide poolt sõlmitud teiste kahe- või mitmepoolsete lepingute või kokkulepete, eelkõige 1968 Brüsseli konventsiooni IV artikli ja 15.11.1965 Haagi konventsiooni suhtes.

3. Millised on nõuetekohase kättetoimetamise tagajärjed piiriüleses tsiviilkohtumenetluses.
4. Kättetoimetamist korraldava liikmesriigi koostöökohustus adressaadi asukoha kindlakstegemisel.
5. Milliseid kättetoimetamisviise kasutab Eesti piiriülesel kättetoimetamisel ja millised jäetakse kasutamata.
6. Millised probleemid seonduvad kättetoimetatavate dokumentide tõlkimisega.
7. Kas ja millistel tingimustel tohib kohtunik teha tagaseljaotsuse, kui võlgniku kohta on teada, et ta asub välisriigis, kuid tema aadressi ei õnnestu välja selgitada.
8. Millal võib kohus piiriüleses menetluses kasutada avalikku kättetoimetamist, kartmata, et tema tehtud tagaseljaotsust hiljem teises liikmesriigis ei tunnustata.

Kättetoimetamismääruse rakendamise praktikat ja probleeme Eestis on analüüsinud Indrek Parrest *Juridica VIII/2013* numbris ilmunud artiklis 'Euroopa kättetoimetamismääruse rakendamisest Eesti näitel'. Eestis on kättetoimetamismääruse rakendamist käsitletud ka Euroopa Komisjoni poolt piiriülese justiitskoostöö tsiviilasjades raames korraldatud koolitustel, neist viimane toimus Tallinnas 24.01.2013.¹⁴ Piiriülesel kättetoimetamisel on oma artiklites peatunud Villu Kõve, Meeli Kaur ja Maarja Torga.¹⁵ Lähtuvalt kättetoimetamismääruse artiklist 24 avaldas Euroopa Liidu Nõukogu 4.12.2013 Euroopa Komisjoni poolt koostatud raporti määruse rakendamise kohta perioodil 2008 kuni 2012.¹⁶ Uurimust, mille raames analüüsitakse piiriülese kättetoimetamise nõuetekohasust kohtusse ilmumata jäänud kostja osas laiemalt, sh väljaspool kättetoimetamismäärust, ei ole magistritöö autorile teadaolevalt seni tehtud ja seda vaatenurka püüabki käesolev töö sisustada.

¹⁴ Koolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Hačapka ettekanne *Op.cit.* Justiitsministeeriumi andmetel toimus eelmine koolitus Baltimaade ühisprojekti raames korraldatud seminari näol piiriülesest tõendite kogumisest ja dokumentide kättetoimetamisest 22.05.2012.

¹⁵ Kaur, M. Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? *Juridica II/2012*, lk 122-126. Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud, *Juridica IX/2012*, lk 659-676. Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States. Research is conducted in accordance with the request of the Ministry of the Republic of Latvia and it is co-supported by the European Commission special programme 'Civil Law' project 'Improvement of civil cooperation: European Union level procedures in civil matters and possibilities provided by Evidence Taking Regulation and Service Regulation'. Riga, Vilnius, Tallinn 2012.

¹⁶ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents on civil or commercial matters (service of documents). COM(2013) 858 final, Brussels, 4 December 2013.

Magistritöö koostamisel on kasutatud kombineeritud uurimismeetodit (kvalitatiivne ja kvantitatiivne analüüs). Töö esimene ja kolmas peatükk on eelkõige kvalitatiivse iseloomuga, põhinedes Eesti ja teiste riikide autorite poolt viimastel aastatel avaldatud teadusartiklite ja kommenteeritud väljaannete; Euroopa Kohtu, Euroopa Inimõiguste kohtu ja Eesti kohtute asjakohaste otsuste ning kohtupraktika analüüside ning kättetoimetamismääruse ja selle eellase ¹⁷ kohta avaldatud raportite ja uurimuste süsteemsel analüüsil. Lisaks on töös toetava materjalina kasutatud Haagi 1965.a. konventsiooni rakendamise käsiraamatut. Magistritöö teine peatükk on suures osas kvantitatiivse iseloomuga, põhinedes justiitsministeeriumi rahvusvahelises justiitskoostöö talituses ning Harju Maakohtu Tartu mnt ja Kentmanni kohtumajas aastatel 2012-2014 tehtud intervjuude ning e-kirja teel teistest kohtumajadest saadud andmete empiirilisel analüüsil.

Magistritöö jaotub kolmeks peatükiks.

Esimeses peatükis käsitletakse kättetoimetamise mõistet laiemalt; Euroopa Liidu ja siseriikliku õiguse suhet piiriüleses kättetoimetamises; piiriülese kättetoimetamise mõju, seoseid ja õiguslikke erisusi Brüssel I määruse artikli 26(2) kontekstis. Analüüsitakse kättetoimetamismääruse kohaldamise oluliseks eelduseks olevat artiklit 1(2) – 'määrust ei kohaldata, kui isiku, kellele tuleb dokument kätte toimetada, aadress ei ole teada'. Lisaks uuritakse, millised on hageja ja asja menetleva kohtu võimalused välisriigis asuva kostja asukoha tuvastamiseks, et oleks võimalik kättetoimetamismäärust kohaldada.

Teine peatükk analüüsib kättetoimetamismääruse rakendamist Eestis rõhuasetusega kättetoimetamise õnnestumist ja liikmesriikide koostöö tõhustamist mõjutavatel aspektidel. Analüüsi keskmes on teistest liikmesriikidest Eestisse saabuvate kohtudokumentide kättetoimetamine Eestis asuvale adresaadile, kuivõrd suure tõenäosusega esinevad Eestis üleskerkinud probleemid ka teistes liikmesriikides ja nii saavad Eesti edastavad asutused neid piiriülesel kättetoimetamisel arvestada või ennetada. Põhjalikumalt analüüsitakse Eesti kohtu kui vastuvõtva asutuse koostöökohustust adresaadi Eesti asukoha kindlakstegemisel, piiriüleste dokumentide Eestis kättetoimetamisel kasutatavaid ja vähekasutatavaid kättetoimetamisviise, dokumendi vastuvõtmisest keeldumise ja dokumentide tõlkimisega seotud probleeme. Lisaks peatutakse eranditel, mille loovad ebaõnnestunud kättetoimetamise korral kättetoimetamismääruse artikli 19 lõiked (2) kuni (4).

¹⁷ Council regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters.

Kolmandas peatükis otsitakse vastust küsimusele, millest peab Eesti kohus lähtuma Brüssel I määruse artikli 26(2) sõnaühendi 'selleks on võetud kõik vajalikud meetmed' sisustamisel, kui välisriigis asuva kostja aadressi ei õnnestu kindlaks teha. Eesti kohtute viimaste aastate praktika baasil analüüsitakse, kas ja millistel tingimustel võib kohus sellisel juhul kasutada menetluse algatamist käsitleva dokumendi avalikku kättetoimetamist ja teha tagaseljaotsuse.

Magistritöö autor tänab töö juhendajat dr.iur. Karin Seina põhjaliku kaasamõtlemise eest, justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse nõunikku Haldi Mäesalu ning Harju Maakohtu kohtunikke Meeli Kauri, Piret Randmaad ja Indrek Parrestit intervjuude eest.

1. MENETLUSE ALGATAMIST KÄSITLEVA DOKUMENDI PIIRIÜLESE KÄTTETOIMETAMISE MÕJU JA ERISUSED BRÜSSEL I MÄÄRUSE ARTIKLI 26(2) KONTEKSTIS

1.1. Kohtudokumentide kättetoimetamine ja seda reguleerivad õigusaktid piiriüleses tsiviilkohtumenetluses

Ausa ja õiglase tsiviilkohtumenetluse kujundamise piirid seadusandjale tulenevad põhiseadusest, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist (EIÕK) ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartast, lisaks Euroopa Liidu kohtumenetlust reguleerivatest õigusaktidest.¹⁸ Erilise tähendusega on EIÕK artikkel 6 lõige 1,¹⁹ mille alusel on ühelt poolt kujunenud jõuline tendents tsiviilkohtumenetluse kiirendamisele²⁰ ning teiselt poolt kehtib nõue tegelikule ja tõhusale kaitsele, mis tagab kostjale võimaluse oma õigusi tegelikult kasutada.²¹ Siit tuleneb kolm omavahel tasakaalu otsivat, menetlusedokumentide kättetoimetamisega seonduvat aspekti.

Esiteks, isikule peab olema tagatud võimalus osaleda oma kohtuasja läbivaatamisel²². Õigus avalikule asja arutamisele muutuks sisutühjaks, kui sellega ei kaasneks riigi kohustust teatada menetlusosalisele kohtuistungil toimumise ajast ja kohast selliselt, et isikul on võimalik osaleda ja sellise ajavaruga, et tal on võimalik ette valmistada.²³ Samuti peab kostjal olema tegelik võimalus kohtuotsuse vaidlustamiseks, mis tähendab seda, et ei piisa üksnes sellest, et isik on otsuse olemasolust teadlik, vaid tal peab olema võimalus tutvuda otsuse põhjendustega, et neid tõhusalt vaidlustada.²⁴ Nende nõuete täitmisel on oluline roll menetluse algatamist käsitleva dokumendi ja (tagaselja)otsuse kättetoimetamisel piisavalt aegsasti ja selliselt, et mõlemad annavad menetlusosalisele võimaluse kindlustada tema õiguste järgimine otsuse teinud riigi kohtus.²⁵

¹⁸ Kõve, V. *Op.cit.*, lk 664.

¹⁹ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon: Artikkel 6. Õigus õiglasele kohtumenetlusele. Lõige 1. Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid .../

²⁰ Kõve, V. *Op.cit.*, lk 659-660.

²¹ Euroopa Kohtu otsus 14.12.2006 kohtuasjas C-283/05 *ASML Netherlands BV v Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, punktid 26 ja 27, viitega Euroopa Inimõiguste Kohtu 13.05.1980 otsusele kohtuasjas *Artico vs Itaalia*, A-seeria, nr 37, punkt 33 ja 12.10.1992 otsus kohtuasjas *T v Itaalia*, A-seeria, nr 245, punkt 28.

²² Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 07.06.2011 kohtuasjas 28956/05 *Gusak vs. Venemaa*.

²³ Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 15.03.2011 kohtuasjas 15093/05 *Shandrov vs. Venemaa* ja otsus 01.03.2011 kohtuasjas 15226/05 *Kolegovy vs Venemaa*.

²⁴ *ASML*, 34 ja 35.

²⁵ *ASML*, punkt 43.

Teiseks, tsiviilkohtumenetluse kiirendamine (EIÕK artikli 6 lõige 1, mõistliku aja nõue) ei tohi vähendada isiku põhiõiguste kättesaadavust.²⁶ Kohtuasjades *Plumex* ja *Weiss* rõhutab Euroopa Kohus, et nõuetekohaseks õigusemõitmiseks vajalikku tõhususe ja kiiruse eesmärki arvestades tuleb lähtuda ka kaitseõiguse tagamise eesmärgist.²⁷ Menetluse kiiruse huvides asenduslike kättetoimetamisviiside kasutamisel, nagu näiteks '*remise au parquet*' või dokumendi avaldamisel kohtu teadetetahvilil, on kostjal tunduvalt vähem võimalusi menetlusest tegelikult teada saada.²⁸ Seepärast on asenduslike ehk nõ õiguslikul fiktsioonil põhinevate kättetoimetamisviiside kasutamine piiratud ja seotud teatud eeldustega. Kesksel rollil Euroopa Liidu arusaamades õiglasest ja tõhusast menetlusest mängib ühtne arusaam menetlusdokumentide (eelkõige hagi) kättetoimetamise miinimum-standarditest.²⁹

Kolmandaks, EIÕK artikli 6 lõige 1 kaitseb menetluse mõlema poole huve ja nii ei tohi hageja huvide kaitse kahjustuda kostja huvide arvelt. Ei saa pidada silmas ainult kostja huve, kui kättetoimetamine ebaõnnestub kostjast endast tulenevatel põhjustel (kostja keeldub õigustamatult dokumente vastu võtmast³⁰ või kostja ei avalda oma elukohta, kuigi tal on selline kohustus³¹). Ka ei pruugi nõuetekohase kättetoimetamise ebaõnnestumine olla takistuseks olukorras, kus kostjal tegelikult oli olemas võimalus tema suhtes tehtud kohtuotsuse vaidlustamiseks.³²

Kõiki kolme eespool kirjeldatud aspekti silmas pidades saab öelda, et kohtudokumentide kättetoimetamisel tuleb silmas pidada menetlusosalisele tema suhtes algatatud kohtumenetluses tegeliku vaidlustamisvõimaluse loomist, seda mõistliku aja jooksul ja ka vastaspoole huve arvestades. Kättetoimetamise instituudi peamiseks eesmärgiks tsiviilkohtumenetluses on tagada isiku teavitamine, ärakuulamine ning seeläbi kaitseõiguse

²⁶ Köve, V. *Op.cit.*, lk 659-660.

²⁷ Euroopa Kohtu otsus 9.02.2006 kohtuasjas C-473/04 *Plumex vs Young Sports NV*, punkt 21. Tuleneb määruse laadist ja eesmärgist, et määrusega soovitakse tagada kohtudokumentide tõhus kättetoimetamine ja teatavaks tegemine, järgides adressaatide õiguspäraseid huvisid. Euroopa Kohtu otsus 8.05.2008 kohtuasjas C-14/07 *Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR vs Industrie und Handelskammer Berlin*, punkt 48. Seega on oluline, et nõuetekohaseks õigusemõitmiseks vajalikku tõhususe ja kiiruse eesmärki arvestades lähtutaks ka kaitseõiguse tagamise eesmärgist .../.

²⁸ Magnus, U, Mankowski, P. *European Commentaries on Private International Law. Brussels I Regulation*, 2nd Revised Edition. Sellier European Law Publishers GmbH, Munich, 2012, Art 34, page 684, para 50.

²⁹ Köve, V. *Op.cit.*, lk 665.

³⁰ Parrest, I. Euroopa kättetoimetamismääruse rakendamisest Eesti näitel. *Juridica VIII/2013*, lk 595.

³¹ Tarbija, kes on pikaajalise kinnisvara tagatisega laenulepingu pooleks, on sellest lepingust tulenevalt kohustatud teist lepinguosalist teavitama igast aadressimuudatusest. Vt Euroopa Kohtu otsus 17.11.2011 kohtuasjas C-327/10 *Hypoteční banka a.s. vs Udo Mike Linder*.

³² Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001 (Brüssel I määrus), 22.12.2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, artikkel 34(2).

teostamine.³³ TsMS § 306 lõike 1 järgi on menetluskohandi kättetoimetamine dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda.

Piiriülest kohtu- ja kohtuväliste dokumentide kättetoimetamist Euroopa Liidus reguleerib Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13.11.2007 määrus (EÜ) nr 1393/2007 (edaspidi kättetoimetamismäärus), mis jõustus 13.11.2008.³⁴ Määruse õiguslikuks aluseks on ELTL³⁵ artikkel 81 (endine EÜ asutamislepingu artikkel 65), mis koos määruse endaga kehtestavad ühendusesisese kättetoimetamise korra, mille eesmärgiks on siseturu nõuetekohane toimimine.³⁶ Kui vaadata määruse kujunemislugu, siis algselt lõi halduskoostöökorra dokumentide kättetoimetamiseks või teatavakstegemiseks keskasutuste vahendusel 14.11.1965 Haagi konventsioon, millega on magistritöö koostamise seisuga liitunud 68 riiki.³⁷ 16.05.1997 jõustumata konventsiooni baasil³⁸ ja esialgu direktiivina kavandatuna võeti 29.05.2000 vastu määrus (EÜ) nr 1348/2000 tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kätteandmise kohta. Euroopa Parlament põhjendas õigusinstrumendi liigi valikut „vastupidi direktiivile on määruse eelisteks ühenduse õigusakti kiire, selge ja ühtlase elluviimise tagamine, mis vastab seatud eesmärgile“. Määruse nr 1348/2000 seletuskirja kohaselt peab piiriülese kohtuvaidluse pooltele olema tagatud oma liikmesriigi kohtute poolt pakutavaga samaväärne kaitse ja võimalused oma õiguseid maksma panna.³⁹ Määruse jõustumisest alates praktikas ilmnunud probleemide lahendamiseks⁴⁰ võeti 13.11.2007 vastu uus regulatsioon - kättetoimetamismäärus.⁴¹

³³ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 588.

³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13.11.2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamine“), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000.

³⁵ Euroopa Liidu toimimise leping, konsolideeritud versioon. Euroopa Liidu Teataja 2012/C 326/01.

³⁶ Vt ka Euroopa Kohtu otsus 25.06.2009 kohtuajajas C-14/08 *Roda Golf & Beach Resort SL*, punkt 53 ja 55.

³⁷ Tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide välisriikides kätteandmise konventsioon, vastu võetud 14.11.1965. Info konventsiooniga liitunud riikide kohta on leitav Haagi rahvusvahelist eraõigust puudutavate konventsioonide kodulehelt aadressil

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17. Kõik Euroopa Liidu liikmesriigid, v.a. Austria ja Malta on Haagi konventsiooniga liitunud. Eesti Vabariigi suhtes jõustus konventsioon 1.10.1996. Määruse nr 1393/2007 artikli 20(1) kohaselt on määrus Haagi konventsiooni suhtes ülimuslik.

³⁸ Storskrubb, E. *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered*. Oxford University Press 2008, page 93. Kieran, St Clair, Bradley. *Activities of the European Community in the Field of Private International Law in 2007. Yearbook of Private International Law, Volume 9 (2007)*, p 411. Esimene püüd luua Euroopa Liidu tasandil liikmesriikide vahelist kättetoimetamise õigusinstrumenti, mis vastaks üha enam konsolideeruva Euroopa õigusruumi vajadustele ja sätestaks Haagi konventsioonist tõhusama mehhanismi, eelkõige dokumentide edastamise kiiruse osas, ebaõnnestus. Haagi konventsiooni sätete ajakohastamise ja kohandamise teel 16.05.1997 koostatud tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kättetoimetamise ja teatavakstegemise konventsioon ei jõustunud.

³⁹ Storskrubb, E. *Op.cit.*, page 93.

Kättetoimetamismääruse üheks eesmärgiks on vähendada asja menetleva kohtu koormust hinnata teises liikmesriigis toimunud kättetoimetamise nõuetekohasust⁴² ja nii on määrus orienteeritud pigem formaalsusele ja protseduurilisele täpsusele.⁴³ Kättetoimetamismääruse ühetaoliseks kohaldamiseks kõigi liikmesriikide suhtes on Euroopa Kohus võtnud kindla suuna autonoomsete, siseriiklikust õigusest sõltumatute tõlgenduste loomisele.⁴⁴

Kättetoimetamismääruse reguleerimisala sätestab artikkel 1 autonoomsete terminite kaudu:

- a) Terminit 'tsiviil- ja kaubandusasjad' määrus ei defineeri ja seni ei ole ka Euroopa Kohus seda dokumentide kättetoimetamise kontekstis tõlgendanud. Mõistlik on eeldada, et Kohus annab terminile samasuguse autonoomse tõlgenduse, nagu ta andis Brüsseli konventsiooni kontekstis. Praktika lähtub Euroopa Kohtu 4.10.1976 otsusest asjas *LTU v Eurocontrol*,⁴⁵ millele on viidatud ka hilisemates kohtulahendites.⁴⁶

⁴⁰ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents on civil or commercial matters (service of documents). COM(2013) 858 final, Brussels, 4 December 2013, p 1 Introduction.

Koolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Hačapka ettekanne *Op.cit.* Euroopa Komisjon esitas määruse nr 1348/2000 artiklist 24 tuleneva kohustusena aruande käesoleva määruse rakendamise kohta 2004 oktoobris (COM(2004)603 lõplik). Aruandes jõuti järeldusele, et määruse kohaldamine on üldiselt paranenud ja kiirendanud liikmesriikide vahelist dokumentide edastamist ja kättetoimetamist. Aruandes toodi välja ka mõned puudused. Nõukogu ja Komisjon võtsid 2007 juunis ja juulis vastu ettepaneku esitada määruse korrastatud ja terviklik versioon.

⁴¹ Lahlou, Y, Matousekova, M. Chronicle of private international law applied to business. *International Business Law Journal* 2009, 5, p 613. Kieran, St Clair, Bradley, *Op.cit.*, p 411. Määrus nr 1393/2007 ühtlustas lisaks varasemale eelkõige järgmisi aspekte: ajaline piirang (üks kuu) vastuvõtvale asutusele dokumendi kättetoimetamiseks (määruse art 7(2)), ajaline piirang (üks nädal) adressaadile dokumendi vastuvõtmisest keeldumiseks ja sellise keeldumise tagajärjed (määruse art 8), kohtuametniku või adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt pädeva ametniku poole pöördumisega kaasnevate kättetoimetamiskulude kandmine taotleja esitaja poolt ja ühtne kindel tasu (määruse art 11(2)), ühtsed nõuded kättetoimetamisele postiteenuseid kasutades (määruse art 14). Dokumendi vastuvõtmisest keeldumise tagajärjed täpsustati seoses Euroopa Kohtu otsusega nr C-443/03 *Götz Leffler vs Berlin Chemie AG*.

⁴² Crifo, C. Cross-Border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders of Payment. Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, page 45.

⁴³ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 43-44.

⁴⁴ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 43.

⁴⁵ Koolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Hačapka ettekanne. *Op.cit.* Praktika lähtub termini 'tsiviil- ja kaubandusasjad' defineerimisel Euroopa Kohtu otsusest 14.10.1976 kohtuasjas C-29/76 *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol*, otsuse punktid 1 ja 2.

⁴⁶ Euroopa Kohtu otsus 28.04.2009 kohtuasjas C-420/07 *Meletis Apostolides v David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*, punktid 41. Tuleb meenutada, et liikmesriikidele ja huvitatud isikutele määrusest nr 44/2001 tulenevate õiguste ja kohustuste võrdsuse ja ühetaolisuse võimalikult paremaks tagamiseks ei tohi mõistat „tsiviil- ja kaubandusasjad” käsitada lihtsalt viitena ühe või teise riigi siseriiklikule õigusele. Seda mõistat tuleb käsitada autonoomse mõistena, mida tõlgendades tuleb tugineda ühelt poolt nimetatud määruse eesmärkidele ja süsteemile ning teiselt poolt siseriiklike õigussüsteemide kogumist tulenevatele üldpõhimõtetele (vt 14.10.1976 otsus kohtuasjas 29/76: LTU, punkt 3; jt). Kui üks vaidluspool teostab avalikku võimu, siis on välistatud selle vaidluse käsitlemine tsiviil- ja kaubandusasjana määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 1 tähenduses, kuna see pool teostab ülemvõimu, mis ei jää eraisikute vahelisi suhteid reguleerivate õigusnormide kohaldamisalasse (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus LTU, punkt 4; jt) (*Ibid*, punkt 44).

- b) Kättetoimetatavad dokumendid. Otsuses *Roda Golf* märgib Euroopa Kohus, et selleks, et edastatav dokument kuuluks kättetoimetamismääruse kohaldamisalasse, on oluline tsiviilasjades tehtava piiriülese koostöö moment (ühendusesisene kättetoimetamine), mis on vajalik siseturu nõuetekohaseks toimimiseks. Sellist koostööd võidakse teha nii kohtumenetluses kui ka väljaspool niisugust menetlust.⁴⁷
- c) Kuigi artikli 1(1) sõnastus ei viita sõnaselgelt juhtudele, mil dokument 'tuleb' ühest liikmesriigist teise kättetoimetamiseks edastada, annavad määruse teised sätted koostoimes selles osas selgitusi. Kohtuasjas 19.12.2012 *Alder* selgitab Euroopa Kohus, et kuna määrus näeb ette ainult kaks juhtu, mil kohtudokumendi kättetoimetamine liikmesriikide vahel jääb selle kohaldamisalast välja, siis on kohtudokumendi kättetoimetamine teistel juhtudel, kui dokumendi adressaat elab teises liikmesriigis, vaieldamatult kättetoimetamismääruse kohaldamisalal. Määruse süstemaatilise tõlgendamise nähtub, et kohtudokumendi kättetoimetamine liikmesriikide vahel jääb määruse kohaldamisalast välja juhtudel, kui isiku, kellele tuleb dokument kätte toimetada, peamist või alalist elu- või asukohta ei ole teada ning kui adressaat on nimetanud esindaja riigis, kus kohtumenetlus toimub.⁴⁸
- d) Artiklis 1(1) kajastuvad terminid 'kättetoimetamine' ja 'edastamine ühest liikmesriigist teise' ei kattu. Dokumentide edastamise all peetakse silmas liikmesriikide kohalike asutuste vahelist koostööd dokumentide otse, kiiresti ja tüüpvormi kasutades teise liikmesriiki edastamisel.⁴⁹ 'Kättetoimetamine' tähendab adressaatliikmesriigis dokumendi adressaadile kättetoimetamise korraldamist.
- e) Artikli 1(2) järgi ei kohaldata määrust, kui isiku, kellele tuleb dokument kätte toimetada, aadress ei ole teada. Antud teemat käsitleb põhjalikumalt alapeatükk 1.4.

Piiriülesel kohtudokumentide kättetoimetamisel tuleb suures osas lähtuda Euroopa Liidu õigusest ning osata erinevaid liidu õigusakte ja siseriiklikku õigust koosmõjus kohaldada. Kui kättetoimetamine kuulub kättetoimetamismääruse reguleerimisalasse, tuleneb siseriikliku õiguse kohaldamise ulatus määruse enda sätetest. Sama väljendab ka TSMS § 316¹ lõikes 1, mille järgi kohaldatakse menetlusedokumendi kättetoimetamisele mõnes muus Euroopa Liidu

⁴⁷ *Roda Golf*, punktid 47-50, 53-56. Kättetoimetamismääruse skooipi täpsustab *Roda Golf* lahendi põhjal ka Report COM(2013) 858 final, *Op.cit.*, punkt 3.1.1.

⁴⁸ Euroopa Kohtu otsus 19.12.2012 nr C-325/11 *Krystyna Alder, Ewald Alder vs Sabina Orłowska, Czesław Orłowski*, punkt 21-25. Vt ka kättetoimetamismääruse põhjendus 8. Kättetoimetamismääruse skooipi täpsustab *Alder* lahendi põhjal ka COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.1.2.

⁴⁹ Kättetoimetamismääruse põhjendused 6, 7, 11.

liikmesriigis käesolevas seadustikus sätestatud niivõrd, kui võrd kättetoimetamismääruses sätestatud ei tulene teisiti.

Lähtuvalt kättetoimetamismääruse artiklist 7(1) on adressaatliikmesriigi õiguse reguleerida kättetoimetamise korraldamine. Juhul, kui edastav asutus nõuab konkreetsel viisil kättetoimetamist, ei tohi selline viis olla vastuolus adressaatliikmesriigi õigusega. Samas peavad siseriiklikud kättetoimetamisviisid olema kooskõlas kättetoimetamismäärusega ettenähtud kaitseõiguste tagamist puudutavate eesmärkide saavutamiseks.⁵⁰ Euroopa Kohus märgib otsuses *Alder*, et kuna kohtudokumentide kättetoimetamine juhtudel, mis on ette nähtud põhikohtuasjas arutlusel olevates siseriiklikes õigusnormides, kuulub kättetoimetamismääruse kohaldamisalasse, tuleb see, kas sellised õigusnormid on liidu õigusega kooskõlas kasutatud kättetoimetamismeetodi osas, teha kindlaks just asjaomase määruse süsteemi ja eesmarke arvestades.⁵¹ Seega on algselt harmoniseerimiselt, mis puudutas üksnes dokumentide ühest liikmesriigist teise edastamist ja vastuvõtmist, liigutatud edasi kättetoimetamise enda harmoniseerimisele, ning keskasutustele on pandud koordineerimise ja harmoniseerimise funktsioon.⁵² Kui piiriülene kättetoimetamine tsiviilkohtumenetluses ei kuulu kättetoimetamismääruse kohaldamisalasse, kuna adressaadi asukoht pole teada, tuleb siseriikliku kättetoimetamisviisi valikul ja põhjendamisel ikkagi arvestada Euroopa Liidu õiguse nõuetega, et menetlusega oleks võimalik jätkata ning kohtuotsust teises liikmesriigis hiljem tunnustada ja täita.

Euroopa Liidu õigus ja siseriiklik õigus on kättetoimetamise valdkonnas tihedalt läbi põimunud. Nii näiteks peavad kohtud jälgima kättetoimetamise üheaegset kooskõla Euroopa maksekäsumenetluse määruse,⁵³ kättetoimetamismääruse ja siseriiklike kättetoimetamisreeglitega. Kui maksekäsk ja vaidlustamise vorm tuleb toimetada teise liikmesriiki, on adressaadil õigus keelduda dokumentide vastuvõtmisest, kui need pole koostatud kättetoimetamismääruse artikliga nr 8 kooskõlas olevas keeles.⁵⁴ Niisamuti, kohus ei saa

⁵⁰ *Alder*, punkt 40.

⁵¹ *Alder*, punkt 28.

⁵² Koolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Hačapka ettekanne. *Op.cit.*

⁵³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12.12.2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus.

⁵⁴ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States. Research. Riga, Vilnius, Tallinn 2012. Page 280-281, p 896-899. Page 598 p 591.

anda välja Euroopa täitekorraldust, ⁵⁵ kui teises liikmesriigis elav kostja on keeldunud kohtuotsuse vastuvõtmisest kättetoimetamismääruse artikli 8 alusel. ⁵⁶

Kui vaadata kättetoimetamise viise Euroopa õiguses laiemalt, siis nende harmoniseerimise teel puudub õiguskirjanduse väidetal hetkel küll selgus ja järjekindlus, kuid suund on võetud kindlate kättetoimetamisviiside eelistamisele. ⁵⁷ Euroopa täitekorralduse ⁵⁸ ja Euroopa maksekäsmenetluse määrustes seatakse esikohale siseriiklikud kättetoimetamisviisid, mis peavad olema kooskõlas määruses kajastuvate miinimumstandarditega. Need standardid ei nõua liikmesriikide kättetoimetamisviiside ühtlustamist, vaid üksnes suunavad mõningasele harmoniseerimisele. ⁵⁹ Samas lülitab Euroopa väiksemate kohtuvaidluste määrus ⁶⁰ siseriiklikud kättetoimetamismeetodid sisuliselt välja. Eelistatult tuleb dokumendid kätte toimetada posti teel, mida tõendab kättesaamise kuupäevaga vastuvõtuteatis. Alternatiivina on küll võimalik kasutada täitekorralduse määruse artiklites 13 ja 14 sätestatud meetodeid – mis aga viitavad eelkõige loetletud miinimumstandarditele, mitte siseriiklikule õigusele. Nii on väiksemate kohtuvaidluste määruse näol on tegemist rõhuasetuse muutusega liikmesriikide siseriikliku õiguse usaldamiselt ja üksnes õiguslikul fiktsioonil põhinevate kättetoimetamisviiside välistamiselt konkreetsete kättetoimetamisviiside kohustuslikkusele. ⁶¹

Kokkuvõtteks. Kättetoimetamise instituudi peamiseks eesmärgiks tsiviilkohtumenetluses on tagada isiku teavitamine, ärakuulamine ning seeläbi kaitseõiguse teostamine. Kohtudokumentide kättetoimetamisel tuleb silmas pidada menetlusosalisele tema suhtes algatatud kohtumenetluses tegeliku vaidlustamisvõimaluse loomist, seda mõistliku aja jooksul ja ka vastaspoole huve arvestades. Kättetoimetamist Euroopa Liidu tasandil reguleerivad mitmed õigusaktid, mida tuleb osata koosmõjus kohaldada. Piiriülesele kättetoimetamisele liikmesriikide vahel kohaldub kättetoimetamismäärus. Määruse reguleerimisala põhineb

⁵⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21.04.2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta.

⁵⁶ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 450 p 138.

⁵⁷ Crifo, C. Europeanisation, harmonisation and unspoken premises: the case of service rules in the Regulation on a European Small Claims Procedure (Reg. No. 861/2007). *Civil Justice Quarterly*, 2011, 30(3), p 283-303.

⁵⁸ Juhul, kui dokument tuleb saata kohalettoimetamiseks ühest liikmesriigist teise, kehtivad käesolev määrus ning eriti määruses kirjeldatud kättetoimetamisreeglid kooskõlas määrusega (EÜ) nr 1348/2000, vt Euroopa täitekorralduse määruse preambula punkt 21 ja art 28.

⁵⁹ Crifo, C. 2011. *Op.cit.*, p 286. Määruse nr 805/2004 preambula punkt 19.

⁶⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11.07.2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus.

⁶¹ Crifo, C. 2011. *Op.cit.*, p 289.

autonoomsetel tõlgendustel ja määrus sätestab ühtlasi siseriikliku õiguse kohaldamise ulatuse. Üldisem suund Euroopa Liidus on võetud kättetoimetamisviiside harmoniseerimisele.

1.2. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi piiriülese kättetoimetamise seosed ja mõju Brüssel I määruse kontekstis, artiklid 26(2) ja 34(2)

Üheks Liidu prioriteediks Euroopa varajasest integratsioonist alates on olnud liikmesriikide kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise võimaluste lihtsustamine,⁶² sel teel olevate takistuste vähendamine kuni nende lõpliku kõrvaldamiseni välja.⁶³ Nõuetekohane kättetoimetamine omab tähendust kahes kontekstis: esmalt, et kohus tohiks menetlust läbi viia, ja teiseks, et kohtulahend oleks hiljem tunnustatav ja täidetav.⁶⁴

Selline eristamine väljendub ka Brüssel I määruses, tagades pooltele kohtuliku ärakuulamisõiguse⁶⁵ ja kostjale kaitse üllatusliku kohtuotsuse eest kahes topeltkaitset pakkivas sättes. Artikkel 26 kohustab erilist tähelepanu pöörama kohtusse ilmumata jäänud kostja suhtes enne tagaseljaotsuse tegemist ja artiklis 53 nimetatud tunnistuse väljaandmist.⁶⁶ Artikkel 34(2) kaitseb kostja ärakuulamisõigust kohtuotsuse täitmise protsessis.⁶⁷ Nende kahe artikli koosmõju tõttu on mõistetav, miks on artikli 34(2) tingimused niivõrd ranged – samaväärne kontroll peab olema läbi viidud juba enne kohtuotsuse tegemist.⁶⁸ Nii artikli 26(2) kui artikli 34(2) nõuded koosnevad kahest osast:

⁶² Škerl, J.K. *Op.cit.*, p 464. Beaumont, P, Johnston, E. *Op.cit.*, p 249.

⁶³ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 35 Enforcement Under the Judgments Regulation.

⁶⁴ Lihtsustatud võimalused liikmesriigi kohtulahendi täitmiseks on Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsmenetluse määruse, Euroopa väiksemate kohtumenetluste määruse ja Euroopa ülalpidamiskohustuste puhul. Neil juhtudel ei ole vaja lahendit eraldi täidetavaks tunnistada, vaid lahendi ja spetsiaalse tõendi (pluss vajadusel tõendi tõlke) võib esitada otse selle riigi täitevasutusele, kus soovitakse lahendit täita. Kaur, M. *Op.cit.*, lk 122: Euroopa täitekorralduse määrus näiteks sätestab kindlad nõuded, millele peab tsiviilkohtumenetlus vastama, et selles menetluses tehtud kohtulahendit saaks Euroopa täitekorraldusena kinnitada. Kui kohus keeldub kohtulahendi Euroopa täitekorraldusena kinnitamisest, jääb võlausaldajale võimalus kohtulahendi tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist taotleda Brüssel I määruse alusel, sest Euroopa täitekorralduse määrus ei mõjuta võimalust taotleda kohtulahendite või ametlike dokumentide tunnustamist ning täidetavaks tunnistamist kooskõlas Brüssel I määrusega.

⁶⁵ Lõhmus, G. Poolte osavõtuta tehtud kohtulahendite tunnustatavus ja täidetavus Brüssel I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides. *Juridica* VI/2012, lk 450, viide 3. Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 548 para 20; page 675, para 36. Eesti Vabariigi Põhiseadus § 24 teine lause, Igaühel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures.

⁶⁶ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 675, para 37.

Näiteks asus Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja 04.04.2013 tsiviilasjas nr 2-13-14761 seisukohale, et kuna Läti Vabariigi kohus ei ole enne otsustamist kostjat ära kuulanud ega võimaldanud tal esitada seisukohti, ja kuna Brüssel I määruse artikli 54 alusel välja antud tunnistuse p-s 4.4 ei ole märgitud menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamise kuupäeva, ei ole võimalik Läti Vabariigi kohtu otsust Brüssel I määruse alusel tunnustada. Nimetatud asjas esines lisaks veel asjaolu, et tegemist oli hagi tagamise asjaga, millise suhtes Brüssel I määrus ei kohaldu.

⁶⁷ Lõhmus, G. *Juridica. Op.cit.*, lk 450.

⁶⁸ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 675, para 37.

- a) kostjal peab olema olnud võimalus saada menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument kätte piisavalt aegsasti, et ta saaks end kaitsta; või
- b) artikli 26(2) sõnastuses 'on tõestatud, et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed' ja artikli 34(2) sõnastuses 'välja arvatud juhul, kui kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus'.

Nii artikli 26(2) kui artikli 34(2) raames kohtute poolt läbiviidava hindamise raamistik on Brüssel I määruses teadlikult väljendatud väga üldsõnaliselt. Seda põhjusel, et anda kohtule diskretsiooniõigus hindamiseks, kas kostjale on tagatud adekvaatne võimalus ja piisav aeg oma kaitse ülesehitamiseks lähtuvalt viisist, kuidas menetluse algatamist käsitlev dokument kätte toimetati. Oluline on kahe vastastikuse huvi kooskõlla viimine. Ühelt poolt hageja õigus arvestada oma nõuete kohtuliku kaitsega ka juhul, kui kostja otsustab kohtusse mitte ilmuda. Ja teiselt poolt nõue garanteerida kostja õiguskaitse, kes peab mitte ainult olema teadlik tema vastu esitatud nõudest, vaid saada ka adekvaatse võimaluse oma kaitse ülesehitamiseks.⁶⁹ Kuivõrd artiklid 26(2) ja 34(2) kohalduvad teineteisest sõltumatult,⁷⁰ ei ole kohtuotsuse täidetavust hindav kohtunik varasema otsusega seotud.⁷¹ Nii võib välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise üle otsustav kohtunik leida, et on olemas 'erandlikud asjaolud, mis annavad õiguse asuda seisukohale, et kuigi kättetoimetamine oli nõuetekohane, oli see siiski ebapiisav kostjale tema kaitse korraldamise võimaldamise vaates'.⁷²

Milline on siis artiklite 26(2) ja 34(2) kontekstis menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamise tegelik roll?

⁶⁹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 549 para 23.

⁷⁰ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 675-676, para 37. Euroopa Kohtu 15.07.1982 otsuse C-228/81 *Pendy Plastic Products BV vs. Pluspunkt Handelsgesellschaft* sõnastuses 'Kohustus hinnata, kas menetluse algatamise käsitlev dokument oli kohaselt kätte toimetatud, on nii menetlust läbiviiva riigi kohtul kui täitmist korraldava riigi kohtul'.

⁷¹ Euroopa Kohtu otsus 16.06.1981 kohtuasjas C-166/80 *Peter Klomps vs Karl Michel*, otsuse punkt 5. 'Even if a court of the State in which the judgment was given has held, in separate adversary proceedings, that service was duly effected Article 27, point 2, still requires the court in which enforcement is sought to examine whether service was effected in sufficient time to enable the defendant to arrange for his defence'.

Ernits, M. Kohtunike sõltumatusest. Kohtute aastaraamat 2012, lk 45. Arvutivõrgus <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-aastaraamatud>. Igaühele, kes pöördub kohtu poole või kelle üle kohut mõistetakse, peab olema tagatud õigus erapooletule õigusemõistmisele. Kohtuniku sõltumatusele on antud mitmed riigisiseseid ja rahvusvahelised garantiid. Olulisimad neist põhiseadus (§ 15 lg 1 esimene lause, § 146 teine lause jt sätted), EIÕK art 6 lg 1, põhiõiguste harta art 47 lg 2 esimene lause.

⁷² Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 40. Viide EKo otsusele *Klomps vs Karl Michel*,

Otsuses *Cornelius de Visser*⁷³ märkis Euroopa Kohus, et Brüssel I määruse eesmärk ei ole ühtlustada kõiki liikmesriikide menetlusnorme, vaid reguleerida kohtualluvust vaidluste lahendamisel tsiviil- ja kaubandusajades nende riikide vahelistes suhetes ning lihtsustada kohtuotsuste täitmist. Kõik Brüssel I määruse sätted väljendavad kavatsust tagada, et määruse eesmärkide raames toimuvad kohtuotsuse vastuvõtmisega lõppevad menetlused kaitseõigusi tagades. Lähtuvalt Brüssel I määruse preambulast⁷⁴ püüdleb määrus liikmesriikides väljaantud kohtuotsuste 'tõhususe' suunas, mistõttu ei pruugi protseduurilised ebakõlad saada takistuseks, kui isikule on tema põhilised menetlusõigused tagatud.⁷⁵

Artikli 34(2) kontekstis on väljendatud järgmiseid seisukohti:

- a) 'Kättetoimetamise' mõistet tuleks tõlgendada väga laialt ning peamine on keskenduda küsimusele, kas kostjal oli või ei olnud piisavalt aega kaitse ettevalmistamiseks.⁷⁶
- b) Ei nõuta menetluse algatamist käsitleva dokumendi nõuetekohast kättetoimetamist, vaid kaitseõiguse sisulist tagamist, mis loetakse täidetuks, kui kostja oli käimasolevast kohtumenetlusest teadlik ja tal oli võimalik tema suhtes tehtud otsus edasi kaevata.⁷⁷
- c) On välistatud võimalus, et pelk vorminõuete eiramine võiks põhjustada täitmisele pööramisest keeldumise, kui see eiramine ei kahjustanud kostja võimet tutvuda kohtuasja asjaoludega ja oma õigusi kaitsta.⁷⁸
- d) Kostjal ei pruugi olla võimalik tunnustamist või täitmist artiklile 34(2) tuginedes takistada ka olukorras, kus menetluse algatamist käsitlevat dokumenti ei ole TsMS kohaselt talle kätte toimetatud.⁷⁹

⁷³ Euroopa Kohtu otsus 15.03.2012 kohtuasjas C-292/10 *G v. Cornelius de Visser*.

⁷⁴ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 43, viide 84. Brüssel I määruse preambula punktid 2 (liikmesriikide kohtuotsuste vastastikuna tunnustamine ja täitmine oleks kiire ja lihtne), 6 (eesmärk saavutada kohtuotsuste vaba liikumine), 16 ja 17 (vastastikune usaldus), 18 (kaitseõiguse austamine), 26 (paindlikkus, et võtta arvesse teatavate liikmesriikide konkreetseid menetluseeskirju).

⁷⁵ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 43-44. Lisaks märgib autor: The line between formalism and effectiveness is drawn where the system distinguishes between service as the activity of specified individuals, and its objective, the notification of the addressee of service. In some systems, where notification has occurred, despite some (more or less important) violation of the rules of service, the violation may be cured and the proceedings commence.

⁷⁶ Lõhmus, G. Eesti tsiviilkohtumenetluses 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendite' tunnustatavus ja täidetavus – Brüssel I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2). Magistritöö, Tartu Ülikool 2012, lk 29.

⁷⁷ Weiss, punkt 67. *ASML*, punktid 20 ja 21. *Apostolides*, punkt 75.

⁷⁸ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 549, para 24.

Vt ka kohtujurist P.Légeri ettepanek kohtuasjas *ASML* p 52, 54, 58, 69. Sh viide Brüsseli konventsiooni artiklile 27(2) Euroopa Kohtu tõlgenduses, mille kohaselt oli tagaseljaotsuse tunnustamise kumulatiivsete eeldustena vajalikud määrsõnaga „nõuetekohaselt“ kehtestatud nõuetekohasuse tingimus ja väljendis „piisavalt aegsasti“ sisalduv menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamise või teatavakstegemise aja tingimus, ja seda ka juhul, kui kostja sai tehtud otsusest teada ning ei kasutanud päritoluriigi õiguses olemasolevaid edasikaebamise võimalusi.

⁷⁹ Lõhmus, G. *Juridica. Op.cit.*, lk 454.

Eeltoodu põhjal saab artikli 34(2) suhtes asuda seisukohale, et menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisele on olemas võrdväärne alternatiiv teise lauseosa 'kui kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus' näol. Otsuses *Apostolides* märgib Euroopa Kohus, et tagaseljaotsust, mis on tehtud menetluse algatamist käsitleva dokumendi alusel, mida ei olnud istungilt puudunud kostjale kätte toimetatud piisavalt aegsasti ja viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, tuleb tunnustada juhul, kui viimane seda kohtuotsust ei vaidlustanud, kuigi tal oli selleks võimalus.⁸⁰

Brüssel I määruse artikli 26(2) tõlgendamist käsitleb põhjalikult magistritöö järgmine punkt.

1.3. Piiriülese kättetoimetamise õiguslikud erisused Brüssel I määruse artikli 26(2) kohaldamisel

Brüssel I määruse artikkel 26(2) sätestab, et kui kostja, kelle alaline elukoht on ühes liikmesriigis, kaevatakse teise liikmesriigi kohtusse ning ta ei ilmu kohtuse,⁸¹ peatab kohus menetluse niikauaks, kuni on tõestatud, et kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument saada kätte piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, või et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed. Asja menetleval kohtul on kolm erinevat teekonda, mida menetlusega jätkamisel kohtusse ilmumata jäänud kostja puhul järgida:

- 1) kohus lähtub artikli 26 lõikest 3, mis eeldab, et menetluse algatamist käsitleva või võrdväärse dokumendi kättetoimetamisel ühest liikmesriigist teise on täidetud kättetoimetamismääruse kohaldamise tingimused.⁸² Kohus saab toetuda eelkõige kättetoimetamismääruse artiklile 19 'Kohtusse ilmumata jäänud kostja'.
- 2) kohus lähtub artikli 26 lõikest 4, mis eeldab, et kostja asukoht on riigis, millele kättetoimetamismäärus ei kohaldu, kuid mis on Haagi 1965.a. konventsiooniga liitunud. Antud punktil pikemalt ei peatu, kuivõrd Haagi konventsioon jääb käesoleva magistritöö temaatikast välja.

⁸⁰ *Apostolides*, punkt 76.

⁸¹ Kuivõrd käesoleva magistritöö temaatika ei puuduta kohtualluvust, ei peatuta Brüssel I määruse artikli 26(1) tingimuste täidetusel artikli 26(2) kohaldamise eeldusena. Eeldame, et kohus on asjas pädev ja artiklit 26(2) on võimalik rakendada.

⁸² Brüssel I määruse artikli 26(3) kohaselt kohaldatakse sama artikli lõike 2 asemel nõukogu 29.05.2000 määrust (EÜ) nr 1348/2000 tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuvälise dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kätteandmise kohta, kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument tuli selle määruse kohaselt ühes liikmesriigist teise toimetada. Kuna alates 13.11.2008 kohalduva määruse (EÜ) nr 1393/2007 artikli 25 kohaselt käsitatakse kõiki viiteid määrusele (EÜ) nr 1348/2000 viidetena määrusele nr 1393/2007, tuleb ka Brüssel I määruse artiklis 26(3) silmas pidada viidet määrusele 1393/2007. Täpsemalt antud määruse artiklitele 19 ja 23. Vt ka: Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 552, para 32. Vt ka *ASML*, punkt 30.

- 3) kohus lähtub artikli 26 lõikest 2, mis eeldab, et menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisel ei saa kohaldada ei kättetoimetamismäärust ega Haagi konventsiooni. Kohus lähtub artikli 26 lõike 2 autonoomsest tõlgendamisest.

Nagu magistritöö punktis 1.2. selgus, tuleb artikli 26(2) kohaldamisel arvestada kohtuvaidluse mõlema poole kaitseõigustega – peale selle, et kostja peab saama piisava võimaluse end kaitsta, ei tohi ka hageja huvide kaitse jääda sisutühjaks. See põhimõte kehtib kõigi eeltoodud kolme teekonna puhul. Artikli 26(2) sõnastusest nähtub *expressis verbis*, et menetluse algatamist käsitlev dokument ei pea tingimata olema kostjale tegelikult kätte toimetatud – seda seni, kuni selle saavutamiseks on võetud kõik vajalikud meetmed.⁸³ Euroopa Kohus on oma otsustes *Hypotečni banka*⁸⁴ ja *Cornelius de Visser*⁸⁵ märkinud, et 'mis puudutab nõuet vältida ebaproportsionaalset kaitseõiguste piiramist, siis on oluline märkida, et see nõue kehtib eriti Brüssel I määruse artikli 26(2) tõlgendamisel. Seda sätet tuleb mõista nii, et nimetatud määruse alusel pädev kohus ei saa menetlust jätkata niikaua, kuni on tõendatud, et kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument saada kätte piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, või on tõendatud, et selleks on võetud kõik vajalikud meetmed. Selleks peab asja menetlev kohus tagama, et kostja leidmiseks on tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtted'.

Järgnevalt analüüsitakse eeltoodud olukordi 1) ja 3).

1.3.1. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisele kohaldub kättetoimetamismäärus

Kättetoimetamismääruse rakendamiseks peab adressaadi asukoht teises liikmesriigis olema teada. Brüssel I määruse artikkel 26(3) viitab sisuliselt kättetoimetamismääruse artiklile 19.⁸⁶ Alates 10.01.2015 kohalduvas uuesti sõnastatud Brüssel I määruses on artiklisse 26(3) (uue numeratsiooni järgi artikkel 28(3)) lisatud otsene viide kättetoimetamismääruse artiklile 19.⁸⁷

⁸³ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 550, para 26.

⁸⁴ *Hypotečni banka*, punkt 52.

⁸⁵ *Cornelius de Visser*, punkt 55.

⁸⁶ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 552, para 33.

⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12.detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud). Artikkel 28(3) sõnastus: Käesoleva artikli lõike 2 asemel kohaldatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1393/2007 (kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine)) (1) artiklit 19, kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument tuli kõnealuse määruse kohaselt ühest liikmesriigist teise toimetada.

Artikkel 19 näeb ette sõnaselged nõuded Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud kahele kohtumenetluse jätkamise eelduseks olevale alternatiivile. Nagu eespool märgitud, on kättetoimetamismääruse üheks eesmärgiks vähendada asja menetleva kohtu koormust hinnata teises liikmesriigis toimunud kättetoimetamise nõuetekohasust⁸⁸ ja seepärast on määruse sätete orienteeritus formaalsusele ja protseduurilisele täpsusele mõistetav.⁸⁹

Brüssel I määruse artikli 26(2) ja 26(3) ning kättetoimetamismääruse artikli 19(1) koosmõjust tuleneb, et 'kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument tuli ühest riigist teise toimetada kättetoimetamismääruse alusel ja kostja ei ilmu kohtusse, peatab kohus menetluse niikauaks, kuni on tõestatud, et (a) dokument on toimetatud kätte korras, mis on adressaatliikmesriigi õiguses ette nähtud dokumentide kättetoimetamiseks riigisisese kohtuasja puhul tema territooriumil asuvatele isikutele, või (b) dokument on tegelikult kostjale isiklikult üle antud või toimetatud tema elu- või asukohta muul käesolevas määruses ettenähtud viisil'. Mõlemal juhtumil on oluline, et 'kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument kätte saada piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta'. Asja menetleval kohtul on diskretsiooniõigus hinnata kaitseks valmistumise aja piisavust sõltumatuna kättetoimetamist korraldanud riigi siseriiklikust õigusest. Ka kohtumenetluse toimumise riigi (*lex fori*) protsessiõiguses sätestatud ajapiirid ei pruugi olla asjakohased, kuivõrd 'piisav' aeg teises liikmesriigis asuvale kostjale adekvaatse kaitse ettevalmistamiseks ei pruugi olla sama mis siseriikliku menetluse korral.⁹⁰

Kui vaadata artiklis 19(1) Euroopa Liidu ja siseriikliku õiguse suhet, siis nõuetekohaseks kättetoimetamiseks saab pidada adressaatliikmesriigi õiguse kohast kättetoimetamist (art 19(1)(a), kohaldub adressaatliikmesriigi õigus); edastava asutuse nõutud konkreetsel viisil kättetoimetamist (art 7(1), kohaldub edastava ja adressaatliikmesriigi õigus); isiklikku üleandmist määruses nimetatud teiste kättetoimetamisviiside kasutamisel (art 19(1)(b), kohaldub Euroopa Liidu õigus); olukorda, kus adressaat keeldub dokumentide vastuvõtmisest õiguspäraselt ja asja menetlev kohus parandab kättetoimetamisel tehtud vea (art 8, kohaldub Euroopa Liidu õigus) ja olukorda, kus adressaat keeldub õigustamatult dokumendi vastuvõtmisest (art 8, kohaldub Euroopa Liidu õigus).⁹¹

⁸⁸ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 45.

⁸⁹ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 43-44.

⁹⁰ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 552, para 34.

⁹¹ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 530 p 364. Pidades silmas, et artiklist 8 tulenevalt saab keelduda vastuvõtmisest üksnes keele tõttu, siis juhul, kui adressaat ei põhjenda vastuvõtmisest keeldumist,

Üheltpoolt julgustab artikkel 19(1) liikmesriike kasutama kõiki riigisiseseid kättetoimetamisviise, kuid teiselt poolt seavad nii määruse kohaldamisala kui Euroopa Kohus kättetoimetamisviisidele piiranguid. TsMS § 316¹ lõikest 5 lähtuvalt toimub kättetoimetamismääruse raames dokumendi Eestis kättetoimetamine TsMS-s menetluskohaldamiseks ettenähtud korras, kuid dokumente ei või kätte toimetada avalikult. Ka teatud asenduslike kättetoimetamisviiside kasutamine ei pruugi olla piisav, kuna võib olla vastuolus artikli 26(2) nõudega 'on võetud kõik vajalikud meetmed'. Otsuses *Alder* märgib Euroopa Kohus, et juhul kui kättetoimetamine kuulub kättetoimetamismääruse kohaldamisalasse, tuleb adressaatliikmesriigi poolt kasutatud kättetoimetamismeetodi kooskõla liidu õigusega teha kindlaks asjaomase määruse süsteemi ja eesmärgi arvestades.⁹² Komisjoni 4.12.2013 kättetoimetamismääruse raport nimetab, et arvestades kättetoimetamismääruse rolli rahvusvahelises õiguskooostöös tsiviilasjades, eriti *exequatur* menetluse kaotamise valguses, võib olla vajalik õiguspõhimõtete senisest laiem ühildamine Liidu õiguses, seda näiteks kättetoimetamisele miinimumstandardite kehtestamisel.⁹³ Eesti kohtupraktikast võib leida juhuseid, kus kohus on kättetoimetamismääruse reeglite vastu eksinud, toimetades menetluse algatamist käsitleva dokumendi välisriigis elavale kostjale kätte Ametlike Teadaannete vahendusel.⁹⁴ Kui kohtule oli teada kostja elukoht Soomes, oleks tulnud kohaldada kättetoimetamismääruse sätteid; kohtukutse edastamine kostja meiliaadressidel ilma kostjalt kättesaamise kinnitust saamata ja seejärel kohtukutse avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded ei ole piisav.⁹⁵

Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud 'kõigi vajalike meetmete' alla kuulub kättetoimetamismääruse artikliga 19(2) lubatud erand,⁹⁶ mis pehmendab artikli 19(1) rangeid, kohtusse ilmumata jäänud kostjale dokumendi tegelikule kättetoimetamisele suunatud

loetakse dokument vaatamata keeldumisele nõuetekohaselt kättetoimetatuks ja teistkordset kättetoimetamist ei ole vajalik teostada.

⁹² *Alder*, punkt 28. Vt ka Parrest, I. *Op.cit.*, lk 591. Antud lahendis leidis kohus määrusega vastuolus olevaks Poola kohtu poolt kasutatud fiktiivse kättetoimetamise viisi, mille järgi loeti kättetoimetatuks kohtutoimikusse lisatud kohtudokumendid, mis on adresseeritud teises liikmesriigis peamist või alalist elu- või asukohta omavale isikule, kui kõnealune isik ei ole määranud dokumente vastu võtma volitatud isikut, kelle elu- või asukoht on liikmesriigis, kus kohtumenetlus toimub.

⁹³ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 5 Conclusion.

⁹⁴ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 733 p 222. Viidatud Tartu Maakohtu otsusele tsiviilasjas nr 2-07-10608, 25.06.2012. Kättetoimetamismääruse raames ei ole Eesti kohtul õigust toimetada dokumente välisriiki Ametlike Teadaannete vahendusel. Ametlike Teadaannete abi on võimalik kasutada üksnes TSMS § 317 lähtuvalt (joonealune viide nr 1285).

⁹⁵ Tallinna Ringkonnakohtu otsus 12.10.2012 tsiviilasjas nr 2-09-64484.

⁹⁶ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 553, para 35.

nõudeid.⁹⁷ Tasakaalustamaks kohtuvaidluse mõlema poole huviseid ja arvestades, et kättetoimetamine peab toimuma võimalikult kiiresti,⁹⁸ on liikmesriikidele antud võimalus teha otsus ka juhul, kui dokumendi kättetoimetamisteatis puudub ja samal ajal on täidetud alapunktides (a)-(c) loetletud tingimused.⁹⁹ Juhul, kui kohus kasutab artiklis 19(2) sätestatud võimalust ja teeb tagaseljaotsuse, on kostjale kaitse tagatud artikliga 19(4). 21 liikmesriiki, sh Eesti, on teatanud, et kasutavad artikliga 19(2) pakutavat võimalust, 5 liikmesriiki (Bulgaaria, Malta, Portugal, Soome, Rootsi) artikli 19(2) võimalust ei kasuta, Itaalia ei ole sellekohast infot avaldanud ja Horvaatia kui värskemaa liikmesriigi kohta antud teave veel puudub.¹⁰⁰ Riikide valikut artikli 19(2) võimalust mitte kasutada on kritiseeritud, kuivõrd hageja huvid jäävad kaitseta juhtumitel, kus on füüsiliselt võimatu saada kehtiva kättetoimetamise kinnitust. Siiski, 19(2) mittekasutamine ei takista kohtunikul kiireloomulistel juhtudel andmast korraldust ajutiste või kaitsemeetmete võtmiseks artikli 19(3) alusel.¹⁰¹ Artikli 19(2)-(4) kohaldamist vaatlеме pikemalt magistriröö punktis 2.7.

1.3.2. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisele ei kohaldu kättetoimetamismäärus

Kui kostja aadress teises liikmesriigis ei ole teada, siis kättetoimetamismäärus ega ka Haagi 1965.a. konventsioon ei kohaldu. Menetlusega jätkamiseks peab asja menetlev kohus lähtuma otse artiklist 26(2). Euroopa Kohus märgib oma lahendites *Hypoteční banka*¹⁰² ja *Cornelius de Visser*,¹⁰³ et menetluse jätkamine kostja suhtes, kelle asukohta välisriigis kohus ei suuda välja selgitada, on õigustatud hageja õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile, kuna vastasel korral jääks see hageja õigus sisutühjaks. Vastupidi kostja olukorrale, kellel on juhul, kui ta jäetakse ilma õigusest end tõhusalt kaitsta, võimalus panna oma kaitseõigused maksma Brüssel I määruse artikli 34(2) alusel, riskib hageja igasuguse kaebevõimaluse kaotamisega. Menetlusega jätkamiseks peab asja menetlev kohus Brüssel I määruse artiklist 26(2) lähtuvalt

⁹⁷ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 552, para 34.

⁹⁸ Kättetoimetamismääruse artikkel 7(2).

⁹⁹ Kättetoimetamismääruse artikkel 19(2): Iga liikmesriik võib koosõlas artikli 23 lõikega 1 teatada, et olenemata lõike 1 sätetest võib kohtunik teha otsuse ka siis, kui puudub dokumendi kättetoimetamisteatis, juhul, kui on täidetud järgmised tingimused: a) dokument on edastatud käesoleva määrusega ettenähtud viisil; b) dokumendi edastamisest on möödunud vähemalt kuus kuud ning asja arutav kohtunik loeb selle piisavaks; c) ei ole saanud ühtegi teatist, ehkki on võetud tarvitusele kõik mõistlikud abinõud selle saamiseks adressaatliikmesriigi pädevate asutuste või ametiisikute kaudu.

¹⁰⁰ Euroopa Justiitsatlas Tsiviilasjades, Dokumentide kätteenimine, liikmesriikide sidekanalid. Arvutivõrgus kättesaadav http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_et.htm?countrySession=20&

¹⁰¹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 553, para 36.

¹⁰² *Hypoteční banka*, punktid 52-54.

¹⁰³ *Cornelius de Visser*, punktid 48, 50,55.

tagama, et kostja leidmiseks on tehtud kõik järelpärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtted.

Seega on Euroopa Kohus Brüssel I määruse artikli 26(2) kontekstis seisukohal, et Euroopa Liidu õigusega ei ole vastuolus poole osavõtuta otsuse tegemine kostja suhtes, kellele on tema viibimiskoha kindlakstegemise võimatuse tõttu riigisisese õiguse järgi hagi kätte toimetatud avalikult, kuid selline kättetoimetamise lubatavus on seotud teatud eeldustega.

Vastupidiselt artiklile 26(3), kus artiklis 26(2) toodud alternatiivi 'selleks on võetud kõik vajalikud meetmed' sisustab kättetoimetamismääruse artikkel 19 kindlate nõuetega, jääb sama alternatiiv olukorras, kus isiku viibimiskohta ei suudeta kindlaks teha, paljus määratlemata õigusmõistete, nagu õigus õiglasele kohtumenetlusele jms sisustada.¹⁰⁴

TsMS-s reguleerib menetlusdokumendi avalikku kättetoimetamist § 317. Selle sätte lõike 6 kohaselt võib kohus keelduda menetlusdokumendi avalikust kättetoimetamisest, kui menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täideta. TsMS § 407 lg 5¹ alusel võib kohus hagile vastamata jätmise korral ja § 413 lg 3¹ alusel kostja kohtuistungile ilumata jäämise korral keelduda tagaseljaotsuse tegemisest juhul, kui hagi/kohtukutse toimetati kostjale kätte avaliku kättetoimetamisega ning menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja hagi/kohtukutse avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täideta. Seega peab Eesti kohus juhul, kui kostja elab välisriigis, kuid tema aadress ei ole teada, otsustama, milliste tingimuste täidetuse korral on alust menetlusega jätkamiseks Brüssel I määruse artiklist 26(2) lähtuvalt ja millistel juhtudel ei oleks see õiguspärane, kuivõrd seaks ohtu lahendi tunnustamise ja täitmise. Antud temaatikat käsitleb põhjalikult magistr töö 3. peatükk.

Punkti 1.3. kokkuvõttena saab öelda järgmist. Kättetoimetamismääruse artikkel 19 näeb ette sõnaselged nõuded Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud kahele kohtumenetluse jätkamise eelduseks olevale alternatiivile. Artikkel 19(1) sätestab kohase kättetoimetamise nõuded ja 19(2) 'kõigi vajalike meetmete' nõuded. Kuigi ka siin on edasiarendamist vajavaid

¹⁰⁴ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 592. Indrek Parrest viitab määratlemata õigusmõistetele kättetoimetamise miinimumnõuete kontekstis, viitega Euroopa Kohtu lahendile *Alder*.

küsimusi (nt teatud siseriiklike kättetoimetamisviiside lubatavus kättetoimetamismääruse kontekstis), on artikli 26(2) nõuete sisustamine tunduvalt keerulisem juhul, kui kättetoimetamismäärust ei saa kohaldada. Juhtudel, kus kohtusse ilmumata jäänud kostja aadress ei ole teada, peab kohus menetlusega jätkamise otsustamiseks lähtuma paljuski määratlemata õigusmõistetest, mida Euroopa Kohus on artikli 26(2) kontekstis vaid mõningal määral tõlgendanud. Seega on võtmeküsimuseks isiku aadressi teadasaamise senisest tõhusam korraldamine, tagades seeläbi õiguskindluse ja selgema kaitse kohtumenetluse mõlemale poolele. Järgmises punktis analüüsimise, kelle kohustus on teises riigis elava kostja aadressi väljaselgitamine ja millised võimalused on selleks Eesti vaates loodud.

1.4. Isiku, kellele tuleb dokument kätte toimetada, aadressi teada olemine kättetoimetamismääruse kohaldamise eeldusena

1.4.1. Aadressi tähendus kättetoimetamismääruse artikli 1(2) kontekstis

Kättetoimetamismääruse artikli 1(2) lakoonilisest sõnastusest ei selgu, millised olukorrad täpselt kuuluvad „aadress ei ole teada“ alla. Määruse nr 1348/2000 ettevalmistamisel on Euroopa Komisjoni oma ettepanekus COM(2000) 75 final soovitanud, et määruse art 1 lõige 2 sõnastataks järgmiselt: *This Regulation shall not apply where the address of the domicile or habitual residence of the person to be served with the document is not known.*¹⁰⁵ Siiski ei kasutatud määruses nr 1348/2000 eeltoodud sõnastust, vaid artikkel 1(2) kõlas: *This Regulation shall not apply where the address of the person to be served with the document is not known.*¹⁰⁶ Seega jäeti artikli 1(2) sõnastusest välja rahvusvahelises eraõiguses hästi tuntud alalisele või tihedale seosele viitavad mõisted *domicile*¹⁰⁷ ja *habitual residence*.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Amended proposal for a Council Regulation on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters /* COM/2000/0075 final - CNS 99/0102. 2.2: Modifications which can be accepted in part. Article 1 § 2 has been modified to insert amendment 2 which specifies that the addressee's address is the one of its domicile or principal residence. However, the Commission proposes to refer to the concept of « habitual residence » which is a widely known concept in International Private Law, rather than the concept of « principal residence ».

¹⁰⁶ Council regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Artikkel 1(2) eesti keeles: Käesolevat määrust ei kohaldata, kui ei ole teada isiku aadress.

¹⁰⁷ Brüssel I määruse artiklites 59 ja 60 sätestatud alalise elu- või asukoha mõistest *domicile* lähtub ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) 1896/2006, 12.12.2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus, mille artikkel 3(2) märgib, et alaline elu- või asukoht määratakse kindlaks vastavalt nõukogu 22.12.2000 määruse (EÜ) nr 44/2001 artiklitele 59 ja 60. Sama põhimõtte Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, artiklis 3(2).

¹⁰⁸ Termin *habitual residence* all peetakse silmas riiki, millega on isik kõige tihedamalt seotud, kus asub tema sotsiaalse elu keskpunkt. Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, 2, page 808, para 3, joonealune viide 3. Brüssel II A määruse artikli 8(1) vaates on Euroopa Kohus tõlgendanud *habitual residence* kontseptsiooni oma otsuses C-523/07, 2.04.2009. Torga, M, Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises

Kättetoimetamismäärust käsitlevatel seminaridel 2012 ja 2013 rõhutas JUDr Miloš Haťapka Slovaki Vabariigi justiitsministeeriumist, et määruse artkli 1(2) tähenduses ei ole aadress võrdne isiku (alalise) elukohaga.¹⁰⁹ Määruse preambula punktis 14 on märgitud kättetoimetamiseks sobivateks nii isiku elukoht kui töökoht. M. Haťapka tõi illustreeriva näite, et juhul, kui kohtudokumendi kättetoimetamisel selgub, et isik on läinud pikemaajalisele reisile, siis on asja menetleva kohtu pädevuses otsustada, kas dokumente üritada kätte toimetada reisi sihtkohta. Ka juriidilise isiku osas võib magistritöö autori arvates läheneda paindlikult, väljudes mõiste *domicile* autonoomse tähenduse raamidest,¹¹⁰ nii nagu kohtuasjas *Cornelius de Visser* püüdis põhikohtuasja kohus toimetada kostjale dokumente kätte veebilehe administratiivse kontaktisiku aadressil.

Seda, kas 'aadress' artikli 1(2) kontekstis võib hõlmata ka isiku elektroonilist aadressi, on veel vara öelda. Näiteks Haagi konventsiooni 2006.a. käsiraamatus märgitakse, et järjest rohkem on kohtuvaidlusi, mis tulenevad puhtalt elektroonilistest tehingutest ja kus isiku kontaktandmetest ongi teada ainult tema e-aadress.¹¹¹ Käsiraamat küsib, et mis kasu on kättetoimetamisel isiku e-aadressist, mis ei sisalda ühtki geograafilist seost (miller@yahoo.com, miller@hotmail.com), või kui sisaldabki (.de, .ee, .fr), aga isiku asukoht ei ole antud riigis, või ta omandas e-aadressi ajutiselt riigis viibides, st ei ole antud riigiga seotud?¹¹²

tsiviilkohtumenetluses. Juridica VII/2010, lk. 477. Hariliku viibimiskoha (*habitual residence*) mõistet kasutab isikliku ühendava seosena enamik Euroopa Liidu rahvusvahelise eraõiguse ning rahvusvahelise kohtumenetluse alastest uue generatsiooni määrustest, sh abieluasjades ja vanemliku vastutuse asjades rahvusvahelist kohtualluvust reguleeriv Brüssel II bis määrus ning ülalpidamisvaidlustes rahvusvahelist kohtualluvust reguleeriv ülalpidamiskohustuste määrus. Lisaks on harilik viibimiskoht isikliku ühendava seosena alati olnud läbivalt kasutusel Haagi eraõiguse konventsioonides.

¹⁰⁹ Baltimaade ühisprojekti raames 22.05.2012 korraldatud seminar piiriülesest tõendite kogumisest ja dokumentide kättetoimetamisest (esitluse materjal pärineb justiitministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituselt): Regulation applies: only to service on persons whose address is known (art 1(2)); the address under the Regulation is equivalent neither to the (*habitual*) residence nor the *domicile* of the person. Kooolitus 24.01.2013. *Op.cit.*, määrus kohaldub kättetoimetamisele isikutele, kelle aadress on teada (art 1(2); määruse alusel ei ole aadress võrdne isiku (alalise) elukohaga.

¹¹⁰ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 811 para 4. If a company or other legal person is incorporated according to the laws of Member State, the company or other legal person has its „statutory seat“ in that State. The notion „central administration“ in Germany means the management and control centre (the „real seat“) /.../ In practice problems could arise in determining the place of central administration. The notion has to be understood in an autonomous way and ought not to be treated identical to the concepts of the national systems of private international law (*Ibid*, page 811-812, para 5). The notion „principal place of business“ means the place where the main business activities are located. This notion is also factual and could give rise to problems, which have to be solved by the forum. (*Ibid*, page 812, para 6).

¹¹¹ Practical Handbook. *Op.cit.*, para 79.

¹¹² Practical Handbook. *Op.cit.*, para 80.

1.4.2. Hageja ja Eesti kohtu kui asja menetleva kohtu kohustus ning võimalused välisriigis asuva kostja aadressi kindlakstegemiseks

Komisjoni 4.12.2013 kättetoimetamismääruse raportis märgitakse Euroopa Kohtu otsusest *Cornelius de Visser* lähtuvalt, et on oluline teada 'kõigi vajalike meetmete' sisu Brüssel I määruse artikli 26(2) kontekstis ja kes peavad neid meetmeid tarvitusele võtma (kas asja menetlev kohus, kohtumenetluse pooled, keskasutus või adressaatliikmesriigi vastuvõttev asutus). Raport toob välja, et aadressi kindlakstegemiseks võib osutada kohaseks täpsustada kättetoimetamisega seotud asutuste kohustusi.¹¹³

Esmane ülesanne kostja aadressi asja menetlevale kohtule teatamisel lasub üldjuhul hagejal. TsMS § 338 lg 3 lähtuvalt, kui menetlusosaline ei tea teise menetlusosalise aadressi või muid andmeid, tuleb menetlusedokumendis märkida, mida ta on andmete teadasaamiseks teinud.¹¹⁴ Ka Soome Vabariigi tsiviilprotsessiõiguse alusel kohustub hageja juhul, kui ta ei ole teadlik kostja aadressist, kohtule teatama, mida ta on aadressi teadasaamiseks teinud, ning teavitama kohut viivitamata, kui aadress saab talle edaspidi teatavaks.¹¹⁵ TsMS § 423 lg 1 p 8 annab kohtule õiguse jätta hagi läbivaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmistele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusedokumendid kätte toimetada ning kohus ei ole vaatamata mõistlikele pingutustele suutnud neid andmeid ka ise leida.

Kuivõrd menetlusosalise positsioon ja koostöökohustus ei saa olla samastatav kohtutäituri või mõne muu kättetoimetamist korraldava isiku koostöökohustusega, siis juhul, kui kohus leiab, et hageja ei ole teinud piisavalt jõupingutusi kostja andmete teadasaamiseks, peab kohus andma hagejale täiendavaid juhiseid ja tegema ka ise toiminguid andmete leidmiseks.¹¹⁶

¹¹³ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.2.1 The non-application of the Regulation where the address of the person to be served is not known.

¹¹⁴ TsMS § 338 lg 1 punktist 1 lähtuvalt märgitakse menetlusosalise poolt kohtule esitatavas menetlusedokumendis, muu hulgas hagi, vastuväites ja kaebuses menetluseosaliste ning nende võimalike esindajate nimed ja aadressid ning sidevahendite andmed.

¹¹⁵ Ministry of Justice, Finland. Code of Judicial Procedure (4/1734; amendments up to 718/2011 included). Chapter 5, section 2(2) If the plaintiff is unaware of the address of the defendant, he or she shall state what he or she has done to discover the address. If the particulars subsequently changes, the plaintiff shall notify the District Court of this without delay (362/2010). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1734/en17340004>

¹¹⁶ Vutt, M. Menetlusedokumentide kättetoimetamine tsiviilkohtumenetluses, kohtupraktika analüüs. Riigikohus, õigusteabe osakond, Tartu, august 2009, lk 31.

Antud seisukohta on väljendanud ka Riigikohus mitmetes oma otsustes.¹¹⁷ Tartu Ringkonnakohus leidis 21.01.2009 määruses tsiviilasjas nr 2-07-17227,¹¹⁸ et õiguspärane ei olnud Viru Maakohtu 01.12.2008 määruses väljenduv seisukoht, kus ta asetask välisriigis asuva kostja aadressi teadasaamise eelkõige hageja õlule. Hageja oli pöördunud Välisministeeriumi, Põhja Politseiprefektuuri ja Lasnamäe Linnaosa valitsuse poole, kellelt saadud vastuste kohaselt elab kostja Inglismaal Londonis, kuid tema täpne asukoht ei ole teada. Lisaks toetasid kostja elamist Inglismaal rahvastikuregistri teatis ja postitootaja kinnitus, et kostja isa sõnul elab kostja Inglismaal. Ringkonnakohus leidis, et nii hageja kui kohus peavad tegema täiendavaid jõupingutusi kostja leidmiseks ning alles seejärel saab kohus otsustada menetluskohandi avaliku kättetoimetamise.¹¹⁹ Samas asjas tegi 21.09.2009 Viru Maakohus uue otsuse (tagaseljaotsus), kust nähtub täiendavate päringute tegemine Sillamäe Linnavalitsusele, Narva politseijaoskonnale, Kodakondsus- ja Migratsiooniametile, e-kinnistusraamatusse, Välisministeeriumisse. Lisaks teavitask kohus kostjat e-kirjaga, millele vastust ei saabunud.¹²⁰ Kas kohus tegi seekord kõik endast sõltuva, et kostja asukoht teises liikmesriigis teada saada?

Tartu Ringkonnakohus asus 27.06.2013 tsiviilasjas 2-12-44576 seisukohale, et maakohtul ei olnud alust jätta hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel. Maakohtul on kohustus kontrollida 01.01.2013 jõustunud TsMS § 311¹ lg-s 1 toodud võimalusi menetluskohandi kättetoimetamiseks, kuniks antud sättes toodud elektroonilise kättetoimetamise võimalused on kõik kohtu poolt kohandi kättetoimetamiseks lõppenud edutult.¹²¹ Tallinna Ringkonnakohus leidis 11.12.2013 tsiviilasjas 2-13-13749, et maakohtu otsus jätta hagi läbivaatamata TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel ei olnud õige, kuivõrd kohtul tuleb teha kõik endast olenev menetluskohandi kättetoimetamiseks kostjale ja kohtul tuleb teha ise järelepärimisi saaja aadressi väljaselgitamiseks. Kohtul on võimalus teha järelepärimine Saksa saatkonnale Eestis, pöörduda Saksa Liitvabariigi politseiasutuste poole, kasutades Euroopa Liidu liikmesriikide kohtute koostöö võimalusi.¹²²

¹¹⁷ Näiteks Riigikohtu 03.06.2004 otsuse nr 3-2-2-1-04 punkt 14; Riigikohtu 06.05.2005 otsuse nr 3-2-3-5-05 punktid 14, 15; Riigikohtu 16.02.2006 otsuse nr 3-2-3-1-06 punkt 7.

¹¹⁸ Vutt, M. *Op.cit.*, lk 24, viide Tartu Ringkonnakohtu 21.01.2009 määrusele tsiviilasjas nr 2-07-17227.

¹¹⁹ Vutt, M. *Op.cit.*, lk 24.

¹²⁰ Viru Maakohtu 11.09.2009 tagaseljaotsus tsiviilasjas nr 2-07-17227.

¹²¹ Tartu Ringkonnakohtu 27.06.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-12-44576, punkt 5.

¹²² Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-13-13749, Ringkonnakohtu seisukoht, teine lõik.

JUDr Miloš Hat'apka märgib, et kuna kättetoimetamismääruse alusel ei ole aadress võrdne isiku (alalise) elukohaga, siis tekitab aadressi teadmise nõue praktikas probleeme paljudele (kättetoimetamist taotlevatele) liikmesriikidele, sest puudub töötav mehhanism aadressaadi aadressi tuvastamiseks.¹²³ Selline tuvastamine rajaneb hetkel reeglina riikidevahelisele koostööle. Harju Maakohtu praktika on näidanud, et juhul kui riikidevahelised tsiviilkoostöösidemed puuduvad (nt juba seetõttu, et piiriülest kättetoimetamist antud riigiga esineb haruharva), puudub ka teadmine, kas ja milliseid võimalusi see riik kasutab aadressaadi elukoha tuvastamisel, kas aadressregistrite kande õigsus on siseriiklikult reguleeritud jt.¹²⁴ Üheks võimaluseks asja menetleval kohtul oleks edastada vastuvõtvale asutusele koos kättetoimetamismääruse kohase tüüpvormiga kaaskiri, et vastuvõttev asutus aitaks isiku aadressi täpsustada. Sellise palve täitmine sõltub konkreetse riigi asutustest. Näiteks on Harju Maakohtul kogemus Hispaaniaga, kus aadressaadi elukoha kohta oli teada vaid linn ja maakohus lisas kättetoimetamistaotlusele palve Hispaania selleks pädevale asutusele aidata tuvastada isiku aadressi. Hispaanialt ei laekunud mingit vastust ja alles kaheksa kuu möödudes, kui maakohus oli avaldanud teate ametlikes teadaannetes ja teinud tagaseljaotsuse, saabus pakk arusaamatuid dokumente.¹²⁵ Justiitsministeeriumil oli kogemus Itaaliaga, kus ministeerium lisas kättetoimetatavatele dokumentidele kaaskirja palvega tuvastada isiku aadress Itaalias. Itaalia tagastas kättetoimetatavad dokumendid ilma nimetatud kaaskirjata, märkides, et kättetoimetamist ei saa korraldada isiku aadressi puudumise tõttu.¹²⁶

Komisjoni 4.12.2013 raportis märgitakse, et osade riikide edastavad asutused soovivad saada oma riigi keskasutuselt tuge välisriigis asuva isiku aadressi kindlakstegemiseks. Hetkel määrus keskasutustele sõnaselgelt sellist ülesannet ei pane, mistõttu määruse ühtse kohaldamise huvides võib olla vajalik keskasutuste rolli aadressi tuvastamisel täpsustada.¹²⁷ Eestis on rahvusvahelise õiguskoostöö korraldamine justiitsministeeriumi pädevuses. Sellega tegeleb kriminaalpoliitika osakonna rahvusvahelise justiitskoostöö talitus,¹²⁸ kelle koostatud juhis 'Isiku aadressi tuvastamine' abistab kohtuid talituse kaudu isiku aadressi tuvastamisel

¹²³ Koolitus 24.01.2013. *Op.cit.*

¹²⁴ Intervjuu Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja kohtunikuga Meeli Kaur, september 2012.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Intervjuu justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse nõunikuga Haldi Mäesalu, jaanuar 2014.

¹²⁷ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.5. Central bodies.

¹²⁸ Justiitsministeeriumi koduleht <http://www.just.ee/12196>. Vutt, M. *Op.cit.*, lk 27, viide Tallinna Ringkonnakohtu 3.02.2009 määrusele tsiviilasjas nr 2-08-11009, kus kohus märkis, et maakohus oleks pidanud pöörduma justiitsministeeriumi rahvusvahelise õigusabi talituse poole kostja võimaliku asukoha väljaselgitamiseks Rootsi Kuningriigis.

nende menetluses olevates asjades, kus menetlusosalise elu- või asukoht on teadmata. ¹²⁹ Magistritöö lisas 1 kajastuvad juhise väljavõttena Rootsi, Hispaania, Norra, Portugali ja Sloveenia elanikeregistrite lingid; Suurbritannia ja Iirimaa eraisikute andmebaasi link – riigis puudub ühtne rahvastikuregister; teave AS Andmevara poolt kättesaadavaks muudetud Euroopa Liidu elanike registri kohta. Neid linke saavad kohtud kasutada iseseisvalt.

Millal aga on kohus õigustatud isiku aadressi kindlakstegemiseks pöörduma justiitsministeeriumi poole? Kõigepealt koostööst Eesti ja Soome vahel. Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja Soome Rahvastikuregistrikeskuse vahel 18.01.2005 sõlmitud rahvastikuregistri andmete üleandmise lepingut kohaldatakse Eesti kodakondsusega isikute suhtes, kes on registreeritud Soome elanikena ja Soome kodakondsusega isikute suhtes, kes on registreeritud Eesti elanikena. ¹³⁰ Lepingust lähtuvalt, kui Eesti kodanik asub elama Soome ja esitab Soome rahvastikuregistrile oma uue elukoha andmed, edastab Soome need andmed Eestile. Arenguruumi on praegu veel andmevahetuses juhtudel, kui isik kolib Soomes ja tal tekib Soome rahvastikuregistrisse Soome uue elukoha aadress või kui isik lahku Soomest. Sellistel juhtudel ei pruugi elukohaandmed Eesti registris uueneda. ¹³¹ Juhul, kui kohtul on piisavalt alust eeldada, et isik on Soomes oma Eesti rahvastikuregistris kajastuvat elukohta vahetanud või riigist lahkunud (sh naasnud Eestisse), on kohus õigustatud pöörduma kehtivate andmete saamiseks justiitsministeeriumi poole. Päringus peab kohus kindlasti märkima, mida ta on enne isiku asukoha tuvastamiseks teinud ja miks ta eeldab, et isik asub Soomes. Eeltoodu on Soome Vabariigi Eesti saatkonna nõue, kellele Justiitsministeerium kohtult saabuva aadresspäringu edastab. ¹³² Justiitsministeeriumi andmetel on Eesti kohtute (peamiselt Pärnu Maakohtu maksekäsu keskkuse) poolt Soome kohta esitatud aadresspäringute tulemuseks, et ca 1/3 isikutel on Soome registris kehtiv aadress; 1/3 isikutel on registris tõenäoliselt vananenud aadress, kuna isik pole teatanud uut aadressi, on Eestisse naasnud või on aadressi kehtivuseaeg registris möödunud; 1/3 isikute kohta aadressi Soome registris ei kajastu. ¹³³ Soomega toimib hästi ka praktika, kus juhul, kui Eesti kohus märgib dokumentide

¹²⁹ Juhis 'Isiku aadressi tuvastamine' Justiitsministeeriumi intranetis, koostaja rahvusvahelise justiitskoostöö talitus.

¹³⁰ Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja Soome Rahvastikuregistrikeskuse vahel 18.01.2005 sõlmitud 'Rahvastikuregistri andmete üleandmise leping'. Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakond edastas lepingu magistritöö autorile e-kirja teel.

¹³¹ Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna e-kiri magistritöö autorile 30.01.2014.

¹³² Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, jaanuar 2014.

¹³³ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, jaanuar 2014.

edastamise vormile talle hageja poolt antud eeldatava aadressi, teevad Soome kohtud Soomes kättetoimetamisel aktiivselt koostööd isiku tegeliku asukoha tuvastamiseks.¹³⁴

Kostja asukoht Soomes ei leia alati täpse aadressi näol kinnitust ning hageja ja kostja jaoks jääb ikkagi üles küsimus, kuidas toimida edasi kostja asukoha tuvastamiseks. Näiteks on Pärnu maakohtu maksekäsuosakond teinud tsiviilasjas nr 2-12-54577 kostjale maksettepaneku kättetoimetamiseks järgmiseid jõupingutusi: kättetoimetamise üritus 28.12.2012 aadressil xxx FINLAND - Tagastatud hoiutähtaja möödumisel; kättetoimetamise üritus 21.03.2013 samal aadressil xxx FINLAND - Soome kohus tagastas dokumendid; 9.04.2013 saadetud teavitus kostja e-posti aadressidele, sh isikukood@eesti.ee - puudub vastus, isikukoodiga aadress kehtetu; 15.05.2013 teavitus Facebook'i kontole - puudub vastus; Justiitsministeerium vastas 29.10.2012 tehtud järelepäringule, et võlgniku Soome rahvastikuregistris olevaks aadressiks on sama xxx FINLAND; Soome kohus tagastas dokumendid 15.05.2013, kuna dokumenti ei olnud ühe kuu jooksul alates selle kättesaamisest võimalik kätte toimetada.¹³⁵

14.11.2013 sõlmis Eesti Vabariigi Siseministeerium rahvastikuregistri andmete edastamise lepingu ka Leedu Vabariigi Siseministeeriumi elanikeregistri talitusega, mille raames on sätestatud andmete vastastikune edastamine nii sihtriiki uute elanikena registreeritud lähteriigi kodanike kohta kui ka registri andmete muudatuste kohta.¹³⁶ Siseministeeriumi sõnul on läbirääkimiste lõpufaasis sarnase lepingu sõlmimine Läti Vabariigiga.

Eespool mittemainitud riikidest aadressandmete teadasaamiseks tuleb kohtul esitada justiitsministeeriumile ametlik õigusabitaotlus. Näiteks Saksamaa Liitvabariigile taotluse edastamisel peab olema teada vähemalt liidumaa, kus isik elada võib, vastasel juhul Saksamaa taotlust menetlusse ei võta. Kui kohus soovib isikule leitud aadressil dokumente kätte toimetada, soovitab ministeerium lisada õigusabitaotlusele palve edukal asukoha tuvastamisel dokumendid kätte toimetada ja kättetoimetamismääruse kohase tühjade aadressiväljadega

¹³⁴ Intervjuu Harju Maakohtu Kentmanni tn kohtumaja kohtunikuga Piret Randmaa, oktoober 2012.

¹³⁵ Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonna 12.06.2013 kohtumäärus, hagimenetlusse üleandmine tsiviilasjas nr 2-12-54577.

¹³⁶ Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja Leedu Vabariigi Siseministeeriumi elanikeregistri talituse vahel sõlmitud 'Rahvastikuregistritest andmete edastamise leping'. Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakond edastas lepingu magistr töö autorile e-kirja teel jaanuaris 2014.

tüüpvormi.¹³⁷ Sellised kaheetapilised taotlused (õigusabitaotlus aadressi tuvastamiseks ja dokumentide kättetoimetamistaotlus korraga) toimivad hästi ka Rootsi Kuningriigiga.¹³⁸

Kaheetapiliste taotluste edastamisel läbi ministeeriumi kui keskasutuse seisneb kasu veel selleks, et ministeeriumil on Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku tsiviil- ja kaubandusajades (European Judicial Network in Civil and Commercial Matters, EJN-civil) kontaktpunktide vahendusel võimalik taotluste lahendamise kohta teostada järelepärimisi. Kontaktpunktid täidavad võrgustikus peamist rolli, nendega saavad vajaduse korral suhelda muude liikmesriikide kontaktpunktid ja oma riigi kohalikud õigusasutused.¹³⁹

Värskem koostööinstrument, nõukogu määrus nr 4/2009 (ülalpidamiskohustuste määrus, jõustus 18.06.2011),¹⁴⁰ sätestab keskasutusele märksa ulatuslikumad ülesanded. Määruse artikli 51 'Keskasutuste eriülesanded' lõike 2 alusel võtavad keskasutused artiklis 56 sätestatud taotluste puhul kõik asjakohased meetmed, sh et b) aidata teha kindlaks kohustatud või õigustatud isiku asukohta. Määruse artiklist 53 'Erimeetmete võtmise taotlus' lähtuvalt võib keskasutus põhjendatud juhtudel teha teisele keskasutusele taotluse võtta artikli 51(2) punktides b, c, h, i ja j ettenähtud asjakohaseid erimeetmeid, kui ühtegi artikli 56 kohast taotlust ei ole veel tehtud. Seega võimaldab määrus taotleda ka ainuüksi isiku asukoha kindlakstegemist teises liikmesriigis, vajadusel mitmesse riiki korraga. Justiitsministeeriumi hinnangul saab määrust 4/2009 pidada eeskujuks rahvusvahelise koostöö korraldamisel tsiviilasjades.¹⁴¹ Allolevas tabelis kajastub justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse vahendusel kohtute taotluste alusel tehtud piiriüleste aadresspäringute maht kolme viimase aasta lõikes. Valdavalt on tegemist aadresspäringutega Eesti ja Soome vahel mõlemal suunal, sh ülalpidamiskohustuste määruse raames.

Aasta	2011	2012	2013
Aadresspäringute arv	386	424	604*

* 2013 aasta keskel muutus päringute loendamine – kui varem oli kohtul võimalus esitada ühe päringuga nimekiri mitme isiku andmetega, siis nüüd tuleb iga isiku kohta esitada eraldi päring. Seega oli 2011-2012 isikute arv, kelle suhtes päring esitati, siintoodust mõnevõrra enam.

¹³⁷ Juhis 'Isiku aadressi tuvastamine'. *Op.cit.*

¹³⁸ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

¹³⁹ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012. Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku tsiviil- ja kaubandusajades info veebilehel https://e-justice.europa.eu/content_about_the_network-286-et.do?clang=et.

¹⁴⁰ Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18.12.2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes.

¹⁴¹ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, jaanuar 2014.

Komisjoni 4.12.2013 raportis märgitakse, et kättetoimetamiseks vajaliku aadressi tuvastamisel kasutavad liikmesriigid ka määruse nr 1206/2001 (tõendite kogumise määrus, jõustus 1.07.2001)¹⁴² abi. Sellist lähenemist on kritiseeritud, kuivõrd määruse artikli 4(1) punktist b lähtuvalt on määruse eelduseks samuti isiku aadressi teadmine.¹⁴³ Siiski on kättetoimetamismääruse ja tõendite kogumise määruse kombineerimine üheks loogiliseks võimaluseks liikmesriikide vahelise koostöö tõhustamisel.¹⁴⁴

Kokkuvõtteks, kättetoimetamismäärus ei näe ette meetmeid isiku asukoha tuvastamiseks teises liikmesriigis. Ühelt poolt sõltuvad asja menetleva kohtu võimalused aadressi tuvastada riikidevahelisest koostööst (nt rahvastikuregistrite koostöö lepingud, saatkondade abi) ja oma riigi keskasutuse initsiatiivist. Teiselt poolt kasutatakse ka teiste õigusinstrumentide, nt ülalpidamiskohustuste määruse ja tõendite kogumise määruse abi. Kostja aadressi teadmine on kohtumenetluses keskse tähendusega – ilma seda teadmata on kohtul keeruline otsustada kohtualluvuse, menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamise võimaluste ning dokumentide tõlkimise vajaduse ja keele üle. Lahendusena saab välja tuua mitmeid võimalusi: täiendada vastavalt kättetoimetamismäärust ennast, nt ülalpidamiskohustuste määruse eeskujul andes keskasutusele või kohalikele asutustele konkreetset ülesanded, või kombineerida kättetoimetamismäärust tõendite kogumise määrusega, kuivõrd need haakuvad loogiliselt. Lisaks õiguslikele abinõudele on vajalik infotehnoloogiliste meetmete võtmine, nt elektroonilise suhtluse edendamine asutuste vahel, liikmesriikide rahvastikuregistrite edasiarendamine ja kättesaadavamaks tegemine, kohtumenetlust läbiviivatele instantsidele täiendavate võimaluste loomine isikute piiriüleste andmete kättesaamisel jm.

¹⁴² Nõukogu määrus (EÜ) nr 1206/2001, 28.05.2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades.

¹⁴³ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.2.1. The non-application of the Regulation where the address of the person to be served is not known.

¹⁴⁴ Vt tõendite kogumise määruse preambula punkt 7: 'Kuna liikmesriigi kohtus päevakorras olevates tsiviil- ja kaubandusajades otsuse tegemiseks on tihti oluline koguda tõendeid mõnes teises liikmesriigis, ei või ühenduse tegevus piirduda kättetoimetamismääruse reguleerimisalasse kuuluva tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide edastamisega. Selleks tuleb jätkata liikmesriikide kohtute koostöö tõhustamist tõendite kogumisel'.

2. KOHTUDOKUMENTIDE PIIRIÜLENE KÄTTETOIMETAMINE EESTIS KÄTTETOIMETAMISMÄÄRUSE KOHALDUMISEL

Käesolevas peatükis analüüsitakse eelkõige edastavate ja vastuvõtivate asutuste kaudu kättetoimetamise korraldust Eesti kui dokumente vastuvõtva liikmesriigi kontekstis. See tähendab - Eesti pädev asutus korraldab teistest liikmesriikidest saabunud kohtudokumentide kättetoimetamist Eestis asuvale adressaadile. Selline lähenemine on oluline kahest aspektist. Esiteks, suure tõenäosusega esinevad Eestis üleskerkinud probleemid ka teistes liikmesriikides ja nii saavad Eesti edastavad asutused neid piiriülel kättetoimetamisel arvestada või ennetada. Teiseks, võib juhtuda, et Eestis toimunud kättetoimetamisel põhinevat piiriülese menetluse kohtulahendit soovitakse tahta tunnustada ja täita just Eestis.

2.1. Kättetoimetamismääruse kohase piiriülese kättetoimetamise korraldus Eestis

Määruse artikli 2 lõigete 1 ja 2 järgi määrab iga liikmesriik edastavad asutused (ingl k *transmitting agencies*) ja vastuvõtavad asutused (ingl k *receiving agencies*)¹⁴⁵ ning artikli 3 alusel keskasutuse (ingl k *central body*).¹⁴⁶ Täpsem teave liikmesriikide pädevate asutuste kohta on hetkel veel kättesaadav Euroopa tsiviilasjade justiitsatlases <http://ec.europa.eu/civiljustice/>, ja edaspidi üha uuenevas Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis <https://e-justice.europa.eu/home.do>. Mõlemat lehekülge haldab Euroopa Komisjon. Eestis on lähtuvalt TsMS § 316¹ lõigetest 2 ja 3 keskasutuseks määratud justiitsministeerium ja nii kohtuväliseid kui kohtudokumente vastuvõtivateks asutusteks maakohtud, kelle tööpiirkonnas tuleb dokument kätte toimetada. Kohtudokumente edastavateks asutusteks on maakohtud ja kohtuväliseid dokumente edastavaks asutuseks on justiitsministeerium.¹⁴⁷ Kättetoimetamise ühetaoliseks korraldamiseks on loodud seitse erineva otstarbega tüüpvormi, mis liiguvad edastava ja vastuvõtva asutuse vahel, sh üks vorm on suunatud adressaadile (adressaadi teavitamine tema õigusest jätta dokument vastu võtmata).¹⁴⁸

¹⁴⁵ Kättetoimetamismääruse artikkel 2 lõiked 1 ja 2. Edastavateks ja vastuvõtivateks asutusteks on ametiisikud, asutused või muud isikud, kes on pädevad vastavalt kas edastama teises liikmesriigis kättetoimetatavaid kohtu- või kohtuväliseid dokumente või vastu võtma teisest liikmesriigist edastatud kohtu- ja kohtuväliseid dokumente.

¹⁴⁶ Kättetoimetamismääruse artikkel 3. Keskasutuse ülesandeks on anda teavet edastavatele asutustele, lahendada kättetoimetatavate dokumentide edastamisel tekkivaid probleeme, saata erandjuhul edastava asutuse palvel pädevale vastuvõtvale asutusele edasi kättetoimetamistaotlus.

¹⁴⁷ Liikmesriikide sidekanalite ühendatud versioon seisuga 07.05.2013, kättesaadav lingil http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_docs_et.htm?countrySession=17&

¹⁴⁸ Tüüpvormid asuvad kättetoimetamismääruse lisades. Elektroonsel kujul on kättesaadavad ja täidetavad http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_fillingforms_ee_et.htm

Kui kättetoimetamismääruse algusaastatel edastasid Eesti kohtud kättetoimetamistaotlusi teistesse liikmesriikidesse pigem keskasutuse (justiitsministeeriumi) kaudu, siis praeguseks toimub praktiliselt kogu liiklus liikmesriikide edastavate ja vastuvõtivate asutuste vahel otse.¹⁴⁹ Keskasutuse kaudu edastamist soovivad kohtud eelkõige probleemsete juhtude korral, näiteks kui on vajalik täpsustada isiku asukohta teises liikmesriigis, nn kaheetapilised taotlused.¹⁵⁰ Ka kasutavad Eesti kohtud määruse artikli 14 kohast kättetoimetamist postiteenuse vahendusel (sellest pikemalt magistr töö punktis 2.3.2).

Allolevas tabelis kajastuvad justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse vahendusel toimunud dokumentide kättetoimetamise taotluste mahud tsiviilasjades. Euroopa Liidus kättetoimetamiste osas on märgatav taotluste vähenemine 2012 ja 2013, kuivõrd kohtud korraldavad kättetoimetamist üha rohkem ise.¹⁵¹

Dokumentide piiriülene kättetoimetamine	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Taotluste arv kokku	676	709	729	531	445	481	347	379
Sh EL liikmesriigid kokku	189	272	276	192	135	242	86	68
Suunad detailsemalt:								
Soome	133	213	216	98	97	213	49	27
teised EL liikmesriigid	56	59	60	94	38	29	37	41
Venemaa	283	207	198	163	154	132	133	189
Ukraina	40	38	35	22	28	9	0	0
kolmandad riigid	164	192	220	154	128	98	128	122

Kohtute aastaraamatu 2012 andmed maakohutes toimunud hagita menetlustest rahvusvahelise õigusabi asjades kajastuvad allolevas tabelis. Peale teiste õigusabi asjade

¹⁴⁹ Laurendt-Hanioja, A. 2012. aasta rahvusvahelise õigusabi statistika. Justiitsministeerium, Tallinn 2013, lk 4, 9. Justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse vahendusel kohtudokumentide ja kohtukutsete kätteandmise taotluste arv on aasta aastalt vähenenud: 2012 aastal vähenes taotluste arv 2011 aastaga võrreldes 28% (133 taotlust), 2010 aastaga võrreldes 22% (97 taotlust), kuid 2008 aastaga võrreldes on langus olnud suisa 52% (381 taotlust). Vähenemise põhjuseks on 2008 jõustunud kättetoimetamismäärusest, mis võimaldab kohtutel tsiviilasjades dokumente edastada keskasutuse vahendusega.

¹⁵⁰ Põhiosa keskasutuse kaudu toimuvatest kättetoimetamistest moodustavad siiski Haagi 1965.a. konventsiooni, Venemaa Föderatsiooni ja Ukrainaga sõlmitud õigusabilepingute kohased taotlused.

¹⁵¹ Laurendt-Hanioja, A. 2012. aasta rahvusvahelise õigusabi statistika. Justiitsministeerium, Tallinn 2013, joonis 3 lk 10. Mahud sisaldavad kättetoimetamisi nii Eestist välisriikidesse kui välisriikidest Eestisse. Andmed jaotus osas suundade kaupa pärinevad justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talitusest. Kättetoimetamisel kasutatavad õigusinstrumendid: Euroopa Liit – kättetoimetamismäärus; Venemaa – Eesti ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades 26.01.1993; Ukraina – Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja kriminaalasjades 15.02.1995; kolmandad riigid – Haagi 1965.a. konventsioon ja diplomaatilised kanalid.

sisaldavad need mahud ka teistest liikmesriikidest saabunud kättetoimetamistaotluseid (sh justiitsministeeriumi poolt kohtutele kättetoimetamiseks edastatud taotluseid):¹⁵²

Lahendatud tsiviilasjad 2012	Harju MK	Pärnu MK	Tartu MK	Viru MK
Hagita menetlus – rahvusvaheline õigusabi	518	107	88	34

2.2. Eesti kohtu kui teisest liikmesriigist saabuvald kohtudokumente vastuvõtva asutuse koostöökohustus adressaadi asukoha väljaselgitamisel

Magistritöö punktis 1.4.2 analüüsisime siseriiklikust õigusest tulenevat hageja ja Eesti kohtu kohustust välisriigis asuva kostja aadressi tuvastamisel, et kohus saaks hagiavalduse menetlusse võtta ja asja menetlema hakata. Käesolevas punktis peatume küsimusel, mida kättetoimetamismäärus ega siseriiklik õigus otsesõnu ei reguleeri. Nimelt, kas ja milline koostöökohustus on Eesti kohtul vastuvõtva asutusena teisest riigist saabunud dokumentide adressaadi asukoha tuvastamisel.

JUDr Miloš Hařapka sõnul tõlgendavad eri liikmesriikide ametiasutused juhul, kui taotluses toodud aadress enam ei kehti, kättetoimetamismääruse artiklit 2(1) erinevalt. Mõned liikmesriigid üritavad protsessi loomuliku osana tuvastada uue aadressi, teised tagastavad taotluse kui ebaõnnestunu.¹⁵³ Magistritöö autori arvates saab pigem asuda seisukohale, et edastaval liikmesriigil on õigustatud ootus vastuvõtva liikmesriigi koostööle adressaadi tegeliku asukoha kindlakstegemisel. Määrus toetab seda seisukohta kaudselt - määruse tõhususe tagamiseks tuleks dokumentide kättetoimetamisest keeldumist lubada üksnes erandjuhtudel.¹⁵⁴ Õiguskirjanduses rõhutatakse kättetoimetamisega seonduva liikmesriikide vahelise koostöö ja abi hädavajalikkust¹⁵⁵ ja et vastuvõttev asutus peaks püüdma vajadusel enda kasutuses olevate vahenditega taotluses ebatäpselt või puudulikult märgitud aadressi täpsustada.¹⁵⁶ Lisaks näitavad sellise koostöö vajadust järjest tihenevad eri riikide kodanike piiriülesed püsivama iseloomuga liikumised (siit tulenevalt näiteks Eesti-Soome hea justiitsalane koostöö). Ka Komisjoni 4.12.2013 kättetoimetamismääruse raport toetab

¹⁵² Luha, K. Ülevaade 2012 aasta kohtu statistikast. Kohtute aastaraamat 2012, lk 9. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-aastaraamatud>

¹⁵³ Koolitus 24.01.2013. *Op.cit.*

¹⁵⁴ Kättetoimetamismääruse preambula punkt 10. Käesoleva määruse tõhususe tagamiseks tuleks dokumendi kättetoimetamisest keeldumist lubada üksnes erandjuhtudel.

¹⁵⁵ Storskrubb, E. *Op.cit.*, page 98: There is basic subjection to the national law of the Member State carrying out service as to the method and execution of service.

¹⁵⁶ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 590.

sisuliselt ootust vastuvõtva liikmesriigi koostööle, püstitades edasiseks diskussiooniks küsimuse, millises ulatuses peaksid vastuvõtvad asutused püüdma isiku aadressi kindlaks teha juhul, kui aadress on teada, kuid osutub ebakorrektses.¹⁵⁷

Eesti kohtud korraldavad välisriigist saabuvate dokumentide kättetoimetamist hagita menetluses.¹⁵⁸ Hagita menetluse näol on tegemist seadusandja poolt kohtule antud otsustuspädevusega, mille puhul on määravaks kohtu autoriteet ja olemasolev menetluskord, mis tagab isikute õiguste kaitse eraõiguslikke isikuid puudutavate otsuste tegemisel.¹⁵⁹ Hagita menetluse algatamist reguleerib TsMS § 476, mille lõike 1 alusel algatab kohus hagita menetluse omal algatusel või huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel.¹⁶⁰ Kui tsiviil- ja kaubandusajlas toimub välisriigis kohtumenetlus ja välisriigist saabub taotlus Eesti vastuvõtvale asutusele, on Eesti kohtus tegemist hagita asjaga TsMS § 475 lg 2 järgi. Selline menetlus on riigilõivuvaba ning kohus ei pea menetlust kui sellist algatama. Edastava liikmesriigi taotlus iseenesest ongi avaldus ja kättesaamistest saab tõlgendada menetluse võtmise määruse asendajana. Seega saab vajadusel kasutada ka näiteks sanktsioone/sunnimeetmeid.¹⁶¹ Riigikohus leidis oma 24.10.2006 määruses,¹⁶² et Riigikogu poolt 7.12.1995 vastu võetud Haagi 1965.a. kättetoimetamise konventsiooniga ühinemise seadust tuleb pidada TsMS § 247 lõikes 2 nimetatud seaduseks,¹⁶³ millega antakse kohtu pädevusse hagita menetluses läbivaadatavaid asju. Seetõttu oli linnakohtul õigus kohaldada kohtudokumentide kättetoimetamisele hagita menetluse sätteid, sh kutsuda dokumentide adressaat kohtusse selleks, et välisriigi kohtudokument anda adressaadile üle isiklikult allkirja vastu; samuti adressaati trahvida, kuna adressaat jättis kohtusse ilmutamata vaatamata temale kohtukutsete kättetoimetamisele.

Hagita menetluses on kohtule pandud kohustused menetluse juhtimisel, asjaolude selgitamisel ja tõendite kogumisel oluliselt laiahaardelisemad kui hagimenetluses. Seadusandja eesmärk on saavutada kohtu aktiivsuse ja uurimisprintsipi järgimise kaudu menetluse suhteline odavus

¹⁵⁷ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.2.1 The non-application of the Regulation where the address of the person to be served is not known.

¹⁵⁸ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 593.

¹⁵⁹ Kerstna-Vaks, K. Hagita menetluse üldised küsimused. Riigikohtu praktika. *Juridica V/2011*, lk 390.

¹⁶⁰ Kerstna-Vaks, K. *Op.cit.*, lk 392.

¹⁶¹ Intervjuu kohtunik Meeli Kauriga, jaanuar 2013.

¹⁶² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 24.10.2006 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-96-06, punktid 8-11.

¹⁶³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, kuni 31.12.2005 kehtinud redaktsioon, § 247 lg 2: Kohus vaatab hagita menetluses läbi ka teisi asju, mis seadusega on antud kohtu pädevusse ja mis kuuluvad läbivaatamisele hagita menetluses.

menetlusosaliste jaoks ja menetluse efektiivsus.¹⁶⁴ Riigikohus on selgitanud, et TsMS § 5 lõikes 3 ja § 477 lõigetes 5 ja 7 väljendub hagita menetlusele iseloomulik uurimispõhimõte, mille eesmärgiks on tagada, et asja lahendamiseks olulised asjaolud ei jääks välja selgitamata ainuüksi seetõttu, et menetlusosaline ei osanud ette näha vajadust esitada lisatõendeid.¹⁶⁵ Nii saab väita, et uurimisprintsip laieneb ka välisriikidest saabuvate kohtudokumentide kättetoimetamisele, kaitstes edastava liikmesriigi kohtu, hageja ja adressaadi õigustatud huve.

Määruse artikkel 7(1) annab kättetoimetamise korraldamise adressaatliikmesriigi õiguse sisustada ja nii võib selline korraldus olla liikmesriigiti väga erinevalt reguleeritud. Näiteks Ühendkuningriik märgib Komisjoni 4.12.2013 kättetoimetamismääruse raporti kommentaarina, et kuna riigis puudub rahvastikuregister (*domicile register*) ja teise poole aadressandmete hankimise eest vastutavad kohtuvaidluse pooled, peab riigi valitsus asjakohaseks rõhutada, et Ühendkuningriigi vastuvõtavad asutused ei hakka ka edaspidi otsima kättetoimetamismääruse raames adressaadi aadressandmeid.¹⁶⁶ Seega oleneb antud kohustuse liikmesriigiti ühtlustamine edasistest sammudest Euroopa Liidu seadusandluse tasemel.

Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja hinnangul on üle 80% kättetoimetamistaotlustes märgitud aadressidest ebaõiged.¹⁶⁷ Osadel juhtudel lähtub kohus eelkõige kättetoimetamise teatisele märgitud aadressist ja otsib uut aadressi siis, kui esialgne ei viinud tulemuseni. Teisel juhul möönab kohus, et teisel riigil ongi isiku kehtivaid elu- või asukoha andmeid keeruline hankida¹⁶⁸ ja teostab juba enne kättetoimetamise korraldamist päringuid isiku tegeliku aadressi kindlakstegemiseks, lähtuvalt TsMS § 306 lõikest 4.¹⁶⁹ Kohtule on abiks kohtute infosüsteem (samale isikule teistes menetlustes kättetoimetamise info), rahvastikuregister, äriregister, tulu deklareerimise viimane aadress, Maksu- ja Tolliameti info (isiku viimane töökoht,) jt allikad, võimalusel kontrollib kohus aadressi paikapidavust telefonitsi, näiteks

¹⁶⁴ Kerstna-Vaks, K. *Op.cit.*, lk 399.

¹⁶⁵ Kerstna-Vaks, K. *Op.cit.*, lk 391. Joonealune viide 11 Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-45-09.

¹⁶⁶ Ministry of Justice. Explanatory Memorandum on European Union Legislation, 17509/13, COM(2013) 858 final, 20.12.2013, punkt 25. Arvutivõrgus <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/memorandum/report-from-the-commission-to-the-european-parliament-the-council-the-european-economic-social-committee-1388684692>, millelt viib link edasi dokumendile. <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/files/2014/01/17509-131.pdf>.

¹⁶⁷ Intervjuu kohtunik Meeli Kauriga, september 2012.

¹⁶⁸ Kõve, V. *Op.cit.*, lk 667.

¹⁶⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 306 lg 4 järgi on kohtul õigus menetlusdokumendi kättetoimetamiseks nõuda riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogu vastutavalt või volitatud töötlejalt, samuti isiku endiselt või praeguselt tööandjalt, krediidasutuselt, kindlustusseltsilt ja muult isikult või asutuselt andmeid menetlusosalise või juriidilisest isikust menetlusosalise seadusliku esindaja või tunnistaja elukoha kohta ja muid kontaktandmeid.

tööandjalt.¹⁷⁰ Alates 01.01.2013 kohtute võimalused laienesid, teavituse dokumendi kättesaadavaks tegemise kohta võib kohus edastada ka avalikust arvutivõrgust leitud kontaktandmeteid kasutades, sh virtuaalse suhtluskeskkonna lehel, mida adressaat võib eeldatavasti kasutada.¹⁷¹ Kättetoimetamismääruse artikkel 7(2) paneb vastuvõtvale asutusele kõigi vajalike meetmete rakendamise kohustuse selleks, et toimetada dokument kätte võimalikult kiiresti, ja igal juhul ühe kuu jooksul alates dokumendi kättesaamisest – seetõttu on magistritöö autori hinnangul aadressandmete kontroll juba enne kättetoimetamisele asumist tugevalt soovitatav. Vastasel juhul ei pruugi teistkordne kättetoimetamise katse mahtuda ühe kuu piiresse. Määruse artikkel 7(2) lubab küll kättetoimetamist jätkata ka pikema aja jooksul, kui ilmneb, et dokumendi kättetoimetamine on mõistliku tähtaja jooksul võimalik. Sel juhul peab kohus edastavat asutust teavitama, et ühe kuu jooksul pole kättetoimetamine õnnestunud.

Kahjuks ei ole Komisjoni 4.12.2013 raporti aluseks olnud intervjuude detailsed andmed veebist leitavast, seepärast siinkohal mõningaid määruse nr 1348/2000 kohta 2004. aastal teostatud uurimuse ettepanekud. Belgia tegi ettepaneku, et määrus peaks edastavatele asutustele nägema ette võimaluse päringute tegemiseks vastuvõtvale asutusele adressaadi aadressi kindlakstegemiseks, sh enne taotluse teise liikmesriiki edastamist.¹⁷² Kreeka avaldas muret, et üldjuhul dokumendid tagastatakse põhjusega, et adressaati ei leitud edastava riigi poolt märgitud aadressil ning et vastuvõtva liikmesriigi kättetoimetamise regulatsiooni ei olnud võimalik järgida (ilma mingite jõupingutusteta tuvastada teine aadress).¹⁷³ Belgia esindaja märgib, et juhul, kui selguvad uued andmed adressaadi asukoha kohta, ei ole lihtne seda infot vastuvõtvale asutusele edastada ning vastuvõttev asutus ei pruugi antud infot arvesse võtta uuesti kättetoimetamisele asumiseks. Belgia esindajalt lisaks seisukoht, et esmaseks kättetoimetamise kanaliks peaks olema kohalik vastuvõttev asutus, kuna neil on reeglina parem ülevaade adressaadi olukorrast (aadress, kättetoimetatavus) kui keskasutusel.¹⁷⁴ Ühendatud Kuningriigi esindaja märgib, et kättetoimetamise protsessi juurde peaks kuuluma ülevaade selle kohta, mida konkreetselt on tehtud kostja asukoha tuvastamiseks –

¹⁷⁰ Intervjuu Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja kohtunikega Meeli Kaur ja Indrek Parrest, Kentmanni kohtumaja kohtunikuga Piret Randmaa, september, oktoober 2012.

¹⁷¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 311¹ lg 2.

¹⁷² Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the Service of Judicial and Extra Judicial documents in Civil or Commercial Matters. Final_Report_1348_B5_03052004, May 2004, 6.2.1. Narrative Comments, lk 87.

¹⁷³ *Ibid*, lk 91.

¹⁷⁴ *Ibid*, lk 92.

sellisest vaheraportist oleks tunduvalt rohkem kasu kui dokumentide ilma kommentaarideta tagastamisest.¹⁷⁵

Vastuvõtva asutuse poolt aadressi täpsustamise esmaseks eelduseks on adressaadi ühene identifitseerimine. See tähendab, et lisaks adressaadi nimele kajastub kättetoimetamise taotlusel ka füüsilise isiku sünniaeg või isikukood ja juriidilise isiku registrikood.¹⁷⁶ Ka määruse nr 1348/2000 kohta 2004. aasta uurimusest on leitav adressaadi identifitseerimise probleem, nt Belgia esindaja märgib, et enamasti ei märgita taotlusesse isiku sünniaega, mis teeb isiku andmete jälgimise keerukaks.¹⁷⁷ Eesti kohtute näited: erinevad nimekujud ja kirjutusviisid, samanimelised isikud, juriidilise isiku nimi muutunud,¹⁷⁸ isa ja poeg sama nimega jt. Kättetoimetamismääruse artikli 6(2) kohaselt on võimalik puuduva teabe saamiseks võtta ühendust edastava asutusega, kuid alati ei osutu see tulemuslikuks, kuna edastava asutuse kontaktandmed puuduvad taotluselt ja need ei pruugi ka mujalt leitavad olla. Kättetoimetamise taotlusel on edastava asutuse blokis väljad telefoni, e-posti ja faksi kohta, sh telefoni väli on kohustuslik täita. Taotluse adressaadi blokis on mittekohustuslik väli isikukoodi, sotsiaalkindlustusnumbri, registrikoodi või muu samalaadse tunnuse jaoks.¹⁷⁹ Magistritöö autori arvates peaks antud väli olema kohustuslik, mh võimalusega kirjutada sinna adressaadi sünniaeg või sõnaselge märgi selle kohta, et adressaadi kohta pole teada ühtki identifitseerimist võimaldavat tunnust.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kuigi kättetoimetamismäärus ei reguleeri otseselt vastuvõtva liikmesriigi koostöökohustust adressaadi asukoha tuvastamisel, tuleneb Eesti maakohtutele selline kohustus määruse artikli 7(1) ja siseriikliku õiguse (hagita menetluse põhimõtted) koosmõjust. Komisjoni 4.12.2013 kättetoimetamismääruse raportis märgitakse, et kuivõrd kostja aadressi tuvastamine on oluline, seda eriti Brüssel I määruse artikli 26(2) ja Brüssel II määruse¹⁸⁰ artikli 18 kontekstis, ja praegu kasutatavad liikmesriigid tuvastamiseks väga erinevaid võimalusi, on selles valdkonnas harmoniseerimine vajalik. Ühe lahendusena võib

¹⁷⁵ *Ibid*, lk 131.

¹⁷⁶ Parrest, I. Euroopa kättetoimetamismääruse rakendamisest Eesti näitel. *Juridica VIII/2013*, lk 594.

¹⁷⁷ *Final_Report_1348_B5_03052004, Op.cit.*, 6.3.1. Narrative Comments, lk 130.

¹⁷⁸ Koolitus 24.01.2013. *Op.cit.*, Indrek Parrest ettekanne 'Määruse nr 1393/2007 rakendamisest Eestis', slaid 27.

¹⁷⁹ Tüüpvormid asuvad kättetoimetamismääruse lisades. Elektroonsel kujul on kättesaadavad ja täidetavad http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_fillingforms_ee_et.htm.

Vt dokumentide kättetoimetamise taotluse vorm.

¹⁸⁰ Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27.11.2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000.

kõne alla tulla juhtumite, kus isiku aadress ei ole teada, toomine kättetoimetamismääruse reguleerimisalasse koos kindlate kohustustega viia läbi tegevusi aadressi tuvastamiseks.¹⁸¹

2.3. Kättetoimetamismääruse kontekstis Eestis kasutatavad kättetoimetamisviisid

Mistahes piiriülese koostöö korraldamise süsteem dokumentide kättetoimetamisel tähendab tasakaalu leidmist rahvusliku suveräänsuse, kiiruse vajaduse ja poolte kaitseõiguste vahel.¹⁸² Nii on ka kättetoimetamismääruse kontekstis välja kujuneneud, et riigid kasutavad kättetoimetamisel erinevaid kanaleid ja viise, oma rahvuslikku omapära Euroopa Liidu laiemate eesmärkidega kohandades. Euroopa Kohus märkis otsuses *Plumex*,¹⁸³ et määrusega kehtestatud kättetoimetamisviiside vahel ei ole hierarhiat, ja kui kõik kättetoimetamisviisid võivad põhimõtteliselt tagada adressaatide huvide järgimise, siis peab olema võimalik kasutada ühte või teist või korraga kahte või mitut antud juhul otstarbekamat või asjakohasemat viisi.

Kättetoimetamismäärus näeb ette järgmised kättetoimetamise meetodid:

- a) Kättetoimetamine edastavate ja vastuvõtivate asutuste kaudu (määruse II ptk 1. jaotis). Kõige enam määruse kontekstis kasutatav meetod,¹⁸⁴ sama saab öelda ka Eesti kohta.
- b) Kättetoimetamine konsulaar- või diplomaatliste kanalite kaudu (art 13). Kättetoimetamismääruse kontekstis puudub üldjuhul vajadus antud meetodit kasutada,¹⁸⁵ lisaks sätestab TsMS § 316¹ lg 6 määruse artikliga 13(2) kooskõlas oleva piirangu.¹⁸⁶ Justiitsministeeriumi kogemuse põhjal kujuneks konsulaar- või diplomaatliste kanalite kaudu dokumentide liikumise teekond aeganõudvaks (pigem küll edastamine konsulaar- või diplomaatliste kanalite kaudu määruse artikli 12 mõttes, kuid väljaspool määruse kohaldumisala).¹⁸⁷

¹⁸¹ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.2.1 The non-application of the Regulation where the address of the person to be served is not known.

¹⁸² Storskrubb, E. *Op.cit.*, page 95.

¹⁸³ *Plumex*, punktid 20, 21, 28. Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 53.

¹⁸⁴ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.4. Transmitting and receiving agencies.

¹⁸⁵ Kättetoimetamist või edastamist konsulaar- või diplomaatliste kanalite kaudu kättetoimetamismääruse mõttes kasutatakse eelkõige juhul, kui ei ole võimalik kohaldada ei kättetoimetamismäärust, Haagi 1965.a. konventsiooni ega ka riikide vahel sõlmitud õigusabilepinguid.

¹⁸⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku §316¹ lg 6 alusel võib teise liikmesriigi Eestis asuva diplomaatilise või konsulaaresinduse kaudu kättetoimetamismääruse artikli 13 lõike 2 kohaselt Eestis dokumente kätte toimetada üksnes juhul, kui dokumendid tuleb kättet oimetada selle liikmesriigi kodanikule, kust dokumendid edastatakse.

¹⁸⁷ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, sügis 2012. Diplomaatliste kanalite kaudu kättetoimetamisel kolmandates riikides elavatele adressaatidele saadab Eesti kohus taotluse Eesti justiitsministeeriumile, kes edastab selle Eesti välisministeeriumile. Teekond jätkub saatkondade ja konsulite vahendusel ning kättetoimetamise vastus saabub sama teekonda pidi tagasi Eesti kohtule. Selline kättetoimetamine võtab aega kuni 2 aastat.

- c) Kättetoimetamine postiteenuse vahendusel (art 14) leiab ka Eestis kasutamist.¹⁸⁸ Komisjoni 4.12.2013 raport märgib, et kõik kättetoimetamisviisid on küll õiguslikult võrdväärsed, kuid praegu toimuval viisil ei pruugi posti teel kättetoimetamine olla piisavalt õiguskindel.¹⁸⁹ Sellest meetodist lähemalt punktis 2.3.2.
- d) Kättetoimetamine otse kätteandmise kaudu (art 15) ei ole Eestis lubatud. St teisest liikmesriigist pärinevaid kohtudokumente ei saa kätte anda otse Eesti kohtuametniku, ametiisiku või muu pädeva isiku kaudu. Selline kättetoimetamine ei ole lubatud ka mitmes teises liikmesriigis.¹⁹⁰ Meetod on edukas riikides, kus kättetoimetamist korraldavad kohtutäiturid (*bailiffs*), nagu Prantsusmaa, Küpros, Kreeka või Belgia. Kui soovida selle meetodi laiendamist kõigile liikmesriikidele, tuleb tõsta läbipaistvust kättetoimetamist korraldavate isikute osas ja tõenäoliselt luua miinimumstandardid.¹⁹¹

Järgnevalt vaatame Eesti kogemusi ja üleskerkinud probleeme kahe Eesti kohtute poolt piiriüleseks kättetoimetamiseks kasutatava meetodi valguses.

2.3.1. Kättetoimetamine edastavate ja vastuvõtivate asutuste kaudu

Dokumentide edastamine edastavate ja vastuvõtivate asutuste vahel toimub kättetoimetamismääruse sätete alusel (II ptk 1. jaotis, art 4-6, 7(2), 10) ning dokumentide kättetoimetamine adressaadile kas adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt või edastava asutuse nõutud konkreetsel viisil, kui selline viis ei ole vastuolus kõnealuse liikmesriigi õigusega (art 7). Konkreetset viisi nõutakse harva.¹⁹² Brüssel I määruse artiklist 26(2) ja kättetoimetamismääruse sätetest saab kohtusse ilmumata jätnud kostja suhtes kohtuotsuse

¹⁸⁸ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 592. Selle kohta ka Pärnu Maakohtu Pärnu Kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistririto autorile 09.04.2014.

¹⁸⁹ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

¹⁹⁰ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 592. Joonealune viide 31: Ilmselt on selle kättetoimetamisviisi välistamine osa liikmesriikide (sh Eesti) õiguspoliitiline valik. Kättetoimetamismääruse art 15 annab liikmesriigile võimaluse art 23(1) kohaselt selle kohta reservatsiooni tegemiseks. Seega ei saa nt Soome kohtusse hagi esitanud isik pöörduda kostjale hagimaterjalide kättetoimetamiseks Eestis otse sinne kohtutäituri poole.

¹⁹¹ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.11. Direct Service. Raporti koostamise seisuga on dokumentide otse kättetoimetamine määruse artikli 15 kohaselt lubatud järgmistes riikides: Belgia, Taani, Kreeka, Prantsusmaa, Itaalia, Küpros, Malta, Madalmaad, Portugal, Soome, Rootsi (põhimõtteliselt lubatud), Ühendkuningriik (Šotimaa ja Gibraltar). Otse kättetoimetamine ei ole lubatud sellistes riikides: Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Läti, Leedu, Ungari, Austria, Poola, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia, Ühendkuningriik (Inglismaa, Wales, Põhja-Iirimaa). Saksamaal sõltub otse kättetoimetamise lubatavus kättetoimetatavate dokumentide olemusest. Luxemburg lubab otse kättetoimetamist vastastikkuse põhimõttel.

¹⁹² Koolitus 24.01.2013. *Op.cit.*, Indrek Parrest esitlus 'Määruse nr 1393/2007 ... rakendamisest Eestis', slaid 14. Neil harvadel juhtudel, kui edastav asutus on kättetoimetamise teatisele märkinud konkreetse kättetoimetamisviisi, on soovitud kas määruse nr 1986/2006 (Euroopa maksekäsumäärus) või määruse nr 805/2004 (Euroopa täitekorralduse määrus) kohast kättetoimetamist. Samas nende määruste normid viitavad kättetoimetamise koha siseriiklikule õigusele, täpsustades üksnes lubatavaid kättetoimetamise viise.

tegemise eeldustena välja tuua kindlad nõuded, millega Eesti maakohtud kui vastuvõtvad asutused praktikas paljuski lähtuvad:

- a) kohus peab tõendama, et kostjal on olnud võimalus saada menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument kätte kaitse korraldamiseks piisavalt aegsasti või on selleks võetud kõik vajalikud meetmed kättetoimetamismääruse artiklist 19 lähtuvalt;
- b) adressaatliikmesriigil on kohustus rakendada kõiki vajalikke meetmeid, et toimetada dokument kätte võimalikult kiiresti, ja igal juhul ühe kuu jooksul; või teavitama edastavat asutust kättetoimetamise jätkamisest (art 7(2));
- c) kulud, mis on seotud kohtuametniku või adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt pädeva ametniku poole pöördumise või konkreetse kättetoimetamisviisi kasutamisega, kannab või hüvitab taotluse esitaja, (art 11(2)).

Kuigi kättetoimetamismäärus lubab põhimõtteliselt kasutada kõiki adressaatliikmesriigi kohaseid kättetoimetamisviise (va avalikku kättetoimetamist TsMS § 316¹ lõikest 5 lähtuvalt), on Eesti kohtutes piiriülelset saabuvate dokumentide kättetoimetamiseks kujunenud kindlad kättetoimetamisviisid. Neid viise iseloomustavad aspektid on: edastanud liikmesriigi kohtul ei teki probleemi kättetoimetamise tõendamisega, isik saab eelistatult dokumendi isiklikult kätte, kättetoimetamine on kiire, ei kaasne taotluse esitaja poolt hüvitamist vajavaid kulusid. Nende aspektide esikohale seadmine on mõistetav, kui võrd kaitsevad tugevalt kostja huve, loovad asja menetlevale kohtule võimalikult kõrge õiguskindluse, vastavad Euroopa Liidu mitmete õigusaktide survele kättetoimetamise rangete miinimumstandardite osas ning loovad head eeldused kohtuotsuse piiriülesele tunnustamisele ja täidetavaks tunnistamisele.¹⁹³ Teiselt poolt võivad teised Eesti õiguse kohased kättetoimetamisviisid jääda põhjendamatult tagaplaanile.

TsMS § 306 lg 1 järgi on menetlusedokumendi kättetoimetamine dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda. Üldreegli kohaselt on menetlusedokument kätte toimetatud alates dokumendi või selle kinnitatud ärakirja või väljatrüki üleandmisest saajale (TsMS § 307 lg 1). TsMS 36. ptk sätestab erijuhud, mil on võimalik lugeda menetlusedokument saajale kätte

¹⁹³ Crifo, C. 2011. *Op.cit.*, 30(3), p 285-286. Nt Euroopa täitekorralduse määrus kohaldub ainult vaidlustamata nõuetele, mis tähendab, et 'võlgnik sai menetluse algatamist käsitleva dokumendi kätte, kuid otsustas seda mitte vaidlustada'. Määruses nimetatud miinimumstandardid peegeldavad ärakuulamisõigust, rõhuasetusega nii palju kui võimalik täielikule võlgniku poolsele teadmisele tema suhtes algatatud kohtumenetlusest.

toimetatuks, ilma et seda oleks isiklikult üle antud. Praktikas kasutavad ¹⁹⁴ Eesti kohtud välisriigist saabuvate dokumentide kättetoimetamiseks eelkõige üldreegli kohaseid viise:

- a) menetluskirjaga kättetoimetamine kohturuumides (TsMS § 311);
- b) menetluskirjaga kättetoimetamine postiteenuse osutaja vahendusel (TsMS § 312) tähtsusega (TsMS § 313);
- c) menetluskirjaga kättetoimetamine kohtuametniku vahendusel (TsMS § 315).

Analüüsime kõiki neid viise eraldi.

Esiteks, menetluskirjaga kättetoimetamine kohturuumides (TsMS § 311). Antud meetod kaitseb kirjaga saaja õiguseid tugevalt ja on teiste riikide poolt hästi aktsepteeritav; nõuetekohaselt dokumenteeritud, kuna saaja annab allkirja ¹⁹⁵ ning kohus saab saajale selgitada määruse artiklist 8 tulenevat kirjaga vastuvõtmisest keeldumise õigust. Kui kirjad tuleb vastu võtma volitatud isik, kontrollib kohus allkirja kehtivust ning saab kättetoimetamist teatisele märkida ammendavad andmed volituse ja kirjadid kätte saanud isiku kohta. Meetodi plussideks saab veel pidada kättetoimetamiskulude vältimist ja TsMS § 346 lõikest 4 tulenevat kohtu õigust menetlusosalist trahvida, kui ta kohtu korraldusest hoolimata kohtuistungile ei ilmu. ¹⁹⁶ Kirjade kättetoimetamiseks kohturuumides määrab kohus kas kohtuistungile või toimub kättetoimetamine kohtu kantseleis. Näiteks Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja kasutab piiriüleste kirjade isikliku kättetoimetamise eesmärgil kohturuumides (kohtu kantseleis) kättetoimetamist peamise meetodina. ¹⁹⁷ Sama saab öelda ka Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja kohta, kus adressaadile kirjade vastuvõtmisest keeldumise õiguse tagamiseks kasutatakse peamiselt kättetoimetamist kohturuumides – istungit ei korraldata, kuid sekretär saadab kutse ilmuda kohtuniku juurde konkreetselt kuupäeval ja kellaajal ning siis antakse kirjadid isikule allkirja vastu üle koos vastavate selgitustega. Osades Pärnu Maakohtu kohtumajades antakse kirjadid üle kantseleis. ¹⁹⁸ Harju Maakohtu Kentmanni tn kohtumajas kohturuumides kättetoimetamine ei domineeri, seda kasutatakse eelkõige siis, kui äriühinguga on võimalik äriregistris kajastuval telefoninumbri ühendust saada (kohtusekretär kutsub adressaadi kirjadele järgi enda

¹⁹⁴ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 593. Intervjuud Harju maakohtu Tartu mnt ja Kentmanni kohtumajas 2012, 2014.

¹⁹⁵ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga, oktoober 2012.

¹⁹⁶ Selle kohta märkis Harju Maakohtu Kentmanni tn kohtumaja kohtunik Piret Randmaa, et kuivõrd kirjade kättetoimetamisel ei ole seaduse järgi istungist osavõtt kohustuslik, siis pole sanktsioone neis asjades Kentmanni kohtumajas seni määratud. Intervjuu Piret Randmaaga aprill 2014.

¹⁹⁷ Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja kantselei juhataja e-kiri magistririto autorile 8.04.2014.

¹⁹⁸ Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistririto autorile 09.04.14.

tööruumidesse), kui adressaati on vajalik ka küsitleda (kohtunik määrab istungi)¹⁹⁹ või kui kättetoimetatavad dokumendid on ainult võõrkeeles.²⁰⁰ Viru Maakohus kasutab kohturuumides kättetoimetamist sageli (analoogia korras Vene Föderatsioonist ja Ukrainast saabuvate dokumentide kättetoimetamisele, kus üldjuhul lisandub tõendite kogumine kohtuistungil).²⁰¹ Kohturuumides kättetoimetamisel on ilmnunud järgmiseid probleeme:

- a) isik saab kohtukutse kätte, kuid kohtusse dokumentidele järele ei tule ja hoiab edasisest kättetoimetamisest kõrvale;²⁰²
- b) isik saab kohtukutse kätte, kuid istungi aeg ei sobi ja tuleb määrata uus istungi aeg;²⁰³
- c) kohtukutse kättetoimetamisele võib kuluda kogu kättetoimetamiseks ettenähtud kuu;
- d) teatud juhtudel kohtuniku aja ebaproportsionaalne kasutus.²⁰⁴

Teiseks, kättetoimetamine postiteenuse vahendusel tähitud kirjaga (TsMS § 312 ja 313). Dokumendi tähitult kättetoimetamist tõendab väljastusteadete (TsMS § 313 lg 1), mis tuleb viivitamatult kohtule tagastada ja peab sisaldama TsMS § 313 lg-s 3 loetletud andmeid. Magistritöö koostamise ajal kasutavad Eesti kohtud AS Eesti Post teenuseid.²⁰⁵ Lähtuvalt TsMS § 313 lg-st 2, PostS § 4 lg 7 p-st 1 ja AS Eesti Post menetlusdokumentide kättetoimetamise teenusetingimustest²⁰⁶ on esikohal menetlusdokumendi kättetoimetamine saajale isiklikult allkirja vastu. Sisuliselt on postiteenuse osutaja õigustatud kasutama ka TsMS 36. peatükis nimetatud kättetoimetamise erijuhte § 326 (kättetoimetamine postkasti panekuga) ja § 327 (kättetoimetamine hoiustamisega) näol.²⁰⁷

¹⁹⁹ Harju Maakohtu Kentmanni tn kohtumaja kohtunik Piret Randmaa e-kiri magistritöö autorile 08.04.2014.

²⁰⁰ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga, oktoober 2012.

²⁰¹ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga sügis 2012; sama näitasid ka justiitsministeeriumi rahvusvahelises justiitskoostöö talituses läbivaadatud kättetoimetamiste materjalid.

²⁰² Intervjuu kohtunik Meeli Kauriga ja nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁰³ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁰⁴ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁰⁵ AS Eesti Post vahendusel menetlusdokumentide kättetoimetamise aluseks on justiitsministeeriumi poolt korraldatud hanke alusel AS-ga Eesti Post sõlmitud leping.

²⁰⁶ AS Eesti Post veebilehel on kättesaadavad 'AS Eesti Post menetlusdokumentide kättetoimetamise teenusetingimused'. Arvutivõrgus: <http://post.ee/?id=9270>, vt Menetlusdokumendi teenusetingimused.

²⁰⁷ AS Eesti Post menetlusdokumentide kättetoimetamise teenusetingimused. Arvutivõrgus: <http://post.ee/?id=9270>, vt Menetlusdokumendi teenusetingimused. Kui väljastusteatel on märges 'Saadetist võib väljastada: isiklikult', annab postitöötaja dokumendid üle üksnes saajale isiklikult, vajadusel korduvate katsetega (sh ei panda postkasti). Kui väljastusteatel on märges: 'Saadetist võib väljastada: allkirja vastu', antakse saadetis üle allkirja vastu kas saajale isiklikult või selle võimatuse korral saajaga seotud isikule (sh ei panda postkasti). Dokumendid tagastatakse, kui saaja viibib pikemalt aega mujal, saaja on surnud või ei ela/ei asu sellel aadressil. Kui väljastusteatel on märges 'Saadetist võib väljastada: postkasti', siis juhul, kui saaja keeldub kirjalikult esimesel katsel saadetist vastu võtmast või teine katse ebaõnnestub, jätab postitöötaja dokumendi saaja postkasti. Kui eeltoodud märget väljastusteatel pole ja saaja keeldub vastuvõtmisest teistkordsel katsel, tagastatakse menetlusdokument koheselt saatjale. Kättetoimetamiskatsete vahelisel ajal ja juhul, kui väljastusteatel ei ole märget 'Saadetist võib väljastada: postkasti' või postkast puudub, hoiustatakse dokumendid postiasutuses.

Maakohtute praktikas tõusetunud probleemid postiteenuse vahendusel kättetoimetamisel tulenevad eelkõige kättetoimetamise kõikuvast kvaliteedist ja sellest, et postiteenuse osutajal ei ole motivatsiooni ega otsest kohustust täiendavate jõupingutuste tegemiseks saaja asukoha teadasaamiseks, nii nagu kohtuametnikul või kohtutäituril seda on. Peamine probleem seondub kättetoimetamise nõuetele mittevastava dokumenteerimisega,²⁰⁸ mis tekitab viivituse või uuesti kättetoimetamise vajaduse. Nt on postitöötaja jätnud väljastustele märkimata dokumentide saaja seose adressaadiga, mis on kohustuslik märkida nii TsMS § 313 lg-st 3, AS Eesti Post menetlusdokumentide kättetoimetamise teenusetingimustest kui kättetoimetamismääruse kättetoimetamise teatisest (seos adressaadiga: pereliige..., töötaja..., muu...) lähtuvalt. Sel juhul on maakohus sunnitud kas kontrollima kättetoimetamist (võimalusel võtab ühendust adressaadiga ja palub saata elektroonilise kättesaamise kinnituse) või kui see pole võimalik, siis korraldama uue kättetoimetamise (kui on olemas teine eksemplar dokumente või võimalik need edastavalt liikmesriigilt küsida).²⁰⁹ Näiteks juhtumil, kus postitöötaja annab dokumendid suure, paljusid ettevõtteid koondava büroohoone turvatöötajale, tekib küsimus, kas tegemist ikka on menetlusdokumendi kättetoimetamisega äriruumis TsMS § 323 mõttes. Või näiteks asjaolu, et esindusõiguse olemasolu ei pruugita kontrollida samaväärselt eri kättetoimetamisviiside korral. Kohus kontrollib kohturuumides kättetoimetamisel dokumente vastu võtma tulnud isiku esindusõiguse olemasolu ja postiasutus kontrollib postiasutuses hoiustatud dokumente kätte saama tulnud isiku esindusõiguse olemasolu. Samaväärset kontrolli (sh isikuttõendava dokumendi kontrolli) ei pruugi aga teostada dokumente kätte toimetav postitöötaja.²¹⁰ Esineb ka juhtumeid, kus kättetoimetamine on põhjendamatult katkestatud (nt märke väljastusteatisel, et antud maja ei eksisteeri, kuigi on olemas jm) või pole postitöötaja teisel kättetoimetamiskatsel käinud isiku asu- või elukohas esimesest katsest erineval kellaajal.²¹¹ Euroopa Kohus on mitmes lahendis märkinud, et kohtuotsuse täitmise õiguspärasust otsustav kohus ei ole seotud kohtumenetlust läbiviinud kohtu hinnanguga menetluse algatmist käsitleva dokumendi kättetoimetamise

Tavapäraselt hoiustatakse dokumenti postiasutuses kuni 15 päeva, kuid saatjal on võimalik märkida erinev aeg: 'Tagastada x päeva möödumisel'.

²⁰⁸ TsMS § 306 lg 2 järgi peab menetlusdokumendi üleandmine toimuma seaduses sätestatud vormis ja olema ettenähtud vormis dokumenteeritud.

²⁰⁹ Intervjuu kohtunik Indrek Parrestiga, september 2012.

²¹⁰ Intervjuud kohtunik Indrek Parresti ja nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²¹¹ Eesti Post menetlusdokumentide kättetoimetamise teenusetingimused, p 4.4. Teine väljastuskatse. Teine katse toimub esmaspäevast reedeni õhtul (kell 17.00-19.00) kõikides maakonnakeskustes ja Narvas; väljaspool maakonnakeskusi tavakande ajal; või laupäeval; saatja soovil laupäeval. Arvutivõrgus: <http://post.ee/?id=9270>, vt Menetlusdokumendi teenusetingimused.

nõuetekohasuse osas. ²¹² Niisiis tuleb vastuvõtval asutusel olla kättetoimetamise nõuetekohasuse erinevate aspektide tagamisel hoolikas, mis võib tähendada postiteenuse osutaja poolt täidetud väljastusteatisel andmete ülekontrollimist ²¹³ kuni uue kättetoimetamise korraldamiseni välja. Tuleb arvestada, et menetlusdokumendi nõuetekohane dokumenteerimine on ka menetlustähtaja kulgemahakkamise aluseks. ²¹⁴ V. Kõve seisukoha järgi ei ole tulevikus mõtet panna suuri lootusi kättetoimetamisele tavapostiteenusega, sest tavakirjavahetuse minimaalseks muutumise tõttu ei ole võimalik seda süsteemi tõenäoliselt kvaliteetse kättetoimetamise jaoks üleval hoida või kallineb hind. ²¹⁵

Kolmandaks, kättetoimetamine kohtuametniku (kohtukordniku) vahendusel (TsMS § 315 lg 1), mida kohtud peavad tulemuslikumaks kui kättetoimetamist postiteenuse vahendusel. ²¹⁶ Magistritöö koostamise seisuga on Eesti maakohutes täidetud kokku 55 kohtukordniku ametikohta, lisaks ringkonnakohtutes 13 ametikohta. ²¹⁷ Kohtukordniku ametijuhendites on ühe ülesandena 'toimetab kätte teateid ja kutseid protsessiosalistele, tunnistajatele ja teistele isikutele'. ²¹⁸ Magistritöö jaoks materjalide kogumisel jäid silma vaid üksikud korrad, kus maakohus korraldas kättetoimetamist kohtukordniku abil. Neil juhtudel oli kohus esitanud põhjaliku raporti kordniku poolt tehtud tegevustest (sh millistel kellaaegadel käis isiku väidetavas elukohas, milliste naabritega vestles, mida sai isiku tegeliku asukoha kohta teada) ja kohtu poolsetest päringutest. ²¹⁹ Sellise korraliku tegevuse tulemusena võib selguda, et isik elab teise kohtumaja piirkonnas või hoopis teises riigis, mis annab vastavalt kas vastuvõtvale või edastavale asutusele võimaluse kättetoimetamist edasi korraldama asuda.

²¹² Näiteks kohtujuristi 26.04.2012 ettepanek Euroopa Kohtu kohtuasjas nr C-619/10 *Trade Agency Ltd vs Seramico Investments Ltd*, p 97. Määruse (EÜ) nr 44/2001 artiklis 54 nimetatud tunnistusele kantud märgede menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamise kohta ei ole siduv, vaid seda võib kohtunik täitmismääruse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlemise raames üle kontrollida.

²¹³ Vutt, M. *Op.cit.*, lk 15. Küsimusele, kui kaugele võiks ulatuda kohtu kontrollikohustus ja kui võrd tohib kohus oma menetluslikes otsustustes lähtuda kättetoimetajate poolt koostatud dokumendil kajastatud andmetest, ei ole kohtupraktika alusel võimalik üheselt vastata, kuid kui kohtul olemasolevate andmete põhjal tekib põhjendatult kahtlus, siis on ta ilmselt kohustatud asjaolusid täiendavalt kontrollima.

²¹⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.05.2010. otsus nr 3-2-2-3-10, punkt 8. Kui toimikust ei nähtu, kuidas toimetati määrus avaldaja esindajale kätte, on oluliselt raskendatud mh selle asjaolu selgitamine, kas menetlustähtaeg on hakanud kulgema või mitte. Menetlusdokumendi kättetoimetamisest menetlusosalistele hakkab kulgema menetlustähtaeg.

²¹⁵ Kõve, V. *Op.cit.* lk 668.

²¹⁶ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga, oktoober 2012; Pärnu Maakohu Pärnu kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistratöö autorile 09.04.14.

²¹⁷ Seisuga 30.01.2013 on kohtukordnike ametikohti täidetud järgmiselt: Harju Maakohus 21, Viru Maakohus 13, Tartu Maakohus 8, Pärnu Maakohus 13, lisaks Tallinna Ringkonnakohtus 3 ja Tartu Ringkonnakohtus 10 ametikohta. Arvutivõrgus www.kohus.ee.

²¹⁸ Erinevate kohtute ametijuhendid on leitavad veebist www.kohus.ee; Eesti kohtud - Eesti kohtusüsteem – Maakohud - vastava maakohu avalik teave - Ametijuhendid.

²¹⁹ Justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talitus, kättetoimetamismääruse kohaselt Eesti maakohutute poolt toimunud kättetoimetamised 2012.

22.01.2013 meedias ilmunud uudise kohaselt saab kohtutel olema võimalus kohtukäskjalgadele kättetoimetatud dokumentide eest lisatasu maksta.²²⁰ Hetkeolukord on aga selline, et kohtuametnike vahendusel kättetoimetamine on piiratud, kuivõrd seda saab kasutada ainult selle linna piires, kus kohtumaja asub. Harju Maakohtu Kentmanni kohtumaja kasutab kohtuametnike vahendusel kättetoimetamist sageli, kuid ainult Tallinna linnas, väljaspool Tallinna toimetatakse kõik menetluskäsitajad kätte AS Eesti Post vahendusel.²²¹ Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja kasutab kohtuametnikuga kättetoimetamist harva, kuna kohtuametnikud saavad posti kättetoimetada vaid linna piires, samas kui probleeme on pigem just maakonnas elavate adressaatide kohtusse ilmumisega. Kui isik kohtusse ei ilmu ja ta ei ela linna piirkonnas, et saaks kohtuametnikuga dokumente kätte toimetada, siis viimase võimalusena saadetakse dokumendid tähtsaadetisena postiasutuse kaudu ning dokumentide juurde lisatakse kirjalik selgitus, et isikul on õigus dokumendid viivitamatult tagastada keelest mitte arusaamise korral.²²² Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumajas ei ole kohtuametnikega kättetoimetamist kasutatud, kuivõrd adressaatide asukoht on enamasti maakonnas ja kohtuametnik väljaspool Jõgeva linna kättetoimetamist ei teosta.²²³

Õiguslikus vaates, ja arvestades, et postiteenuse osutaja töö kvaliteet on kõikumine, on magistrirõõ autori arvates kohtuametnike vahendusel kättetoimetamine vägagi põhjendatud. Piiriüleste dokumentide korral seda enam, ühildudes kättetoimetamismääruse artiklites 8, 9, 19 sätestatud kostja kaitseõiguste tagamisega. Majanduslikus vaates tõusetub kättetoimetamisega kaasnevate kulude kandmise küsimus. Määruse artikli 11(2) järgi hüvitab kulud taotluse esitaja. Samas, ka postiteenuse osutaja vahendusel kättetoimetamine ei ole tasuta, ja võib kohase tulemuse saavutamiseks kujuneda mitte vähem kulukaks.²²⁴ Postiteenuse osutaja kulud kannab hetkel kättetoimetamist korraldav Eesti kohus.

Üheks võimaluseks on kasutada erinevaid kättetoimetamisviise üheaegselt, paralleelselt. Nii saab asuda kätte toimetama samaaegselt kahele erinevale aadressile või kohtuametniku ja postiteenuse osutaja vahendusel korraga või viia paralleelselt läbi elektroonilist kättetoimetamist TsMS §-st 311¹ lähtuvalt. Kasuks tuleb, kui edastav asutus saadab

²²⁰ Kohtud loodavad sotsiaalmeediast kutsete kättetoimetamisel suurt abi, Eesti Rahvusringhääling, 22.01.2013. <http://uudised.err.ee/v/eesti/969b0485-2506-40d9-ad8b-448d5f7d8757>

²²¹ Kohtunik Piret Randmaa e-kiri magistrirõõ autorile 08.04.2014

²²² Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistrirõõ autorile 09.04.14.

²²³ Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja kantselei juhataja e-kiri magistrirõõ autorile 8.04.2014.

²²⁴ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga, oktoober 2012.

dokumendid kahes eksemplaris. Elektrooniliseks kättetoimetamiseks on maakohtul võimalik kohtudokumendid skaneerida ära kirjana.²²⁵ Euroopa Kohus märkis otsuses *Plumex*,²²⁶ et juhul, kui korruga toimub mitu määrusele vastavat kättetoimetamist, tuleb menetlustähtaja kulgema hakkamise hetk määrata kindlaks selle kättetoimetamise põhjal, mis tehti esimesena.

Kokkuvõtvalt, piiriüleselt saabuvate kohtudokumentide kättetoimetamisel eelistavad Eesti kohtud edastavale riigile ja kohtumenetluse pooltele parimat õiguskindlust tagavaid kättetoimetamisviise.²²⁷ Saab väita, et nende viiside endi potentsiaal on siiski täiel määral kasutamata. Kuivõrd tegemist on menetlusedokumentidega, ei pruugi postiteenuse osutaja vahendusel kättetoimetamine osutada nõuetekohaseks. Kohtuametnike vahendusel kättetoimetamist kasutatakse vaid kohtumaja asukoha linna piires ja kohturuumides kättetoimetamine võib osutada ajamahukaks. Kättetoimetamisviiside valikut mõjutab ilmselt kaasnevate kulude kandmise küsimus, seda eriti kohtuametnike osas. Kättetoimetamismääruse artikli 11 alusel kannab kättetoimetamisviisi kasutamisega seotud kulud taotluse esitaja ja sellest seisukohast vaadatuna pole otstarbekas jätta kulusid kättetoimetava liikmesriigi kanda. Seni on Eesti lähtunud põhimõttest, et piiriülene kättetoimetamine on tasuta.

2.3.2. Kättetoimetamine postiteenuse vahendusel

Igal liikmesriigil on õigus toimetada kohtudokumendid teises liikmesriigis elavale kostjale kätte tähtkirjaga postiteenuseid kasutades (määruse artikkel 14).²²⁸ Kättetoimetamise tõendamiseks on vastuvõtuteatis või muu võrdväärne dokument. Artikkel 14 ühtlustab ühe kindla kättetoimetamisviisi liikmesriigiti ja mõiste 'postiteenus' hõlmab selles kontekstis nii avalik-õiguslike ja eraõiguslike isikute poolt osutatavat postiteenust sh FedEx, DHL, UPS jt.²²⁹ Komisjoni 4.12.2013 raporti kohaselt kasutavad liikmesriigid postiteenuse vahendusel

²²⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.11.2011 otsus nr 3-2-1-145-10: Elektroonilisel kättetoimetamisel saab kohtulahendi kui originaalis paberil allkirjastatud dokumendi menetlusosalisele kätte toimetada üksnes skaneeritud ära kirjana või kohtute infosüsteemis kinnitatuud dokumendina, menetlusosalise taotlusel võimaluse korral ka digitaalselt allkirjastatuna.

²²⁶ *Plumex*, punkt 31.

²²⁷ Isikliku kättetoimetamise tugev eelistamine võib magistritöö autori hinnangul lähtuda ka sellest, et Eesti kohus ei tea, millised on teises riigis toimuva konkreetse kohtumenetluse reeglid. Näiteks eestiseses maksekäsu kiirmenetluses välistab isiklik kättetoimetamine osaliselt võlgniku võimaluse esitada maksekäsu peale määruskaebus (TsMS § 489¹ lg 2 p1), analoogne reegel võib esineda ka teise riigi menetluses.

²²⁸ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post. Prantsusmaal, kus kohtudokumentide kättetoimetamine on kohtuvaidluse poolte ülesandeks, ei ole pooltel õigust ise toimetada dokumente kätte piiriüleselt ega paluda pädevatelt asutustelt abi dokumentide kättetoimetamiseks art 14 kohaselt. Komisjoni hinnangul võib art 14 vajada muutmist, et avada kättetoimetamine postiteenuseid kasutades kõigile riikidele.

²²⁹ Postiteenus vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/6/EÜ, 20.02.2008, millega muudetakse direktiivi 97/67/EÜ seoses ühenduse postiteenuste siseturu rajamise lõpuleviimisega. Vt Crifo 2009, *Op.cit* p 56 ja joonealune viide 125. Koolitus 24.01.2013. JUDr Miloš Hačepka ettekanne. *Op.cit.* Parrest, I. *Op.cit.*, lk 596.

kättetoimetamist palju, eelkõige madalate kulude ja kiiruse tõttu.²³⁰ Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja näitel kasutatakse postiasutuse kaudu väljastustega tähtsaadetisena dokumentide saatmist päris palju olenevalt, kas see kättetoimetamisviis on adressaatriigis lubatud ja kas postiteenuse kogemused selle riigiga on head, kuna postiasutuse kaudu kättetoimetamine võib olla kordi kiirem kui kohtu kaudu (paar nädalat vs 1-2 kuud). Nt Soomega post toimib kiiresti ja kui aadressiandmed on õiged ja kindlad, siis puudub vajadus kohtu kaudu saatmiseks. Sageli ongi nii, et dokumendid saadetakse esmalt posti teel väljastustega ning kättetoimetamise ebaõnnestumisel (dokumentide tagastamine) juba kättetoimetamismääruse alusel elukohajärgse kohtu kaudu, kellel on paremad võimalused isikuga kontakti saada ja välja selgitada adressaadi muutunud aadressiandmed.²³¹ Harju Maakohtu Kentmanni kohtumaja kasutab samuti artikli 14 kohast kättetoimetamist, vahel ka paralleelselt teise riigi kohtu kaudu edastamisega.²³²

Kui menetlusosaline saab kohtudokumentid teises liikmesriigis artikli 14 kohaselt kätte ja võtab asja menetleva kohtuga ühendust (sh vaidlustab tema vastu esitatud nõude), ei ole tegemist kohtusse ilmumata jätnud kostjaga. Kui menetlusosaline ei osale kohtumenetluses, tõusetub võtmeküsimuseks kättetoimetamise tõendamine. Postiteenuse vahendusel kättetoimetamise peamiste praktiliste probleemidena Euroopa Liidus tuuakse välja:

- 1) Postiteenuse vahendusel kättetoimetamise reeglite suured erisused liikmesriigiti. Osades liikmesriikides aktsepteeritakse tsiviilkohtumenetluse kindlates toimingutes ainult isiklikku kättetoimetamist ja adressaatliikmesriigis toimunud asenduslik kättetoimetamine (postikasti panekuga või hoiustamisega, kui isiklik kättetoimetamine ebaõnnestub) ei pruugi olla kohtumenetluse riigis kehtivaks kättetoimetamisviisiks.²³³
- 2) Menetluskäsitluste kättetoimetamisele postiteenuse vahendusel võivad edastavas ja/või vastuvõtvast liikmesriigis kehtida spetsiifilised nõuded, kuid postiteenuse osutaja ei tea, et tegemist on menetluskäsitlustega.²³⁴
- 3) Vastuvõtuteatise mittenoetatekohane täitmine postiteenuse osutaja poolt, mis teeb asja menetlevale kohtule kättetoimetamise tõendamise keeruliseks.²³⁵ Nt pole teatisele

²³⁰ 48,6% intervjuueeritavatest märkisid, et kasutavad artikli 14 kohast kättetoimetamist väga tihti ja 19,4% neist peavad antud meetodit eelistatavamaks edastavate ja vastuvõtivate asutuste vahendusel kättetoimetamisele. Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post, joonealune viide 29.

²³¹ Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistrirühma autorile 09.04.14.

²³² Kohtunik Piret Randmaa e-kiri magistrirühma autorile 08.04.14.

²³³ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

²³⁴ Näiteks peab postiteenuse osutaja tegema menetluskäsitluse kättetoimetamisel täiendavaid jõupingutusi võrreldes tavalise postisaadetisega, või kasutama kindlat väljastusteate vormi. Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

märgitud kättetoimetamise kuupäeva või on vastuvõtnud isiku nimi ja allkiri loetamatud. Tuleb ka ette, et vastuvõtuteatist ei tagastatagi.²³⁶

- 4) Adressaadile ei pruugi olla tagatud õigus keelduda dokumentide vastuvõtmisest keele tõttu (kättetoimetamismääruse artikkel 8(5)), kuna artiklis 14 keeldumise õigusest teavitamisele otsesõnu ei viidata.²³⁷ Antud probleemi esineb ka Eestis.²³⁸

Artikli 14 kohast kättetoimetamist peetakse olemuslikult asjakohaseks, kuid praeguse korralduse juures ei pruugi kohtumenetluse pooltele olla nende õigused tagatud.²³⁹ Probleemsete kättetoimetamiste õiguspärasuse hindamine on jäetud tsiviilkohtumenetluse läbiviimise liikmesriigi siseriiklikule õigusele.²⁴⁰ Komisjoni 4.12.2013 raport pakub ühe võimalusena välja postiteenuse osutaja poolt kasutatavale vastuvõtuteatisele rahvusvahelise tüüpvormi loomise ja asenduslike kättetoimetamisviiside ühtlustamise piiriülesel kättetoimetamisel.²⁴¹ I.Parresti hinnagul ei ole postiteenuse kasutamine soovitatav, eriti menetluses toimuva esmase kättetoimetamise puhul. Kuigi teise liikmesriigi vastuvõtva asutuse kaudu kättetoimetamine võib osutada aeglasemaks, on sel puhul eelduslikult paremad võimalused eeltoodud probleeme vältida.²⁴²

2.4. Piiriülesel kättetoimetamisel Eestis vähekasutatavad TsMS kohased kättetoimetamisviisid

Järgnevalt peatume TsMS kohastel kättetoimetamisviisidel, mida kasutatakse piiriüleselt saabuvate dokumentide kättetoimetamisel kas vähe või ei kasutata üldse, kuid mis magistritöö autori arvates on kooskõlas kättetoimetamismääruse ja Brüssel I määruse artikli 26(2) nõuetega. Sellisteks kättetoimetamisviisideks on menetlusdokumendi elektrooniline kättetoimetamine (TsMS § 311¹), kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel (TsMS § 315), kättetoimetamine postkasti panekuga (TsMS § 326) ja hoiustamisega (TsMS § 326).

²³⁵ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

²³⁶ The Postal Service Challenged During the 10th Meeting of the EJM in Brussels on 9 and 10 February 2012. Kättesaadav arvutivõrgus http://www.uuhj.com/en/the-postal-service-challenged-during-the-10th-meeting-of-the-ejm-in-brussels-on-9-and-10-february-2012_2161024.html

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga 2014: tihti saadavad näiteks Poola kohtud Eestis asuvatele ettevõtetele/isikutele posti teel kohtumenetluse algatamise dokumendid oma keeles ja ühtki dokumenti/infot art 8 kohasest keeldumise õigusest pole juures ja isik ei tea ise ka sellest õigusest. Isik ei pruugi arugi saada, et tegu on kohtudokumentidega ja lihtsalt ignoreerib neid.

²³⁹ The Postal Service Challenged During the 10th Meeting of the EJM in Brussels on 9 and 10 February 2012.

²⁴⁰ Kooolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Hařapka ettekanne. *Op.cit.*

²⁴¹ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

²⁴² Parrest, I. *Op.cit.*, lk 597.

2.4.1. Menetluskirjelduse elektrooniline kättetoimetamine

Kättetoimetamismäärus elektroonilist kättetoimetamist ei maini. Eesti siseriiklikus õiguses on elektrooniline kättetoimetamine kasutusel kahes vaates. Esiteks, kättetoimetamine selleks ettenähtud infosüsteemi (e-toimiku menetlemise infosüsteem, TsMS § 60¹) kaudu (TsMS § 311¹ lg 1). Teiseks, kättetoimetamine elektrooniliselt muul viisil koos saaja poolse kinnitusega, millest enamkasutatav on elektrooniline digiallkirjaga kinnitus (TsMS § 311¹ lg 4 ja 5). Nende mõlema viisi kasutamise eelduseks on adressaadil Eesti isikukoodi ²⁴³ ning isikut tõendavasse dokumenti kantava digitaalset tuvastamist ja digitaalset allkirjastamist võimaldava sertifikaadi olemasolu. ²⁴⁴ Kuna piiriüleste dokumentide adressaat ei pruugi olla Eesti isikukoodi omav isik, on elektroonilise kättetoimetamise võimalused kättetoimetamismääruse raames küll piiratumad, kuid magistritöö autori arvates õiguslikult täiesti põhjendatud. Tänapäeva globaliseerumise tingimustes ei pruugi isikul olla kindlat elukohta, mis aga ei mõjuta kindla elektronpostiaadressi olemasolu ega suhtlusportaali liikmelisust. ²⁴⁵

Käesolevas magistritöös peatume piiriülesel elektroonilisel kättetoimetamisel vaid põgusalt, kuna tegemist on eraldi põhjalikku käsitlemist vajava teemaga. Haagi 1965.a. konventsiooni kohaldamist uuriv erikomisjon julgustas juba 2009 aastal riikidevahelist ning Euroopa Liidu ja Haagi konverentsi vahelist koostööd e-õiguse valdkonnas. ²⁴⁶ Komisjoni 4.12.2013 raport näeb elektroonilise kättetoimetamise väljavaadetenähtena tehnoloogia võimaluste tõhusat kasutamist ning piiriüleste kohtumenetlustega kaasnevate kulude ja viivituste vähendamist. Raport märgib, et elektroonilise kättetoimetamise eelduseks on isiku võimalus registreerida end vastava riigi elektroonilise kättetoimetamise süsteemis. Ja kui välisriigi kodanikel selline võimalus oleks, siis tekib hulgaliselt küsimusi: kas on tegemist piiriülese kättetoimetamisega määruse mõttes, kuidas määrust sel juhul kohaldada, kuidas tagada adressaadile dokumentide vastuvõtmisest keeldumise õigus. ²⁴⁷ Euroopa Liidu tasandil on käimas koostööd piiriüleste e-

²⁴³ Rahvastikuregistri seadus 9. peatükk, Isikukood.

²⁴⁴ Isikut tõendavate dokumentide seadus § 3, 9⁴.

²⁴⁵ Riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nr 206 seletuskiri, lk 23. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee, Eelnõud alates 2012.

²⁴⁶ Conclusions and recommendations of the Special Commission on the practical operation of the Hague Apostille, Service and Access to Justice Conventions (2 to 12 February 2009), Hague Conference on Private International Law, para I. 3, I.4. Arvutivõrgus kättesaadav http://www.hcch.net/upload/wop/jac_concl_e.pdf

²⁴⁷ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.1.3. Electronic service.

teenuste väljaarendamiseks.²⁴⁸ Riikidevahelises e-teenuste koostöös saab välja tuua Soome valitsuse otsuse rajada e-teenuste andmevahetuskiht Eesti X-tee eeskujul.²⁴⁹

Piiriüleste dokumentide elektroonilise kättetoimetamise vähese rakendamise põhjustena Eesti kohtutes tuuakse välja, et üldjuhul ei ole see efektiivne ega kooskõlas kättetoimetamismääruse eesmärkidega, ning et menetluskirjastatud dokumentide elektrooniline kättetoimetamine ja digitaalallkirjastatud dokumentide liikumine pole enamikus liikmesriikides veel laialdaselt levinud.²⁵⁰ Magistritöö autori arvates saab elektroonilise kättetoimetamise vähest kasutust põhjendada mitte niivõrd õiguslikult, vaid pigem adressaatide võimaluste (ei oma Eesti isikukoodi, ei oma e-aadressi), tehniliste oskuste või kasutamise soovi puudumisega. Siseriikliku õiguse alusel toimunud elektrooniline kättetoimetamine nii e-toimiku infosüsteemi vahendusel kui e-kirjaga täidab Brüssel I määruse art 26(2) ning kättetoimetamismääruse art 19 nõudeid, ja seda eelkõige järgmistel põhjustel:

- a) Tegemist on adressaatliikmesriigi õiguses ette nähtud kättetoimetamisviisiga, mida kasutatakse riigisisese kohtuasja puhul riigi territooriumil asuvatele isikutele menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamisel.
- b) Dokument on adressaadile isiklikult üle antud.
- c) Nõuetekohast kättetoimetamist tõendab digiallkirjade kinnitusleht, millel kajastuvad andmed kättetoimetatud dokumentide faili nimetuse, allkirjastamise täpse aja, allkirjastaja nime ja isikukoodi, allkirja sertifikaadi seerianumbri ja allkirja kehtivuse kohta. E-toimikust on kohtul võimalik teha kättetoimetamise väljavõte.
- d) Vastuvõttev asutus saab kõrgendatud tähelepanu pöörata adressaadi teavitamisele artikli 8 kohasest dokumentide vastuvõtmisest keeldumise õigusest, sh juhtides sellele eraldi tähelepanu kaaskirjas või e-toimikus. Dokumentidele on võimalik elektroonselt lisada keeldumise tüüpvorm kõigis keeltes.
- e) Kohtul on dokumentide kättetoimetamise teatisel võimalik kasutada kättetoimetamisviisi põhjalikult selgitada, kasutades selleks teatise välja toimetatud

²⁴⁸ Näiteks on Eesti kaasatud Euroopa Liidu e-CODEX projekt, mille eesmärgiks on parandada kodanike ja juriidiliste isikute ligipääsu Euroopa õiguskaitse-süsteemile ning tõhustada Euroopa Liidu õigusorganite omavahelist koostööd. Projekti on kaasatud 23 liikmesriiki, Eesti näiteks eraisikute ja juriidiliste isikute e-ID ning e-allkirja pilootimisel. E-Justice Communication via Online Data Exchange, 17.04.2013. Esitlusmaterjal Justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse siseseks kasutamiseks.

²⁴⁹ Eesti ootus selle projekti juures on jõuda esimeste toimivate piiriüleste e-teenusteni, mis oleksid eeskujuks kogu Euroopale – näiteks üle piiride kehtiv digiallkiri. Riigi Infosüsteemi Amet, Uudised, Soome rajab andmevahetuskihi Eesti X-tee eeskujul, 12.09.2013. Arvutivõrgus kättesaadav <https://www.ria.ee/soome-rajab-andmevahetuskihi/>

²⁵⁰ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 594.

kätte adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt / punkt 12.2.1.3. kätte toimetatud muul viisil (palun täpsustada)'. Lisaks saab kohus kaasa panna digiallkirjade kinnituskirja. Kui kinnituskiri tekitab edastavas asutuses küsimusi või umbusku, on võimalik selle olemust täpsustada vastuvõtva asutusega või EJN kontaktpunkti kaudu.²⁵¹ Juhul, kui kohtulahendit soovitakse hiljem Eestis täita ja tunnustada, ei tekita Eestis toimunud elektrooniline kättetoimetamine Eesti selleks pädeval asutusel tõenäoselt kahtlusi.

2.4.2. Menetlusedokumendi kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel

Eesti on kättetoimetamismääruse kontekstis deklareerinud, et üldiselt toimub dokumentide kättetoimetamine tasuta, kuid ühe erandina võib välja tuua tasulise menetlusedokumentide kättetoimetamise kohtutäituri abiga. Kui edastav asutus soovib kättetoimetamist kohtutäituri vahendusel, peab ta selle märkima konkreetse kättetoimetamisviisina kättetoimetamise taotluse väljale 5.2. Arve kättetoimetamise eest lisab vastuvõttev asutus taotlejale tagastatavatele dokumentidele.²⁵² Konkreetse kättetoimetamisviisina on teised riigid kohtutäituri abi tellinud Eesti vastuvõtvalt asutuselt väga vähestel kordadel ja omal algatusel Eesti kohus seda meetodit kasutada ei saa.²⁵³ Ometi oleks TsMS § 315 kohane kättetoimetamine kohtutäituri või kohtuametniku vahendusel üks õiguskindlamaid kättetoimetamisviise, sisaldades olemuslikult endas ka Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud 'kõiki vajalikke meetmeid'. Kaalumaks kohtutäiturite süstemaatilist kasutamist piiriüleste dokumentide kättetoimetamisel tõusetuvad järgmised küsimused:

- a) Kas tasu küsimine kättetoimetamise eest on õigustatud?
- b) Kuidas peaks kohtutäituri vahendusel kättetoimetamine olema korraldatud, ühtimaks kättetoimetamismääruse eesmärkidega?
- c) Milline on kohtutäiturite hoolsuskohustus piiriüleste dokumentide kättetoimetamisel?

Vaatame kõiki neid küsimusi eraldi.

Esiteks, kättetoimetamisega kaasnevad tasud. Määruse artiklist 11(1) tulenevalt on teises liikmesriigis toimuv kättetoimetamine üldjuhul tasuta. Artikli 11(2) järgi kannab taotluse esitaja kulud, mis on seotud kohtuametniku või adressaatliikmesriigi õiguse kohase pädeva

²⁵¹ Elektroonilise kättetoimetamise õiguspärasust kättetoimetamismääruse kontekstis toetab ka justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talitus, intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga.

²⁵² Euroopa Justiitsatlas tsiviilasjades, dokumentide kätteandmine, liikmesriikide sidekanalid, Eesti.

²⁵³ Eesti kohtul omal algatusel kohtutäituri abi kasutada piirab TsMS § 315¹, mille alusel võib üksnes menetlusosaline taotleda kohtult dokumendi kättetoimetamist enda korraldamisel, st kohtutäituri vahendusel. Antud aspektile viitab ka kohtunik Piret Randmaa, e-kiri magistr töö autorile 08.04.2014.

ametniku poole pöördumisega või konkreetse kättetoimetamisviisi kasutamisega. Justiitsatlase andmetel on kättetoimetamine tasuta Prantsusmaal, Küprosel, Kreekas, Belgias, Luksemburgis, Madalmaades, Suurbritannia Šotimaa ja Põhja-Iirimaa osas. Neis riikides on kättetoimetamine korraldatud kohtutäituri või muu pädeva ametniku vahendusel. Tasud varieeruvad 5 eurost kuni 138 euroni kättetoimetamise kohta. Lisaks eeltoodud riikidele võib tasu lähtuvalt kättetoimetamisviisist lisanduda Saksamaa, Bulgaaria, Eesti ja Slovakkia puhul. Üheselt tasuta kättetoimetamisest korraldab 16 riiki.²⁵⁴ Tasuta või vaid erandkorras tasulise kättetoimetamisega liikmesriike on enamuses, sh kuuluvad nende hulka hilisemas faasis Euroopa Liiduga liitunud, majanduslikult ehk mitte kõige jõukamad riigid. Saab järeldada, et üldjuhul püüavad riigid hoida kättetoimetamist tasuta, mõistes piiriülese tsiviilkohtumenetlusega niigi kaasnevaid suuri kulusi (esindaja tasud, tõlkimise kulud) ja julgustades selliselt piiriülest kättetoimetamist. Ka komisjoni 4.12.2013 raport märgib, et üldreeglina on liikmesriikide vaheline kättetoimetamine tasuta ning kui lähtuvalt kohtutäituri, kohtuametniku või nõutud kättetoimetamisviisi kasutamisest on vajalik tasu maksta, siis peab see tasu olema ühtne ja ilma hiljem lisanduvate lisatasudeta.²⁵⁵ Eestis on kohtutäiturid erinevalt kohtute juures tegutsevatest kohtuametnikest avalik-õiguslikku ametit enda nimel ja vastutusel pidavad vaba elukutse esindajad.²⁵⁶ Kohtutäiturite piiriülese kättetoimetamise kulude hüvitamine Eesti riigi eelarvest ei oleks põhjendatud (erinevalt posti teel kättetoimetamise kuludest), olles määruse artiklist 11(2) tulenevalt pigem taotluse esitaja kohustuseks.

Kohtutäituril on küll õigus nõuda menetluskõiguste kättetoimetamise eest kohtutäituri tasu ettemaksu 30 eurot, kuid ettemaksu ei või nõuda kohtu- või muult avalik-õiguslikult ametiasutuselt.²⁵⁷ Seega kehtiva redaktsiooni alusel ei saaks Eesti kasutada mõnes riigis (näiteks Prantsusmaal, Belgias) toimivat ettemaksul põhinevat süsteemi, kus kättetoimetamise läbiviimise eelduseks on pangaülekanne tõendava dokumendi lisamine kättetoimetamistaotlusele. Ettemaksul põhinev süsteem oleks vastuvõtva liikmesriigi seisukohast tõenäoliselt kõige mugavam, kuid eeldab ühtlasi ka ühtset ja hiljem mitte

²⁵⁴ Justiitsatlase andmed 9.02.2014. Kättetoimetamine on tasuta Prantsusmaal (kohtutäituri tasu 50 eurot), Küprosel (5 eurot), Kreekas (50 eurot), Belgias (kohtutäituri tasu 135 eurot), Luksemburgis (138 eurot), Madalmaades (kohtutäituri tasu 65 eurot), Šotimaal (kohtutäituri tasu 83.80 naelsterlingit isiklikul kättetoimetamisel või 39.20 naelsterlingit posti teel kättetoimetamisel), Põhja-Iirimaa (45 naelsterlingit). Lisaks on võimalus tasude lisandumiseks toodud välja Saksamaa (üldjuhul tasuta, kohtutäituri vahendusel kuni 20,50 eurot), Bulgaaria (üldjuhul tasuta), Eesti (üldjuhul tasuta, kohtutäituri vahendusel 23+13 eurot), Slovakkia (üldjuhul tasuta, kohtutäituri vahendusel 6,64 eurot) puhul. Tasu maksab taotluse esitanud riigi kohus, kesasutus, hageja vms.

²⁵⁵ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.9. Cost of Service

²⁵⁶ Kohtutäituri seadus, § 2 Kohtutäituri õiguslik seisund.

²⁵⁷ Kohtutäituri seadus, § 48 lg 1

muutuvat tasu. Hetkel kehtiva kohtutäituri tasu suurus on olenevalt asjaoludest 30 või 60 eurot. Tasu küsimise õigus ja selle suurus lähtub järgmistest asjaoludest: kas menetlusküsimused toimetati kätte registrisse kantud aadressi või sidevahendi kaudu (sh isikukood@eesti.ee kaudu) või mingil muul aadressil, kas dokumentide mitte kättetoimetamise eelselt tegi kohtutäitur kõik vajaliku ja mõistlikult võimaliku seaduses ettenähtud korras kättetoimetamiseks, kas pool kohtutäituri tasust peab maksma dokumentide adressaat.²⁵⁸ Nii ei ole kättetoimetamise alustamisel võimalik ette näha, kas ja kui suureks konkreetsel juhul tasu kujuneb. Kohtutäiturite laialdasema kasutamise üheks eelduseks on kulude kandmise küsimuse lahendamine nii, et see ei oleks vastuolus kättetoimetamismääruse mõttega ega pärsiks dokumentide kiiret kättetoimetamist.²⁵⁹

Teiseks, kättetoimetamise korraldamine. Üheks võimaluseks on kasutada kohtutäituriga kättetoimetamist nõu teise kättetoimetamisviisina pärast esimese kättetoimetamise ebaõnnestumist. Sellise ettepaneku saaks maakohus vastuvõtva asutusena edastavale asutusele teha – analoogia korras lähtuvalt TsMS § 315¹ lg-st 1 saab kohus menetlusosaliselt küsida, kas ta soovib menetlusküsimuse kättetoimetamist kohtutäituri vahendusel (erinevus seisneks selles, et menetlusosalise asemel korraldaks kohtutäituri vahendusel kättetoimetamist vastuvõttev asutus). Selline loogika tooks samas kaasa viivitusi, kuna vajalik on saada edastava asutuse nõusolek ja dokumentide liikumine oleks mitmeastmeline (maakohtult kohtutäiturile ning tagasi kohtutäiturilt maakohtule ja maakohtult edastavale asutusele). Määruse mõtte kohaselt, milleks on dokumentide otse ja kiiresti edastamine liikmesriikide poolt määratud kohalikele asutustele,²⁶⁰ on kohtul tunduvalt otstarbekam kasutada kohtutäituri asemel kohtuametniku abi. Kohtuametnike tänasest ulatuslikum ja süstemaatilisem kasutamine tõstatab omakorda küsimuse, kas selline kättetoimetamine kujuneks tasuliseks ja kas selle tasu katab edastav või vastuvõttev liikmesriik.

Kohtuasjas *Roda Golf*²⁶¹ märgib Euroopa Kohus, et liikmesriikidel on võimalus määrata edastavate või vastuvõtivate asutustena ka muid üksusi peale siseriiklike kohtute. Eestil oleks võimalus määrata kohtutäiturid kas alternatiivseteks asutusteks maakohtute kõrvale või ainukesteks asutusteks maakohtute asemele. Vastuvõtivateks asutusteks on kohtutäiturid Belgias, Luksemburgis, Madalmaades, Prantsusmaal ning Suurbritannia Šotimaa osas. Peale

²⁵⁸ Kohtutäituri seadus, § 48 lg 2-6

²⁵⁹ Kättetoimetamismääruse preambula punkt 9 ja art 7(2).

²⁶⁰ Kättetoimetamismääruse preambula punkt 6.

²⁶¹ *Roda Golf*, punkt 59.

eespool käsitletud tasude maksmise küsimuse tõusetuks Eesti kohtutäiturite vastuvõtvateks asutusteks määramisel küsimus ka nõuete jaotumisest kohtutäiturite vahel. Täitemenetluse seadustiku § 23¹ alusel on Vabariigi Valitsus kehtestanud määrusega avalik-õiguslike nõuete kohtutäiturite vahel jaotamise korra, mille alusel jaotab nõudeid täituritele Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, arvestades kohtutäituri tööpiirkonda, võrdse jaotamise printsiipi, kohtutäiturite eelisjärjekorda ja paremusjärjestust.²⁶² Avalik-õiguslike nõuete esitamiseks Kojale ja nõuete efektiivsemaks jaotamiseks kohtutäituritele on alates 01.01.2014 võetud kasutusele spetsiaalne infosüsteem TARN.²⁶³ Justiitsatlases on erinevate riikide osas kohtutäiturite valimine vastuvõtva asutusena lahendatud valdavalt lingina vastava riigi kohtutäiturite veebilehele, kus on võimalik täitur vabalt valida adressaadi asukoha järgesest täiturite nimekirjast. Sellise jaotuse korral võib juhtuda, et valitakse vaid nimekirjas esimesena märgitud kohtutäituri, mis ei ühtiks nõuete jaotuse põhimõtetega. Materjalide esitamisega esmalt Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, kes korraldaks nõuete seadusjärgse jaotuse kohtutäituri, tekiks Koja näol uus keskasutus ja pikeneks dokumentide liikumise aeg. Selline korraldus ei ühti määruse eesmärgiga. Magistr töö autorile teadaolevalt puudub veebis hetkel inglise keelne Eesti kohtutäiturite nimekiri. Ka oleks olemasolevast eestikeelsest täiturite kontaktinfo nimekirjast välisriigi asutusel keeruline aru saada (nt kohtutäiturid ei ole otsitavad tööpiirkonna alusel). Üheks võimaluseks oleks piiriüleste kättetoimetamiste võimaldamine ainult neile kohtutäituri, kes on paremusjärjestuses eespool,²⁶⁴ korrigeerides teatud perioodi järel teiste täiturite nõuete jaotust piiriüleste kättetoimetamiste jaotusest lähtuvalt.

Kolmandaks, kohtutäituri hoolsuskohustus. Riigikohtu seisukohtade alusel ei ole kohtutäituri tegevus menetluskäituri kättetoimetamisel mitte töövõtu-, vaid pigem käsundilaadne. Kohtutäituri hoolsusstandard on kohtupraktikas tõstetud küllalt kõrgele ja selle kohaselt tuleb täituril tasu saamise õiguse tekkimiseks teha maksimaalseid jõupingutusi ning ta peab arvestama võimalusega, et kui ta ei ole kõiki võimalikke kontaktandmete leidmise allikaid ära kasutanud, siis ei teki tal ka õigust nõuda tasu.²⁶⁵ 01.01.2013 jõustunud kohtutäituri seaduse § 48 uue redaktsiooniga soovitakse tõhustada menetluskäituri kättetoimetamist. Muudatuse sisseviimise põhjuseks oli kohtutäiturite vähenemine kasutamise menetluskäituri

²⁶² Vabariigi Valitsuse määrus „Avalik-õiguslike nõuete kohtutäiturite vahel jaotamise kord“, § 2.

²⁶³ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda veebileht, avalik-õiguslike nõuete jaotamine. Arvutivõrgus kättesaadav <http://www.kpkoda.ee/content/avaliku-poolle-lingid/avalik-%C3%B5iguslike-n%C3%B5uete-jaotamine-alates-112014>.

²⁶⁴ Vabariigi Valitsuse määrus „Avalik-õiguslike nõuete kohtutäiturite vahel jaotamise kord“, § 4¹ ja 4².

²⁶⁵ Vutt, M. *Op.cit.*, lk 10. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendid 3-2-1-39-07, 3-2-1-50-08, 3-2-1-52-08.

kättetoimetamisel vähemotiveeriva tasusüsteemi tõttu. Alates 2013 kehtiva tasusüsteemi järgi sõltub tasu eeldatavast töö hulgast.²⁶⁶ Kui dokumente ei õnnestunud kätte toimetada, on kohtutäituri tasu küsimise eelduseks, et ta oleks teinud kõik vajaliku ja mõistlikult võimaliku dokumentide seaduses sätestatud korras kättetoimetamiseks. Koos tasu otsusega peab kohtutäitur sel juhul esitama kättetoimetamisakti selle kohta, mida ta on dokumendi kättetoimetamiseks teinud.²⁶⁷ Kogu eeltoodu viitab kohtutäituri hoolsuskohustuse ja motivatsiooni kasvule, sisaldades ühtlasi ka Brüssel I määruse art 26(2) 'on võetud kõik vajalikud meetmed' kriteeriumit. Kohtutäituri kättetoimetamisaktile märgitud tegevused on võimalik kajastada edastavale asutusele tagastataval kättetoimetamise teatisel. Erijuhtudel juba oodatakse kohtutäitureilt (või spetsialiseeritud kättetoimetamisametnikelt või – ettevõtjatelt) täna kohtu enda tehtava detektiiviteenuse osutamist.²⁶⁸ Magistritöö autori tööandja, eraõigusliku sissenõudja näitel toimus 2013 aastal 75 menetluskohustuste kättetoimetamist TsMS § 315¹ alusel menetlusosalise korraldamisel kohtutäituri vahendusel. Neist 52 kättetoimetamist õnnestus (69,3%) ja 23 kättetoimetamist ei õnnestunud.²⁶⁹

Kokkuvõtteks, magistritöö autori arvates oleks kohtutäiturite laialdasem kasutamine piiriüleste kohtudokumentide kättetoimetamisel Eestis põhjendatud, kuid vajab põhjalikku mõjuanalüüsi nii kättetoimetamismääruse kui siseriikliku õiguse kontekstis. Otstarbekamaks võib osutada kohtuametnike potentsiaali senisest tõhusam kasutamine, mis aga vajab otsuseid eelkõige finantseerimise seisukohast.

2.4.3. Menetluskohustuste kättetoimetamine postkasti panekuga ja hoiustamisega

TsMS § 326 menetluskohustuste kättetoimetamine postkasti panekuga ja § 327 kättetoimetamine hoiustamisega näol on tegemist kättetoimetamise erijuhtudega (asendusliku kättetoimetamise juhtudega ehk kättetoimetamisfiktsioonidega). Piiriüleisel kättetoimetamisel Eestis kasutatakse neid viise vähem ja nende õiguspärasus on mõneti küsitav Euroopa Kohtu

²⁶⁶ Riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nr 206 SE, seletuskiri, lk 31. Kohtutäituril on õigus suuremale tasule juhul, kui menetluskohustuste ei ole võimalik kätte toimetada registrisse kantud aadressile. Ka nähakse ette põhimõtte, et pool kohtutäituri tasust peab maksma dokumentide aadressaati, kui ta on jätnud temale seadusest tuleneva andmete registreerimise kohustuse täitmata.

²⁶⁷ Kohtutäituri seadus, § 48 lg 3 ja 6.

²⁶⁸ Kõve, V. *Op.cit.*, lk 668.

²⁶⁹ AS EMT poolt maksekäsu kiirmenetluse esitatud avaldused, mille osas toimus 2013 aastal TsMS § 315¹ kohane maksettepanekute kättetoimetamine menetlusosalise korraldusel, kohtutäiturite vahendusel.

otsuse *Alder* vaates.²⁷⁰ Komisjoni 4.12.2013 raportis märgitakse, et asendusliku kättetoimetamisviisi näol (sh dokumendi panemisel postkasti ja hoiustamisel) võib olla tegemist kehtiva kättetoimetamisega vastuvõtva liikmesriigi õiguse kohaselt, kuid ei pruugi seda olla edastava liikmesriigi õiguse alusel.²⁷¹ Samas tuuakse õiguskirjanduses välja, et kohtupraktikas ühildatakse Brüssel I määruse artikli 26(2) kohast kättetoimetamist ülemäära kättetoimetamismääruse tehniliste nõuetega, arvestamata, et tegemist on olemuslikult erinevate lähtekohtadega regulatsioonidega.²⁷² Nt Euroopa täitekorralduse määrus ja Euroopa maksekäsmenetluse määrus sätestavad, et nende rakendamise raamistik on määratud nii Brüssel I määruse kui kättetoimetamismäärusega.²⁷³ Magistritöö autori arvates saab seega läheneda piiriülesele kättetoimetamisele laiemalt kui ainult eriti õiguskindlaid kättetoimetamisviise kasutades. Lähtuvalt magistritöö punktist 2.3.1 on Eesti õigusest tulenevalt prioriteet menetluskirjanduse kättetoimetamisel saajale isiklikult allkirja vastu. Kui see pole võimalik vaatamata rakendatud 'kõigile vajalikele meetmetele', on vastuvõtval asutusel sisuliselt kaks teed – kas tagastada dokumendid edastavale asutusele märkides, et dokumente ei olnud võimalik kätte toimetada või kasutada TsMS 36. ptk kättetoimetamise erijuhte.

Riigikohus märgib, et 'PostS § 7 lg 4 p-s 1 sätestatud tähitud kirja saajale allkirja vastu üleandmine on üksnes esmane ja eelistatud viis tähitud kirja üleandmiseks. Kui see ei ole võimalik, saab kasutada ka TsMS 36. ptk-s ettenähtud võimalusi. TsMS 36. ptk võimaldab lugeda menetluskirjanduse kätte toimetatuks ka juhul, kui tehtud on menetluskirjanduse kättetoimetamiseks ette nähtud toimingud ja dokument on jõudnud kohta, kust kättesaamise riski peab kandma saaja. Seda õigustab mh menetluse seiskumise vältimise vajadus nt juhul, kui menetlusosaline hoidub dokumentide vastuvõtmisest. Seega saab postiteenuse osutaja jätta menetluskirjanduse TsMS § 326 tingimustel saaja postkasti ka siis, kui saatja selle kohta sõnaselget juhust ei ole andnud. Seadus ei eelista TsMS § 327 järgset kirja hoiustamist § 326 järgsele saadetiste postkasti panekule. Kirja ei tohi maha jätta, kui saatja on sellisel viisil

²⁷⁰ *Alder*, punkt 42. Kättetoimetamismäärusega on vastuolus Poola kohtu poolt kasutatud fiktiivse kättetoimetamise viis, mille järgi loeti kättetoimetatuks kohtutoimikusse lisatud kohtudokumendid, mis on adresseeritud teises liikmesriigis peamist või alalist elu- või asukohta omavale isikule, kui kõnealune isik ei ole määranud dokumente vastu võtma volitatud isikut, kelle elu- või asukoht on liikmesriigis, kus kohtumenetlus toimub. Vt ka Parrest, I. *Op.cit.*, lk 591.

²⁷¹ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.10. Service by Post.

²⁷² Crifo, 2009. *Op.cit.*, p 45. Where the Judgments Regulation (i.e. Brussel I Regulation) requires minimum standards, functionality, and contains autonomous, a-technical words, the Service Regulation posits formality and technicality. Even if there is a reference to Article 19 Service Regulation in the Judgments Regulation (Articles 26-31), that does not mean that the legal definitions in one instrument can be transposed automatically into the other (*Ibid*, page 47).

²⁷³ Crifo, 2009. *Op.cit.*, p 47. Euroopa täitekorralduse määruse art 28, Euroopa maksekäsmenetluse määruse art 27.

kättetoimetamise välistanud, kuid kättetoimetamise kehtivus ei sõltu ka selle juhise järgimata jätmisest'.²⁷⁴ Lisaks märgib Riigikohus, et TsMS §-de 326 ja 327 kohaselt saab dokumenti lugeda kättetoimetatuks eelkõige eeldusel, et kohtul on selge, et koht, kus dokumenti prooviti üle anda, on tõepoolest saaja elu- või äriruum.²⁷⁵

Eeltoodu põhjal saab asuda seisukohale, et tingimustel, kus dokumendi isiklikuks kättetoimetamiseks on kasutatud kõiki siseriikliku õiguse kohaseid võimalusi ja on kindel, et dokumendi üleandmise koha näol on tegemist adressaadi elu- või äriruumiga,²⁷⁶ võib kohus nõu teisese võimalusena kasutada piiriülese kättetoimetamise nurjumise vältimiseks TsMS § 326 ja § 327 kättetoimetamisviise. Kättetoimetamisteatisel peab sel juhul väljendama, et tegemist on adressaatliikmesriigi kohase kättetoimetamisviisiga ja märkima konkreetse TsMS sätte. Asja menetlevale kohtule suurema õiguskindluse ja tõendamisvõimaluse loomiseks saab kohus lisada detailsema info, millistel asjaoludel kättetoimetamist korraldati. Selliselt toimivad näiteks Ühendkuningriigi vastuvõtavad asutused, märkides kättetoimetamisteatisele adressaatliikmesriigi õiguse kohaseks kättetoimetamisviisiks *'The documents were served by posting them through the defendant's letterbox. This method is good service under rule 6.3(1)(1) of the Civil Procedure rules of England and Wales'*.²⁷⁷ Ka ei ole TsMS § 326 ja § 327 kättetoimetamisviisid samastatavad kohtuasjas *Alder* kasutatud kättetoimetamisviisiga, kuivõrd antud asjas Poola kohus üldse ei üritanudki (siseriiklikust õigusest tulenevalt) välisriigis asuvaile kostjaile dokumente kätte toimetada, sest kostjad jätsid täitmata Poola siseriikliku õiguse nõude nimetada endile volitatud esindaja Poolas.²⁷⁸ Arvestades, et Eestis kättetoimetamisel põhinevat kohtulahendit võidakse tulla Eestisse tunnustama ja täitma, tuleb silmas pidada, kas konkreetsel juhul asendusliku kättetoimetamise kasutamine võib saada

²⁷⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15.02.2012. otsus nr 3-2-1-168-11, punkt 12, 13.

²⁷⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.01.2010. otsus nr 3-2-2-9-09, punkt 6.

²⁷⁶ See, et dokumendi üleandmise koha näol peab olema tegemist adressaadi elukohaga, on oluline ka täitekorralduse määruse artikli 14(1)(a) kohasel kättetoimetamisel. Tallinna Ringkonnakohus jättis 12.02.2014 määrusega tsiviilasjas nr 2-08-22135 rahuldamata määruskaebuse Euroopa täitekorralduse tõendi mitteväljastamise kohta, kuivõrd menetluse algatamist käsitleva dokumendi (makseettepaneku) kättetoimetamisega võlgnikule täitekorralduse määruse artiklite 13 ega 14 tähenduses ei saa olla tegemist juhul, kus dokument toimetati kätte võlgniku emale võlgniku varasema elukoha Eesti aadressil, kuid võlgniku enda aadress oli samal ajal Soome Vabariigis. Sel juhul ei ole tegemist kättetoimetamisega võlgnikuga samas leibkonnas elavale isikule.

²⁷⁷ Töö autori poolt Justiitsministeeriumis läbivaadatud kättetoimetamisteatiste kohaselt.

²⁷⁸ Ka TsMS § 320 lõikes 3 toodud nõue, et kui menetlusdokumente vastu võtma volitatud isiku määramiseks kohustatud menetlusosaline seda isikut ei nimeta, toimetatakse menetlusdokumendid talle kuni kättesaamiseks volitatud isiku nimetamiseni kätte dokumentide postitamisega lihtkirjana tema enda aadressil, ei ole üheselt samastatav kohtuasjas *Alder* käsitletud olukorraga. Küll tuleks antud sättes nimetatud dokumentide postitamisega lihtkirjana menetlusosalise enda aadressil suhtuda kriitiliselt, kuivõrd selline kättetoimetamine välisriigis asuvale adressaadile ei ole kooskõlas kättetoimetamismääruses sätestatud nõuetega.

takistuseks. Nimetatud kättetoimetamisviiside kasutamisel on asja menetleva liikmesriigi kohtul õigus otsustada, kas kättetoimetamisviis vastab Brüssel I määruse art 26(2) nõuetele.

2.5. Adressaadi teavitamine tema õigusest dokumendi vastuvõtmisest keelduda

Kättetoimetamismääruse artiklis 8 sätestatud õigus dokumendi vastuvõtmisest keelduda peab olema adressaadile adekvaatselt garanteeritud, kuna on oluliseks tulevase kohtuotsuse täidetavuse eelduseks.²⁷⁹ Vastuvõtmisest keeldumise instituudi peamised elemendid on kohustus teavitada adressaati õigusest keelduda dokumendi vastu võtmast keele tõttu; adressaadi õigus keelduda, kui dokument ei ole keeles, millest adressaat aru saab (või kättetoimetamise koha keeles); ja võimalus keeldumine heastada, edastades järgnevalt vajaliku tõlke.²⁸⁰

Esiteks on vastuvõtval asutusel kohustus teavitada adressaati, et ta võib keelduda dokumendi vastuvõtmisest vastuvõtmise ajal või tagastades dokumendi vastuvõtvale asutusele ühe nädala jooksul, kui see ei ole koostatud ühes järgmistest keeltest või kui sellele ei ole lisatud tõlget ühte järgnevatest keeltest: a) keel, millest adressaat aru saab, või b) adressaatliikmesriigi keel. Teavitamine toimub kättetoimetamismääruse II lisas toodud tüüpvormiga 'Adressaadi teavitamine tema õigusest jätta dokument vastu võtmata', millele tuleb juurde lisada 'Adressaadi avaldus'.²⁸¹ Mõlemad blanketid on vajalik toimetada adressaadile kätte koos dokumentide endiga. Kuna maakohus ei pruugi teada, millisest keelest adressaat aru saab, tekib küsimus, millises keeles tüüpvorm tagab adressaadile keeldumise õigusest arusaamise.

Tüüpvorm koos adressaadi avaldusega on üles ehitatud selliselt, et sama sisu kordub kõigis liikmesriikide 23-s ametlikus keeles. Tegemist on väga mahuka dokumendiga, mille täies ulatuses paber kandjal lisamine dokumentidele vastuvõtva asutuse poolt on pigem küsitav ja kulukas.²⁸² Leedu Vabariik näiteks on väljendanud seisukohta, et tüüpvorm tuleb täita keeles, mida adressaatliikmesriik aktsepteerib.²⁸³ Eesti Posti poolt kättetoimetatavate dokumentidega

²⁷⁹ Study on the application of Regulation EC No 1393/2007, on the service of documents in civil or commercial matters across the EU (1393 Study). Brussels, 10th February 2012. The University of the Basque Country. Materjali allikas on Justiitsministeerium, rahvusvahelise õigusabi talitus, september 2012.

²⁸⁰ Koolitus 24.01.2013, JUDr Miloš Haťapka ettekanne. *Op.cit.*

²⁸¹ Euroopa Justiitsatlas tsiviilasjades, Dokumentide kätteandmine, Blanketid. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_fillingforms_et.htm

²⁸² Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, p 3.7. Language of the documents to be served – right to refuse to accept a document, page 11.

²⁸³ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 528, p 361.

läheb tavapäraselt kaasa eestikeelne blankett.²⁸⁴ Justiitsministeerium on juhendis 'Juhendmaterjal Justiitsatlase kasutamisel: Dokumentide kätteandmine'²⁸⁵ lisanud soovituslikuna eestikeelse blanketi, millele on olulisemates kohtades lisatud inglise keelne tõlge (vormide nimetused, adressaadi avalduse tekst). Kui on alust eeldada, et adressaat saab aru eelkõige vene keelest, ja kuna venekeelset tüüpvormi ei eksisteeri, lisavad mõned Eesti kohtud dokumentidele venekeelse kaaskirja, kus juhivad tähelepanu vastuvõtmisest keeldumise õigusele ja keeldumise tähtsajale.²⁸⁶ Juhtumitel, kui dokumendid antakse adressaadile üle kohtumajas, tutvustatakse vastuvõtmisest keeldumise õigust üleandmise toimingute käigus. Määrusest otseselt juhiseid vastuvõtmisest keeldumise tüüpvormi keele osas ei tulene, kuid määruse artiklite 2(4)d), 4(3), 7 ja 8 ning TSMS § 32 lg 1 koosmõjus saab asuda järgmistele seisukohtadele. Kõigepealt, vastuvõtva asutuse kohustuste alla kättetoimetamise korraldamisel kuulub adressaadi õiguste piisava kaitse ja dokumentide võimalikult kiire kättetoimetamise vaates ka keeldumise tüüpvormi keele otsustamine.²⁸⁷ Teiseks, tüüpvorm saab olla eelkõige ühes või mitmes järgmistest keeltest: adressaatliikmesriigi ametlikus keeles või ühes ametlikest keeltest, st eesti keeles, mis on ühtlasi ka kohtu töökeel TSMS § 32 lõige 1 alusel; keeles, millest adressaat aru saab; keeltes, mida edastav asutus võib kasutada konkreetse liikmesriigi vastuvõtvale asutusele I lisas esitatud tüüpvormi 'Dokumentide kättetoimetamise taotlus' täitmiseks (Eesti aktsepteerib nii eesti kui inglise keelt²⁸⁸).

Tüüpvormile 'Teatis dokumentide kättetoimetamise või kätte toimetamata jätmise kohta', mille vastuvõttev asutus edastab pärast kättetoimetamistoimingute teostamist edastavale asutusele, tuleb punkti 12.3 märkida, kas dokumendi adressaadile on kirjalikult teatatud vastuvõtmisest keeldumise õigusest. Kas adressaadi teavitamine keeldumise õigusest on aga vastuvõtvale asutusele kohustulik? Määruse artikli 8(1) sõnastus 'shall inform' viitab grammatiliselt vastuvõtva asutuse kohustusele adressaati keeldumise õigusest teavitada.²⁸⁹

²⁸⁴ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁸⁵ Justiitsministeeriumi Rahvusvahelise õigusabi talituse poolt koostatud juhised justiitsüsteemi siseseks kasutamiseks, pole avalikult arvutivõrgus kättesaadav. Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁸⁶ Intervjuu Haldi Mäesaluga, september 2012.

²⁸⁷ Storskrubb, E. *Op.cit.*, page 98: There is basic subjection to the national law of the Member State carrying out service as to the method and execution of service.

²⁸⁸ Euroopa justiitsatlas tsiviilasjades, Dokumentide kätteandmine, Dokumendid, Käsiraamat (täielik versioon-kõik riigid). Arvutivõrgus kättesaadav lingil:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_docs_et.htm?txtPageBack=ds_fillingforms_ee_et.htm&countrySession=17&

²⁸⁹ Final_Report_1348_B5_03052004, *Op.cit.*, lk 40, punkt 4.5.2 Informing addressees of rights: When the applicant requests the transmitting agency to transmit certain judicial or extra judicial documents, the

Justiitsministeeriumi juhendi 'Juhendmaterjal Justiitsatlase kasutamisel: Dokumentide kättetoimetamine' sõnastuse kohaselt on kohtul blanketi lisamisel diskretsiooniõigus: 'blankett on soovitatav lisada kohe dokumentidele, kui on põhjust kahelda adressaadi arusaamises dokumentidest'. Komisjoni 4.12.2013 raport märgib, et adressaatliikmesriigi keeles koostatud dokumentidele keeldumise tüüpvormi lisamine võib adressaadi jaoks olla pigem eksitav, kuna tal puudub tegelik õigus vastuvõtmisest keelduda.²⁹⁰ Erinevus termini 'kättetoimetamine' sisustamisel Brüssel I määruses ja kättetoimetamismääruses²⁹¹ viib järelduseni, et nii asja menetleval kohtul kui kohtuotsuse täidetavust hindaval kohtul on Brüssel I määruse raames õigus otsustada adressaadi kaitseõiguste piisava tagatuse üle ka juhul, kui kättetoimetamismäärusega sätestatud formaalsusest ei ole kinni peetud (siia kuulub magistr töö autori arvates ka olukord, kus adressaat jäi vastuvõtmisest keeldumise õigusest teavitamata, kuid menetluse asjaoludest lähtuvalt on ilmselge, et adressaat sai piisavalt aru keelest, milles dokumendid kätte toimetati). Samas tuleb ka silmas pidada, et juhul kui asja menetleva kohtu arvates oli keelenõue täidetud, võib täidetavaks tunnistamise üle otsustav kohus asuda teistsugusele seisukohale.²⁹² Hiljutises kättetoimetamismäärust puudutavas uuringus on leitud, et praeguses sõnastuses ei taga artikkel 8 piisavalt adressaadi kaitseõiguseid, kuna puuduvad objektiivsed kriteeriumid hindamaks adressaadi keeleoskust ja adressaadile ei ole antud õigust keelduda, kui dokumendid on adressaatliikmesriigi keeles.²⁹³ Euroopa Kohus rõhutab otsuses *ASML*²⁹⁴ kohtudokumendi sisust arusaamist kui olulist kostja kaitseõiguse osa: */... otsuse vaidlustamine on võimalik vaid siis, kui selle vaidlustajale on antud võimalus tutvuda selle otsuse sisuga, mistõttu see, et isik on kõnesoleva otsuse olemasolust teadlik, ei ole vaidlustamiseks piisav/*. Seega ei ole hetkel vastuvõtmisest keeldumise õiguse edasiarenduse osas ühtset lähtekohta, ja arvestades

transmitting agency has some responsibilities towards the applicant. Firstly, the transmitting agency will inform the party concerned of the consequences if the document is not in one of the languages provided for in art 8(1)a).

²⁹⁰ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, p 3.7. Language of the documents to be served – right to refuse to accept a document, page 11.

²⁹¹ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 45. /... In Articles 30 and 34(2) of the Judgments Regulation (Brussels I Regulation) 'proper service' is merely a condition for something else, a procedural issue ancillary to the main question (jurisdiction, respect of the defaulting defendant's right to be heard), and it is assessed by general principles or as a question of fact. Service, in the Judgment Regulation is the transmission to the defendant of a document having required procedural capability (though 'form' is not prescribed), with the necessary content to enable the exercise of the right to be heard, effected within such time as is sufficient to exercise that right. With the Service Regulation (Regulation 1393/2007), on the other hand, the Member State have agreed to use, and allow to be used, some methods of service when it must be effected beyond the territorial boundaries of the court where the proceedings are taking place./

²⁹² Storskrubb, E. *Op.cit.*, page 104.

²⁹³ Study on the application of Regulation EC No 1393/2007, on the service of documents in civil or commercial matters across the EU (1393 Study). Brussels, 10th February 2012. The University of the Basque Country. Materjali allikas on Justiitsministeerium, rahvusvahelise õigusabi talitus, september 2012.

²⁹⁴ *ASML*, punkt 34.

kättetoimetamismääruse poolt kehtestatud formaalsuste ühe eesmärgiga vähendada asja menetleva kohtu koormust hinnata teises liikmesriigis toimunud kättetoimetamise nõuetekohasust, ²⁹⁵ on magistritöö autori arvates otstarbekas adressaati vastuvõtmisest keeldumise õigusest alati kirjalikult teavitada. Magistritöö autori poolt justiitsministeeriumis läbivaadatud kättetoimetamistest nähtub, et alati ei ole keeldumisõigusest teavitamist kinnitavat lahtrit täidetud nii Eestisse sisse kui Eestist välja minevate dokumentide korral. Ka tuleb kogu vastuvõtmisest keeldumise õiguse temaatikas pidada silmas laiemat plaani – osates Euroopa Liidu tasandil dokumentide kättetoimetamist reguleerivaid erinevaid õigusakte koosmõjus kohaldada. ²⁹⁶

Vastuvõtmisest keeldumise institutsiooni teiseks elemendiks on adressaadi õigus keelduda dokumentide vastuvõtmisest vastuvõtmise ajal või tagastades dokumendi vastuvõtvale asutusele ühe nädala jooksul. Oluline on selgesõnaline keeldumise teade, mis peab olema saabunud dokumentide kättetoimetamist korraldanud kohtule või muule tagastamise vormil viidatud asutusele ühe nädala jooksul, st tagastamise hetk on õiguslikult oluline. ²⁹⁷ Selle osas, mis täpselt tagastada tuleb, annab määrus vastuolulisi juhiseid: art 8(1) järgi tuleb tagastada dokumendid; lisa II tüüpvormi kohaselt tuleb tagastada dokumendid ja adressaadi poolt täidetud tüüpvorm. Komisjoni 4.12.2013 raport toob välja, et õiguspäraseks tuleb pidada ka adressaadi poolt ainult tüüpvormi tagastamist, kui võrd selgesõnalise kinnituse kehtivus ei saa oleneda dokumentide samaaegsest tagastamisest. ²⁹⁸

Kui adressaat ei kasuta õigust keelduda dokumendi vastuvõtmisest ühe nädala jooksul, loetakse dokument kättetoimetatuks, ja seda ka siis, kui dokument on koostatud keeles, millest adressaat aru ei saa. Sellisel juhul peab adressaat ise kandma hoolt dokumendi tõlkimise eest. Siiski, kohtul on õigus määrusega mittekooskõlas olevas keeles koostatud dokumendi

²⁹⁵ Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, page 45.

²⁹⁶ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 450 p 138; page 598 p 591; page 623 p 663. Euroopa maksekäsmenetluse määruse kontekstis: kui maksekäsk ja vaidlustamise vorm tuleb toimetada teise liikmesriiki, on adressaadil õigus keelduda dokumentide vastuvõtmisest, kui need pole koostatud kättetoimetamismääruse artikliga nr 8 kooskõlas olevas keeles. Kui kohtud kasutavad Euroopa maksekäsu kättetoimetamiseks teise liikmesriiki kättetoimetamismääruse artikli 14 kohast kättetoimetamist postiteenuseid kasutades, ei ole küll iseenesest vajalik tüüpvorme täita, kuid juhul, kui dokument ei vasta artiklis 8(1) toodud keelenõuetele, on vajalik kostjat vastava tüüpvormiga teavitada tema õigusest dokumendi vastuvõtmisest keelduda. Euroopa täitekorralduse määrus: kohus ei saa anda välja Euroopa täitekorraldust, kui kostja on keeldunud kohtuotsuse vastuvõtmisest kättetoimetamismääruse artikli 8 alusel.

²⁹⁷ *Ibid*, page 528 p 361.

²⁹⁸ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, p 3.7. Language of the documents to be served . right to refuse to accept a document, page 11.

vastuvõtmisest keeldumise tähtaega pikendada/uuendada.²⁹⁹ Hilinenud keeldumise õiguspäraseks lugemise üheks aluseks võib olla asjaolu, et dokumendid toimetati kätte mitte adressaadile endale, vaid temaga seotud isikule. Sellisel juhul tagab kostjale kaitse kättetoimetamismääruse artikkel 19(4),³⁰⁰ mille alusel on kohtunikul õigus ennistada kostja vastu tehtud tagaseljaotsuse edasikaebamise tähtaeg, kui kostja ei saanud temast olenemata põhjustel dokumendist teada piisavalt aegsasti, et kaitseks valmistuda või edasi kaevata.

Harju Maakohtu näitel ootab kohus adressaadilt ühe nädala jooksul võimalikku vastuvõtmisest keeldumise teadet peamiselt juhtudel, kui dokumendid olid võõrkeelsed. Kui dokumendid olid eesti keeles, saadab kohus teatise kättetoimetamise kohta edastavale asutusele üldjuhul kohe kättetoimetamise järgselt, seda võimalikult kiire kättetoimetamise huvist lähtudes.³⁰¹ Siin võib tekkida olukord, kus kohus on teatise edastavale asutusele juba saatnud, kuid adressaat kasutab õigustatult oma keeldumise õigust ühe nädala jooksul. Sel juhul on kohtul kohustus saata edastavale asutusele uus teatis keeldumisest teavitamiseks.³⁰² Harju Maakohtu Kentmanni kohtumajas,³⁰³ kui dokumendid on ainult võõrkeelsed, ei saadeta neid postiga, vaid kutsutakse adressaat kohtumajja dokumente vastu võtma. Kohtunik selgitab dokumente kätte saama tulnud adressaadile vastuvõtmisest keeldumise õigust ja adressaadil on võimalus kohe kohtumajas vastuvõtmisest keelduda.³⁰⁴ Pidades silmas, et artiklist 8 tulenevalt saab keelduda vastuvõtmisest üksnes keele tõttu, siis juhul, kui adressaat ei põhjenda vastuvõtmisest keeldumist (või tugineb muudele võimalikele riigisisesele õigusele tulenevatele keeldumise alustele), loetakse dokument vaatamata keeldumisele nõuetekohaselt kättetoimetatuks ja teistkordset kättetoimetamist ei ole vajalik teostada.³⁰⁵

²⁹⁹ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 529 p 362.

³⁰⁰ Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 450 p 138. However, problems may arise where a procedural document instead of being serviced for the addressee himself, is serviced for a related person, since this can prevent from exercising the right to refuse to accept or to return a document. Debtor's rights in this case can apparently be ensured by Art 19 of the Regulation (minimum requirements for review in exceptional cases).

³⁰¹ Intervjuud kohtunik Meeli Kauriga september 2012 ja kohtunik Piret Randmaaga oktoober 2012.

³⁰² Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, september 2012.

³⁰³ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga oktoober 2012.

³⁰⁴ Intervjuu kohtunik Piret Randmaaga oktoober 2012.

³⁰⁵ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 595. Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 530 p 364. Sarnane põhimõte vt ka Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja 14.06.2010 otsuses tsiviilasjas nr 2-10-11203, kus viidatakse Šveitsi Kaubanduskoja Šveitsi rahvusvahelise vahekohtumenetluse põhimäärusele, mille kohaselt loetakse vahekohtu otsuse vastuvõtmisest keeldunud poolt otsuse vastuvõtmiseks.

2.6. Kättetoimetatavate dokumentide tõlkimise kohustus

Vastuvõtmisest keeldumise instituudi kolmandaks elemendiks on võimalus keeldumine heastada, edastades järgnevalt vajaliku tõlke. Dokumentide tõlkimise vajaduse ja ulatusega on seotud kaks olulist Euroopa Kohtu lahendit:

- Määruse nr 1348/2000 artikkel 8 ei näinud dokumendi vastuvõtmisest õigustatud keeldumise korral ette tagajärgi.³⁰⁶ Lähtuvalt otsusest *Götz Leffler* lisati määrusesse nr 1393/2007 säte, mille kohaselt ei ole keeldumise korral tegemist teatavakstegemise tühisusega, vaid võimalik on dokumendi kättetoimetamisel tehtud viga vajaliku tõlke edastamisega parandada. Adressaadil on võimalik end tõhusalt kaitsta sel juhul mitte sellest kuupäevast, mil ta sai teada kättetoimetatavast dokumendist, vaid kuupäevast, mil ta sai dokumendi sisust aru, st mil talle toimetati kätte dokumendi tõlge.³⁰⁷
- Otsuses *Götz Leffler* asus Euroopa Kohus seisukohale, et dokumendi võib põhimõtteliselt lugeda kättetoimetatuks ka juhul, kui adressaat selle vastuvõtmisest keeldub.³⁰⁸
- Otsuses *Weiss und Partner*³⁰⁹ ütles Euroopa Kohus, et alati ei ole vajalik tõlkida edastatava dokumendiga kaasasolevaid lisasid.³¹⁰
- Otsuses *Weiss und Partner*³¹¹ märkis Euroopa Kohus, et majandus- ja kutsetegevuses tegutseva adressaadi ja hageja vahel sõlmitud poolte kirjavahetuse keelt puudutava

³⁰⁶ *Götz Leffler*, punkt 29.

³⁰⁷ *Götz Leffler*, punkt 68: Siseriiklik kohus peab asjaomaste poolte huvide kaitsmiseks, kui dokumendist keelduti põhjusel, et see ei ole koostatud taotluse saanud liikmesriigi ühes ametlikus keeles või dokumendi adressaadile arusaadavas päritoluliikmesriigi keeles, ja kui kostja kohtuistungile ei ilmu, menetluse niikauaks peatama, kuni pole tõendatud, et kõnealuse dokumendi puudus on tõlke saatmisega kõrvaldatud ja et see on toimunud piisavalt aegsasti, andmaks kostjale võimaluse ennast kaitsta. Crifo, C. 2009. *Op.cit.*, p 54. Storskrubb, E. *Op.cit.*, p 100.

³⁰⁸ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 595, viide EKo lahendile *Götz Leffler*, punktid 39-41.

³⁰⁹ *Weiss*, kohtu otsus nr 1. Määruse nr 1348/2000 artiklit 8(1) tuleb tõlgendada nii, et adressaadil puudub õigus keelduda kättetoimetatava menetluse algatamist käsitleva dokumendi vastuvõtmisest - ka siis, kui sellele dokumendil on lisad, mis ei ole koostatud adressaatliikmesriigi keeles ega edastava liikmesriigi keeles, millest adressaat aru saab, kuid millele on vaid tõendifunktsioon ja mis ei ole hädavajalikud nõude eseme ja põhjuste mõistmiseks – juhul, kui see dokument võimaldab adressaadil edastavas liikmesriigis toimivas kohtumenetluses oma õigusi kaitsta. Siseriiklik kohus peab otsustama, kas menetluse algatamist käsitleva dokumendi sisu on piisav, et võimaldada kostjal oma õigusi kaitsta, või peab saatja hädavajaliku lisa tõlke puudumise heastama.

³¹⁰ *Weiss*, punkt 77. Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 529 p 363.

³¹¹ *Weiss*, kohtu otsus nr 2 ja 3. Määruse nr 1348/2000 artiklit 8(1) tuleb tõlgendada nii, et selle asjaolu alusel, et majandus- ja kutsetegevuses tegutsev adressaat on sõlminud hagejaga kokkuleppe, et nendevaheline kirjavahetust peetakse edastava liikmesriigi keeles, ei saa eeldada, et keelt osatakse, pigem on tegemist indikatsiooniga, mida kohus võib arvestada hindamisel, kas adressaat saab edastava liikmesriigi keelest aru. Nii ei saa menetluse algatamist käsitleva dokumendi adressaat artiklile 8(1) tuginedes mingil juhul keelduda vastu võtmast dokumendiga kaasasolevaid lisasid, mis ei ole adressaatliikmesriigi keeles ega edastava liikmesriigi keeles, millest ta aru saab -, kui ta sõlmis oma majandus- ja kutsetegevuses kokkuleppe, et kirjavahetust peetakse edastava liikmesriigi keeles, ja kui edastatavad lisad seonduvad sellise kirjavahetusega ning on koostatud kokkulepitud keeles. Vaata ka Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. *Op.cit.*, page 529 p 363.

kokkuleppe alusel on võimalik hinnata, kas ja millises ulatuses on vajalik edastatavad dokumendid ja nende lisad tõlkida.

On leitud, et ka praeguses sõnastuses ei taga artikkel 8 piisavalt adressaadi kaitseõiguseid, kuna puuduvad objektiivsed kriteeriumid hindamaks adressaadi keeleoskust ja adressaadile ei ole antud õigust keelduda, kui dokumendid on adressaatliikmesriigi keeles - isegi juhul kui ta ei saa selle liikmesriigi keelest aru. Erasisikust adressaadi suhtes kehtivat eeldust, et ta mõistab piisavalt adressaatliikmesriigi keelt, saaks ümber lükata juhul, kui ta keeldub adressaatliikmesriigi keelest mitte arusaamise põhjusel ja nimetab mõne muu liikmesriigi ametliku keele, millest ta aru saab. Juriidilisest isikust adressaadi suhtes eeldataks ettepaneku kohaselt arusaamist selle koha ametlikust keelest, kus asub tema juhatuse või registreerimise järgne asukoht.³¹² Seda, et praeguses sõnastuses ei taga artikkel 8 piisavalt adressaadi kaitseõiguseid, näitab ka justiitsministeeriumi praktika.³¹³

Kättetoimetamismäärusest ei tulene otsest kohustust kättetoimetatavate dokumentide tõlkimiseks, pigem on tõlkimise otstarbekus asja menetleva liikmesriigi kohtu ja avaldaja otsustada.³¹⁴ Eesti kohtute lahenditest leiab seevastu otsuseid, mille järgi dokumentide tõlkimine saab olla teises liikmesriigis elava kostja vastu kohtumenetluse algatamise vältimatuks eelduseks. Nii on kohus näiteks tsiviilasjades nr 2-08-65548, 2-09-41894, 2-09-

³¹² Study on the application of Regulation EC No 1393/2007, on the service of documents in civil or commercial matters across the EU (1393 Study). Brussels, 10th February 2012. The University of the Basque Country. Materjali allikas on Justiitsministeerium, rahvusvahelise õigusabi talitus, september 2012. Ettepanek artikli 8(1) uueks sõnastuseks: *The receiving agency shall inform the addressee, using the standard form set out in Annex II, that he may refuse to accept the document to be served at the time of service or by returning the document to the receiving agency with reception of receipt within one week if it is not written in, or accompanied by a translation into a language which the addressee understands. In the case of service to a natural person sufficient linguistic knowledge can be assumed if the document is drafted in the official language of the receiving State. The previous legal presumption may be rejected if the addressee refused a document on grounds of lack of understanding but he/she provides the official language of another Member State he/she understands. In the case of service to a legal entity sufficient linguistic knowledge is assumed if the document is composed in the language which constitutes the official language of the place of the active centre of administration or of the place where the registered office is situated. If there are several official languages in that Member State, the official language or one of the official languages of the place where service is to be effected.*

³¹³ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, 2014: Näiteks Eestis elab hollandlane ja tal puudub õigus keelduda Austriast saabunud dokumentide vastuvõtmisest, kuivõrd need on eesti keelde tõlgitud. Ministeeriumil on olnud ka näide, kus taanlane võttis Belgiast saabunud ja taani keelde tõlgitud dokumendid vastu, kuid tagastas kohtule öeldes, et need on mingis taani keele murrakus, millest tema aru ei saa.

³¹⁴ Vaata ka Final_Report_1348_B5_03052004. *Op.cit.*, page 40, 4.5.2. Informing addressees of rights: Firstly, the transmitting agency will inform the applicant concerned of the consequences if the document is not in one of the languages provided for in art 8 (1). Secondly, the applicant will be informed that all translation costs prior to transmission will have to be borne by himself/herself. This means that in the event that the applicant wishes to translate the documents he/she will have to make provision for the costs of translation. Storskrubb, E. *Op.cit.*, p 102.

32198 ja 2-09-62528³¹⁵ väljendanud seisukohta, et juhtudel, kus kostja saab tõenäoliselt aru eelkõige vene keelest (rahvastikuregistri andmetel), on hageja kooskõlas kättetoimetamismääruse artikliga 8 kohustatud tõlkima hagimaterjalid ja kohtudokumentid vene või adressaatliikmesriigi keelde. Antud asjades, kuna hagejad tõlkeid ei esitanud, jäi kohus seisukohale, et tõlkimata jätmine ei võimalda kostjale teises liikmesriigis hagimaterjale kätte toimetada ja jättis hagid läbi vaatamata. Ei ole teada, kuidas toimivad teiste liikmesriikide kohtud avaldajalt kohtudokumentide tõlgete nõudmisel juba menetluse algatamise eeldusena. Siiski - käesoleva punkti lõpus toodud statistikast selgub, et pea kõigil juhtudel, kus adressaat on Eestis toimunud kättetoimetamise raames vastuvõtmisest keeldunud, oli keeldumise põhjuseks just asjaolu, et dokumentidele ei olnud lisatud eestikeelset tõlget. Seega ei pruugi erinevate liikmesriikide kohtud olla ranged kohe menetluse algatamise eeldusena tõlke nõudmisel, kuna määruse artikkel 8(3) võimaldab dokumendi kättetoimetamisel tehtud vea vajaliku tõlke edastamisega parandada.

Magistritöö autori arvates saab pigem asuda seisukohale, et avaldajale ei pruugi olla kohese tõlke nõudmisega tagatud piisav õiguste kaitse. Eelkõige on asja menetleva kohtu kohustus selgitada avaldajale kättetoimetamismääruse artiklist 5(1) lähtuvalt adressaadi vastuvõtmisest keeldumise õigust ja pakkuda ka võimalikke lahendusi dokumentide tõlkekulude kandmisel. Kuigi Eesti kui vastuvõtva liikmesriigi seisukohast võib maakohtul tekkida küsimus, kas ja milline õiguslik tähendus tõlkimata võõrkeelsete dokumentide kättetoimetamisel adressaadile üldse on,³¹⁶ on magistritöö autori arvates kohtu ülesanne asuda kättetoimetamist korraldama dokumentide keelest olenemata. Dokumentide keelt saab Eesti kohus kasutada indikaatorina kättetoimetamise viisi ja vastuvõtmisest keeldumise õigusest teavitamise võimaluste valikul.

Magistritöö autor tegi kokkuvõtte kohtute infosüsteemis perioodil 01.02.-13.08.2012 (6,5 kuud) algatatud 170 hagita menetluse kohta, mille sisuks oli kättetoimetamismääruse alusel kohtudokumentide kättetoimetamine Eestis. Neist 8 juhul ei olnud võimalik dokumente kätte toimetada, kuna adressaat keeldus vastuvõtmisest. Sealhulgas ühelgi korral ei olnud dokumendid eesti keeles, vaid edastava asutuse liikmesriigi keeles või inglise keeles. Läbi justiitsministeeriumi liikunud kättetoimetamistes ei leidunud 2012 aastal lõpetatud menetluste hulgas ühtegi vastuvõtmisest keeldumist ja 2011 lõpetatud menetluse hulgas oli 5 juhtumit.

³¹⁵ Viru Maakohtu 16.12.2008 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-08-65548, Viru Maakohtu 05.10.2009 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-09-41894, Viru Maakohtu 23.12.2009 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-09-32198, Viru Maakohtu 02.03.2010 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-09-62528.

³¹⁶ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 595.

Ka neist ei olnud ühelgi juhul dokumendid eesti keeles ja 3 adressaati märkisid vormile 'Adressaadi avaldus', et saavad aru vaid eesti keelest. Seega esines magistritööks läbitöötatud materjalides kokku vaid 13 dokumentide vastuvõtmisest keeldumise juhtumit ja kõigil neil juhtudel oli põhjuseks teise kui eesti keele kasutamine.

2.7. Kättetoimetamismääruse artikli 19 lõigete (2)-(4) kohaldamine

Kättetoimetamismääruse artiklis 19(2) toodud erand korrespondeerub Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud erandiga, millega sätestatakse, et edasise kättetoimetamise üritamisest võib loobuda juhul, kui kohus tõendab, et 'võetud on kõik vajalikud meetmed' selleks, et luua kostjale adekvaatne võimalus enda kaitsmiseks.³¹⁷ Eesti on artikli 19(2) kontekstis deklareerinud, et kohus võib asjas otsuse teha vaatamata sama artikli lõikele üks ka juhul, kui puudub dokumendi kättetoimetamisteatis. Selleks peavad olema täidetud järgmised eeldused:

- a) dokument on edastatud kättetoimetamismäärusega ettenähtud viisil;
- b) dokumendi edastamisest on möödunud vähemalt kuus kuud ning asja arutav kohtunik loeb selle piisavaks;
- c) ei ole saadud ühtegi teatist, ehkki on võetud tarvitusele kõik mõistlikud abinõud selle saamiseks adressaatliikmesriigi pädevate asutuste või ametiisikute kaudu.

Kuivõrd Haagi 1965.a. konventsiooni artikkel 15(2) on kättetoimetamismääruse artikli 19(2) eellane ja praktiliselt samas sõnastuses, saab paralleeli tõmmata Haagi konventsiooni alusel kättetoimetamist käsitleva Riigikohtu tsiviilkolleegiumi ostusega nr 3-2-2-2-11. Antud asjas ei olnud täidetud eeldused, et maakohus oleks võinud konventsiooni kohaselt teha otsuse olukorras, kus puudusid andmed kohtukutse ja hageja nõude suurendamise avalduse kättetoimetamise kohta kostjale. Eelkõige ei olnud tehtud kõikvõimalikke mõistlikke pingutusi, et saada teatist menetlusedokumentide üleandmise kohta adressaatriigi pädevate asutuste kaudu. Maakohus märkis küll Venemaa Föderatsiooni kompetentsetele kohtutele adresseeritud taotlustes hagi ja kostja vastuses toodud kostja aadressi ning samuti kostja töökoha aadressi, kuid ei pööranud tähelepanu hagiavalduses märgitud kostja e-posti aadressile. Kuigi Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise õigusabi lepingu ega konventsiooni kohaselt ei võinud menetlusedokumente sellele e-posti aadressile kätte toimetada, oleks maakohul olnud võimalik üritada seda e-posti aadressi kasutades välja

³¹⁷ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 553, para 35.

selgitada kostja tegelik elukoht, kus oleks menetlusedokumentid konventsiooni kohaselt saanud talle kätte anda.³¹⁸

Eeltoodu põhjal eeldab artikli 19(2) kohaldamine kõikvõimalike mõistlike jõupingutuste tegemist kõigepealt dokumendi kättetoimetamiseks artikli 19(1) kohaselt ja kui see ei osutu tulemuslikuks, siis kättetoimetamisteaatise saamiseks liikmesriigist, kuhu edastav asutus dokumentid saatis. Mõistlike jõupingutustena saab magistritöö autori arvates nimetada järgmiseid (mis ei pruugi aga osutada piisavaiks):

- 1) Kohus saab otsida dokumentide adressaadiga kontakti e-kirjaga ja ka avalikust arvutivõrgust leitud kontaktandmeteid kasutades, sh virtuaalse suhtluskeskkonna lehe kaudu, mida adressaat võib eeldatavasti kasutada.³¹⁹
- 2) Kättetoimetamismäärusega ettenähtud erinevate kättetoimetamisviiside kasutamine. Piisav ei ole, kui kohus teeb artikli 19(2) alusel otsuse, kui on kasutanud kättetoimetamist vaid artikli 14 kohaselt postiteenuseid kasutades. Kui selline kättetoimetamine ebaõnnestub (vt magistritöö punktis 2.3.2 loetelu ebaõnnestumise põhjustest), on eriti menetluse algatamist käsitleva dokumendi osas vajalik jätkata kättetoimetamist edastavate ja vastuvõtivate asutuste vahendusel. Kuigi teise liikmesriigi vastuvõtva asutuse kaudu kättetoimetamine võib osutada aeglasemaks, on sel puhul eelduslikult paremad võimalused artikliga 14 seotud probleeme vältida.³²⁰
- 3) Päringute tegemine vastuvõtvale asutusele maakohtu enda poolt või EJN (European Judicial Network in Civil and Commercial Matters, EJC-civil)³²¹ kontaktpunktide vahendusel. Praktikast võib maakohtul otse vastuvõtva asutusega ühenduse saamine osutada keeruliseks, sh ei pruugi asutuste andmed Euroopa Justiitsatlase lehel olla täielikud. Tuuakse ka välja, et 88% dokumentide edastamisest asutuste vahel toimub posti teel ja kõigest 4% elektroonilisi kanaleid kasutades.³²² Päringute tegemiseks oleks e-kanal aga kõige põhjendatum viis. Näiteks Eesti Vabariigi ja Soome Vabariigi vahel on kokku lepitud, et kui Eesti kohus ei saa Soome kohtult kättetoimetamisteaatist, siis kõigepealt saadab kohus e-kirjaga inglise keelse päringu Soome kohtu üldisele e-

³¹⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.12.2012 otsus nr 3-2-2-2-11, punkt 10.

³¹⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 311¹ lg 2.

³²⁰ Parrest, I. *Op.cit.*, lk 597.

³²¹ Nõukogu otsus 28.05.2001, millega luuakse tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa kohtute võrk:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A32001D0470>.

³²² The Postal Service Challenged During the 10th Meeting of the EJC in Brussels on 9 and 10 February 2012. Kättesaadav arvutivõrgus http://www.uhj.com/en/the-postal-service-challenged-during-the-10th-meeting-of-the-ejn-in-brussels-on-9-and-10-february-2012_2161024.html

aadressile. Kui vastust ei saabu 30-45 päeva jooksul, võtab Eesti kohus ühendust justiitsministeeriumiga, kes saadab päringu Soome keskasutusele.³²³

Kõigi eeltoodud meetmete võtmine peab olema dokumenteeritud, st tõendatav Brüssel I määruse artikli 26(2) kohaselt. Juhul, kui kohus kasutab artiklis 19(2) sätestatud võimalust ja teeb tagaseljaotsuse, on kostjale kaitse tagatud artikliga 19(4). Siiski on Komisjon 4.12.2013 raportis seisukohal, et *exequatur*-menetlusest loobumisega võib kaasneda vajadus harmoniseerida artikli 19(2) kohaselt otsuse tegemise lubatavuse eeldused. Praegune artikli 19 sõnastus lubab raporti arvates kõrvalekaldeid kostjale piisava kaitseõiguse tagamisest.³²⁴ Liikmesriigid on erinevatel seisukohtadel artikli 19(2) kasutamise osas – nii on 5 riiki (Bulgaaria, Malta, Portugal, Soome, Rootsi) deklareerinud, et ei kasuta artikli 19(2) võimalust. Artikli 19(2) toodud õigusest keeldumist on õiguskirjanduses kritiseeritud – ja seda just hageja kaitseõigustest ilmajätmise põhjusel.³²⁵ Seega puudub hetkel selge nägemus, kuidas luua tasakaal hageja ja kostja huvide vahel juhul, kui dokumentide kehtivat kättetoimetamist tõendava kinnituse saamine välisriigist on võimatu.

Ei tohi unustada, et artikli 19(2) kasutamise eelduseks on, et isiku aadress peab olema teada. Seega ei kata artikkel 19(2) olukorda, kus artikli 19(1) alusel kättetoimetamine ebaõnnestus, sest aadressaadi asukohta teises liikmesriigis ei suudetud tuvastada. Siin seisnebki oluline vahe artikli 26(2) 'võetud kõik vajalikud meetmed' sisus. Kui isiku aadress on teada, loob artikkel 19(2) hagejale mõnevõrra tugevama kaitse, kui 'kõik vajalikud meetmed' juhtumitel, kus isiku aadress ei ole teada. Viimases situatsioonis on kohtuotsuse tegemise otsustamine kohtule tunduvalt keerulisem kasvõi juba seetõttu, et isiku asukohast võib sõltuda ka kohtualluvus, ehk siis kas antud kohus on üldse õigustatud asja menetlema.

Teise peatüki kokkuvõttena Brüssel I määruse artikli 26(3) ehk kättetoimetamismääruse kohaldumise kontekstis saab öelda, et kohus saab kohtusse ilmumata jäänud kostja suhtes piiriülese tsiviilkohtumenetlusega jätkata siis, kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument toimetati kostjale kätte kättetoimetamismääruse nõuetele vastavalt. See tähendab, et kostja aadress oli teada ja kättetoimetamine õnnestus kas kättetoimetamismääruse artikli 19(1) kohaselt (sh dokumendi vastuvõtmisest keeldumise tagajärjed), või kui see

³²³ Intervjuu nõunik Haldi Mäesaluga, jaanuar 2014.

³²⁴ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, p 3.12. Defendant not entering an appearance.

³²⁵ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 553, para 36.

polnud võimalik, siis täidetud on artikli 19(2) nõuded. Tagaseljaotsuse tegemisel saab kohus toetuda määruse artiklile 19(4). Lähtuvalt Brüssel I määruse artiklist 26(2) on ka kättetoimetamismääruse kontekstis oluline 'kõigi vajalike meetmete võtmise' aspekt. Artikli 19(1) kontekstis tähendab see konkreetses menetluses poolte õiguseid parimal toel tagava kättetoimetamise korraldamist ja artikli 19(2) kontekstis kõigi mõistlike abinõude tarvituselevõtmist teisest liikmesriigist kättetoimetamisteatise saamiseks.

Eeltoodut toetab TsMS § 407 lg 1, mille kohaselt võib kohus hageja nõusolekul hagi tagaseljaotsusega rahuldada hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses, kui kostja, kellele kohus on määranud vastamise tähtaja, ei ole tähtaegselt vastanud, isegi kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis või kui see toimetati kätte avalikult. Kättetoimetamismääruse kontekstis saab eeltoodud sättest arvesse võtta 'kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis', kuivõrd see väljendab määruse kohast kättetoimetamist. Avalikku kättetoimetamist välisriigis asuvale kostjale ei saa Eesti kohus kättetoimetamismääruse kontekstis kohaseks pidada, kuivõrd see oleks vastuolus TsMS § 316¹ lõike 5 teise lause mõttega, mille kohaselt ei või kättetoimetamismääruse alusel Eestis kättetoimetamisel toimetada dokumente kätte avalikult. Seega juhul, kui adressaatliikmesriigi vastuvõttev asutus on kasutanud Eesti kohtu poolt saadetud dokumentide puhul avalikku kättetoimetamist, on kostja aadress kas teadmata (ja seetõttu ei saa kättetoimetamismäärust menetlusega jätkamise otsustamisel kohaldada) või ei ole Brüssel I määruse artikli 26(2) 'kõigi vajalike meetmete võtmise' kriteerium täidetud. Kohus saab kasutada kas teisi kättetoimetamismääruses sätestatud kättetoimetamisviise, püüda hageja ja kohtu enda täiendavate jõupingutustega kostja asukohta tuvastada või asuda seisukohale, et kostja aadress ei ole teada. Viimasel juhul ei saa kohus menetlusega jätkamise otsustamisel enam lähtuda Brüssel I määruse artiklist 26(3), vaid peab pöörduma artikli 26(2) nõuete poole. Ka tekib samaväärne olukord juhul, kui kättetoimetamine kättetoimetamismääruse alusel ebaõnnestus, kuna vastuvõtva asutuse saadetud vastuse kohaselt ei õnnestunud isikut tuvastada või tema asukohta adressaatliikmesriigis kindlaks teha.³²⁶ Lisaks eeltoodule kuuluvad Brüssel I määruse artikli 26(2) kohaldumisalasse juhtumid, kus kohus ei saa hakata kättetoimetamismäärust üldse kohaldamagi, kuna kostja aadressi välisriigis ei õnnestu juba menetluse alguses piisava täpsusega välja selgitada. Eelkirjeldatud olukordi analüüsib magistritöö kolmas peatükk.

³²⁶ Näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-13-13749, Asjaolud. Harju Maakohus pöördus kättetoimetamismääruse alusel 25.04.2013 taotlusega Saksamaa pädeva kohtu poole toimetada kostjale hagi kätte Saksamaa Liitvabariigi aadressil. 03.07.2013 tagastas W-T Ringkonnakohus menetlusdokumendid kostjale kätte toimetamata põhjusega, et adressaat on tundmatu ning et isik ei asu antud aadressil.

3. KOHTUDOKUMENTIDE PIIRIÜLENE KÄTTETOIMETAMINE BRÜSSEL I MÄÄRUSE ARTIKLI 26(2) ALUSEL JUHUL, KUI KOSTJA ASUKOHT VÄLISRIIGIS EI OLE TEADA

Nagu eelmise punkti lõpus märgitud, võib olukord, kus kostja elab välisriigis, kuid tema aadress ei ole teada, üles kerkida kohe hagiavalduse menetlusse võtmisel või ka hiljem, näiteks kui kättetoimetamismääruse kohane kättetoimetamine on ebaõnnestunud. Kui kättetoimetamismääruse kohaldumisel on võimalik Brüssel I määruse artiklis 26(2) nimetatud 'kõigi vajalike meetmete' sisu ja seda, kes neid meetmeid tarvitusele peavad võtma (kas asja menetlev kohus, kohtumenetluse pooled, keskasutus või adressaatliikmesriigi vastuvõttev asutus), võimalik määrusega täpsemalt kindlaks määrata,³²⁷ siis juhul, kui välisriigis elava kostja aadress ei ole teada, langeb kogu 'kõigi vajalike meetmete võtmise' kohustus kohtumenetluse pooltele ja asja menetlevale kohtule.

Kui kohtul on piisavalt alust eeldada, et kostja asub välisriigis, kuid tema täpne aadress ei ole teada, on tegemist piiriülese menetlusega ning kohus ei saa poolte õiguste küllaldast kaitset hinnata üksnes TsMS sätete alusel, vaid peab lähtuma eelkõige Euroopa Liidu õigusest. Asjakohased TsMS sätted loovad seose Euroopa Liidu õigusega, sellest magistritöö järgmistest punktides. Brüssel I määruse artiklist 26 lähtuvalt peab kohus seisukoha võtma kolmes aspektis:

- 1) Kas kohus on pädev asja lahendama, st kas asi allub avalduse saanud kohtule.
- 2) Kui kohus on pädev või võib olla pädev asja lahendama, siis kas ja millistel tingimustel on lubatav menetluse algatamist käsitleva dokumendi avalik kättetoimetamine kostjale.
- 3) Kui kohus on pädev asja lahendama ja menetluse algatamist käsitlev dokument on kostjale toimetatud kätte avalikult, siis kas ja millistel tingimustel tohib kohus teha tagaseljaotsuse.

3.1. Rahvusvaheline kohtualluvus avaliku kättetoimetamise mõjurina

Selleks, et Eesti kohus saaks kaaluda piiriüleses menetluses avaliku kättetoimetamise ja tagaseljaotsuse tegemise õiguspärasust juhul, kus kostja välisriigi aadressi ei õnnestu välja selgitada, on kohtul kõigepealt vajalik otsustada sellise kostja vastu esitatud avalduse

³²⁷ Report COM(2013) 858 final. *Op.cit.*, punkt 3.2.1 The non-application of the Regulation where the address of the person to be served is not known.

menetlusse võtmise üle. Brüssel I määruse artikli 26 lõigete 1 ja 2 koosmõjust tuleneb, et 'kõigi vajalike meetmete võtmine' menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamiseks võib olla vajalik juba selleks, et kohus saaks otsustada kohtualluvuse üle.

TsMS § 371 lg 1 p 2 alusel ei võta kohus hagiavaldust menetlusse, kui hagi ei allu sellele kohtule. TsMS § 423 lg 1 p 13 alusel jätab kohus hagi läbi vaatamata, kui kohus ei ole pädev asja lahendama. Eeltoodud sätteid on Eesti kohtud ka kasutanud olukorras, kus kostja aadress välisriigis ei ole teada. Lisaks on kohtud jätnud hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel, mida käsitlesime magistrirühma punktis 1.4.2.³²⁸ Hageja õiguskaitse seisukohast on oluline, et kohus ei teeks ennatlikult otsust hagi menetlusse võtmisest keeldumise või läbi vaatamise kohta. Sellist kaitseõiguse tagamise nõuet, nagu on sätestatud ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47, tuleb rakendada koos hageja õiguse tagamisega pöörduda oma nõuete põhjendatuse osas otsuse tegemiseks kohtusse.³²⁹ Teiselt poolt, tsiviilkohtumenetluses valesti kontrollitud kohtualluvus võib tuua kaasa, et Eestis tehtud kohtulahendit ei ole välisriigis hiljem võimalik tunnustada või täita, mis kulutab menetlusosaliste aega ja raha ning võib oluliselt takistada võlausaldajatel oma nõudeid efektiivselt maksma panna.³³⁰ Brüssel I määruse artikli 35 kohaselt ei tunnustata liikmesriigis tehtud kohtuotsust, kui see on vastuolus määruse II peatüki 3. jao (kohtualluvus kindlustusasjade puhul), 4. jao (kohtualluvus tarbijalepingute puhul) või 6. jao (ainupädevus) sätetega.

Kohtualluvuse puudumise kontrollimine kohtu omal algatusel on kohustuslik kõigile liikmesriikide kohtutele, kui osapool, kes ei ilmu kohtusse, elab teises liikmesriigis kui selles, kus asub menetluse algatanud kohus.³³¹ Avalduse saanud Eesti kohtu üldine kohustus kontrollida rahvusvahelist kohtualluvust kajastub TsMS § 75 lõikes 1.³³² Kui kohus leiab, et

³²⁸ TsMS § 423 lg 1 p 8 annab kohtule õiguse jätta hagi läbivaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmistele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusdokumendid kätte toimetada ning kohus ei ole vaatamata mõistlikele pingutustele suutnud neid andmeid ka ise leida.

³²⁹ *Hypotečni banka*, punkt 48, 49. Punktid 52-54: Kohus märkis, et kostja kaitseõiguste riive on õigustatud hageja õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile. Nimelt jääks hageja õigus sisutühjaks juhul, kui kostja alalist elukohta ei ole võimalik kindlaks teha. Seda vastupidi kostja olukorrale, kellele on juhul, kui ta jäetakse ilma õigusest end tõhusalt kaitsta, võimalus panna oma õigused maksma määruse nr 44/2001 artikli 34(2) alusel, vaieldes vastu tema suhtes tehtud otsuse tunnustamisele.

³³⁰ Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. *Juridica* III/2013, lk 195. Joonelaune viide 25: Näiteks Brüssel I määruse art 35 annab välisriigi kohtule õiguse keelduda Eesti kohtulahendi tunnustamisest, kui Eesti kohus rikkus Brüssel I määruses sisalduvaid tarbijavahelduste kohtualluvuse sätteid.

³³¹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 544 para 10.

³³² Torga, M. *Juridica* III/2013. *Op.cit.*, lk 192, 195. Käesolevas magistrirühmas piirduakse kohtualluvuse küsimuses üksnes Brüssel I määruse sätetega. Rahvusvahelise kohtualluvuse sätteid, mille kohaldamise eelduseid peab Eesti kohus avalduse menetlusse võtmist otsustades omal algatusel kontrollima, sisalduvad rahvusvahelistes lepingutes, Euroopa Liidu määrustes ning TsMS-s.

asi ei allu rahvusvahelise kohtualluvuse järgi Eesti kohtule, peab kohus TsMS § 371 lg 1 punkti 2 alusel keelduma avalduse menetlusse võtmisest.³³³ Pädevuse hindamiseks saab kohus lähtuda talle kättesaadavate dokumentide sisust ja kohtu enda poolt iseseisvalt väljaselgitatud asjaoludest.³³⁴ Brüssel I määruse artikli 2(1) kohaselt kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtusse (üldine kohtualluvus kostja alalisest elukohast lähtuvalt *actor sequitur forum rei*³³⁵) ning artikli 3(1) järgi saab isikuid, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, teise liikmesriigi kohtusse kaevata üksnes määruse II peatüki 2.-7. jaos sätestatud korras. Võimalikud on kolm rahvusvahelise kohtualluvuse olukorda:

- 1) Asi ei allu Eesti kohtule
- 2) Asi allub Eesti kohtule
- 3) Asi võib alluda Eesti kohtule, kuid selle teadasaamise eelduseks on kostja ilmumine kohtusse.

Analüüsime kõiki neid olukordi eraldi. Esiteks, asi ei allu Eesti kohtule. Brüssel I määruse artikli 25 alusel, kui liikmesriigi kohtule esitatakse hagi, mis on olulises osas seotud asjaga, mille puhul on artikli 22 kohaselt ainupädevad teise liikmesriigi kohtud, deklareerib see kohus omal algatusel, et ta ei ole asjas pädev.

Teiseks, asi allub Eesti kohtule. Kohtuasjas *Hypoteční banka* käsitleb Euroopa Kohus olukorda, kus kostjal on välismaine kodakondsus ning tal ei ole selle liikmesriigi territooriumil, kus kohus hagi menetleb, teadaolevat elukohta. Kuigi Brüssel I määruses puudub säte, mis määratleks sõnaselgelt kohtualluvuse sellisel juhul, saab kohtualluvuse tuletada määruse ühest eesmärgist, milleks on tugevdada liidus elavate isikute õiguslikku kaitset, võimaldades hagejal raskusteta kindlaks teha kohtu, kuhu ta võib pöörduda, ja kostjal mõistlikult ette näha, millisesse kohtusse teda võib kaevata. Kohtu otsus Brüssel I määruse tõlgendamise osas kõlas järgmiselt: sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kus tarbija, kes on pikaajalise kinnisvara tagatisega laenulepingu pooleks, mis kohustab teda teist lepinguosalist teavitama igast aadressimuutusest, loobub oma elukohast enne lepinguliste kohustuste rikkumise tõttu tema vastu hagi esitamist, allub nimetatud hagi kõnealuse määruse artikli 16 lõike 2 alusel selle liikmesriigi kohtutele, kus asub tarbija viimane teada olev alaline elukoht,

³³³ Torga, M. *Juridica* III/2013. *Op.cit.*, lk 192.

³³⁴ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 542 para 3.

³³⁵ Z. S. Tang. *Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws*. Oxford and Portland, Oregon, 2009, p 10.

kui need kohtud ei suuda sama määruse artikli 59 kohaselt teha kindlaks kostja tegelikku elukohta ning neil puuduvad tõendid, mis võimaldaksid järeldada, et kostja tegelik alaline elukoht asub väljaspool liidu territooriumi.³³⁶ Kohtuasjas *Cornelius de Visser* leidis Euroopa Kohus, et Saksamaa kohtul oli õigus võtta hagi menetlusse lepinguvälise kahju kohtualluvusest lähtuvalt (Brüssel I määruse artikkel 5(3)), kuivõrd kostja viibimiskoht oli teadmata ja asja menetleval Saksamaa kohtul ei olnud tõendeid, mis lubaksid tal järeldada, et kostja elab väljaspool Euroopa Liidu territooriumi.³³⁷ Tartu Ringkonnakohus leidis tsiviilasjas 2-13-39410, et maakohus oli ebaõigesti keeldunud TsMS § 371 lg 1 p 2 alusel hagi menetlusse võtmisest. Kuna tegemist on Kiviõli linnas asuva korteriomandiga seotud lepinguvälise kahju tekkimisega ja kostja alaline elukoht on Saksamaal tuvastamata aadressil, allub hagi Brüssel I määruse art 5(3) kohaselt Eesti kohtule.³³⁸

Kolmandaks, asi võib alluda Eesti kohtule, kuid selle teadasaamise eelduseks on kostja ilmumine kohtusse. Artikkel 26(1) väljendab üldreeglit kohtusse ilmumata jäänud kostja korral: kui kostja, kelle alaline elukoht on ühes liikmesriigis, kaevatakse teise liikmesriigi kohtusse ning ta ei ilmu kohtusse, deklareerib selle liikmesriigi kohus omal algatusel, et ta ei ole selles asjas pädev (välja arvatud juhul, kui pädevus tuleneb määruse sätetest).³³⁹ Artikli 24 alusel on asja lahendamiseks pädev ka see liikmesriigi kohus, kuhu kostja ilmub, välja arvatud juhul, kui kostja on ilmunud kohtusse kohtualluvuse vaidlustamiseks.³⁴⁰ Eeltoodu põhjal, v.a. määruses toodud kohtu ainupädevuse korral, on Eesti kohtul pädevuse teadasaamiseks oluline saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord. Riigikohus väljendab asjas 3-2-1-123-12 seisukohta, et kohus on ennatlikult keeldunud hagi menetlusse võtmast, kuivõrd lähtuvalt

³³⁶ *Hypoteční banka*, punktid 22, 25, 38, 44, kohtu otsus punkt 2 esimene taane. Lepingu sõlmimise ajal oli välismaise kodakondsusega Lindneri alaliseks elukohaks Mariánské Lázně Tšehhi Vabariigis. Sel aadressil kostja aga enam ei elanud ning Tšehhi Vabariigi kohus ei suutnud kindlaks teha ühtegi teist kostja elukohta Tšehhi Vabariigi territooriumil.

³³⁷ *Cornelius de Visser*, punktid 2, 25, 27, 29, kohtu otsuse punkt 1. Kohtuasjas on tegemist hageja G ja kostja veebilehe www.*****.de domeeni omaniku C. De Visseri vahelise vaidlusega, mis puudutab kahju hüvitamise hagi, mis on esitatud seetõttu, et veebilehel pandi üles G-st Saksamaal tehtud fotod, millel G oli osaliselt alasti. Kohtul ei õnnestunud de Visserile dokumente kätte toimetada veebilehe administratiivse kontaktisiku Dortmundi aadressil ega ka Madalmaade aadressidel, mis pidi olema C.de Visseri asukohaks nimetatud veebilehe andmetel.

³³⁸ Tartu Ringkonnakohtu 14.01.2014 määrus tsiviilasjas nr 2-13-39410, punkt 4.

³³⁹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 543 para 8. Antud põhimõtte esmargiks on kaitsta Euroopa Liidus elavaid kostjaid, et nad ei leiaks end olukorrast, kus nende vastu on algatatud menetlus Brüssel I määruse sätetega vastuolus olevas kohtus, välja arvatud juhul, kui nad pole ise selgesõnaliselt väljendanud oma nõusolekut sellise kohtualluvusega. Page 544 para 9. Kui kõik allolevad kriteeriumid on täidetud, peab kohus art 26(1) alusel omal algatusel ja ilma kostjalt seisukohta küsimata deklareerima, et ta pole asjas pädev: a) hagi on esitatud kohtule, mis pole pädev Brüssel I määruse sätete kohaselt; b) teine Euroopa Liidu kohus on pädev asja lahendama tulenevalt kas määruse sätetest või poolte tahtest; c) kostja elukoht on liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus asub asja menetlev kohus; d) kostja ei ilmu kohtusse.

³⁴⁰ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 542 para 3. Õigus vaidlustada kohtualluvust on kostjal juhul, kui kohus on rikkunud Brüssel I määruses sätestatud kohtualluvuse kriteeriumeid.

TsMS § 372 lõikest 3 oleks kohus pidanud juhul, kui tekib küsimus, kas hagi allub Brüssel I määruse järgi Eesti kohtule, küsima hagi menetlusse võtmise kohta kostja seisukohta. Kohus saab hagi menetlusse võtmisest keelduda, kui kostja elukoht on teises liikmesriigis ning ta vaidleb kohtualluvusele Eestis vastu või ei vasta kohtule. Juhul, kui kostja ilmub kohtusse ja kohtualluvusele vastu ei vaidle, allub hagi Brüsseli I määruse art 24 järgi Eesti kohtule ning hagi menetlemata jätmiseks ei ole alust. Art 24 teist lauset ei tohi mõista nii, et see võimaldab jätta kohaldamata sama artikli esimeses lauses väljendatud üldeeskirja muude kohtuvaidluste puhul kui need, millele see sõnaselgelt viitab'.³⁴¹

Tartu Ringkonnakohus tugineb eelnimetatud Riigikohtu otsusele 27.02.2013 tsiviilasjas 2-12-34845, leides, et maakohus tegi ebaõige otsuse mitte võtta hagiavaldust menetlusse TsMS § 371 lg 1 p 2 lähtuvalt. Antud asjas anti järeelmaksuga müügilepingu esemeks olnud sõiduk kostjale üle Eestis, mis võimaldab määrata kohtualluvuse ka Brüssel I määruse artiklist 5(1)(a), st lepingust tuleneva asjaomase kohustuse täitmise kohast lähtuvalt. Kuna hagi menetlusse võtmisel tekkis küsimus, kas hagi allub Eesti kohtule, oleks maakohus pidanud küsima selle kohta ka kostja seisukohta.³⁴² Seevastu, vahetult pärast eelnimetatud Riigikohtu otsust on Tartu Ringkonnakohus 20.12.2012 tsiviilasjas 2-12-45700 leidnud, et maakohus keeldus õigustatult TsMS § 371 lg 1 p 2 alusel asja menetlusse võtmast, kuivõrd vastavalt Brüssel I määruse artiklile 20(1) võib tööandja algatada kohtumenetluse ainult töötaja alalise elukoha liikmesriigi kohtus (töötaja elas hagiavalduse esitamise ajal rahvastikuregistri andmetel teises liikmesriigis).³⁴³ Sellisele seisukohale saab vastu vaielda, kuivõrd Brüssel I määruse artikli 21 kohaselt võib artikli 20 järgsest kohtualluvusest kõrvale kalduda kohtualluvust käsitleva kokkuleppe alusel.³⁴⁴ Maakohus oleks saanud hagi menetlusse võtmise järgselt küsida kostjalt seisukohta kohtualluvuse kohta. Eeltoodud kontekstis saab magistritöö autori arvates asuda seisukohale, et kuivõrd kohtu eesmärgiks on saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord, siis võib selline tulemus olla võimalik ka avaliku kättetoimetamise abil. Selle kohta vt täpsemalt magistritöö punkt 3.2.

³⁴¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.11.2012 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-123-12, punkt 11 ja 12. Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 547 para 18: Kui kostja, kes ilmub kohtusse, ei vaidlusta kohtualluvust, on asja menetlev kohus õigustatud eeldama, et asi talle allub juba ainuüksi selsamal alusel (nii nagu väljendab selgelt art 24), niikaua kui ei ole tegemist artikli 22 kohaldumisaslasse kuuluva ainupädevause olukorraga.

³⁴² Tartu Ringkonnakohtu 27.02.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-12-34845, punktid 9-11.

³⁴³ Tartu Ringkonnakohtu 20.12.2012 määrus tsiviilasjas nr 2-12-45700, punkt 4 ja 5.

³⁴⁴ Brüssel I määruse art 21 kohaselt võib 5. jao sätetest kõrvale kalduda üksnes kohtualluvust käsitleva kokkuleppe alusel: 1. mis on sõlmitud pärast vaidluse teket või 2. mis võimaldab töötajal algatada menetluse käesolevas jaos nimetatud kohtutes.

Eelnimetatud Riigikohtu otsuses nr 3-2-1-123-12 oli tegemist panga ja tarbija vahelise laenulepinguga, mille osas kohaldub üldjuhul Brüssel I määruse artikli 16(2) järgne kohtualluvus. Mõneti oli tegemist *Hypoteční banka* kohtuasjaga analoogse olukorraga, kuigi kostja aadress välisriigis oli teada. Riigikohus leidis, et ka sellises üsna selgelt määratletud kohtualluvuse olukorras oleks maakohus pidanud hagi menetlusse võtma ja kostja seisukohta küsima, kuivõrd see on oluline ka kostja õiguste vaates.³⁴⁵ Magistritöö autor leiab, et antud seisukohta peaksid maakohtud rohkem kasutama, tehes pingutusi hagi menetlusse võtmisest keeldumise asemel anda kostjale võimalus oma seisukoha väljendamiseks. Näiteks märgib Viru Maakohus 11.07.2012 otsuses tsiviilasjas 2-12-24477, et 'kuna asjas ei esine ka Brüssel I määruse art 17 märgitud asjaolusid, mis võimaldaksid kõrvale kalduda art 15 ja 16 regulatsioonist ja kostja tegelikult alaliseks elukohaks on Itaalia Vabariik, tuleb hagi menetlusse võtmisest keelduda, sest määrusega ette nähtud ainupädevus on Itaalia Vabariigi kohtutel'. Määrusest ei nähtu, et kohus oleks teinud pingutusi kostja aadressi tuvastamiseks peale järelepärimiste registritesse ja kohtuinfosüsteemi, üritamas leida võimalust kostjale menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamiseks.³⁴⁶ Viru Maakohtu 11.06.2013 otsuses tsiviilasjas nr 2-13-4026 jättis kohus hagi läbi vaatamata, kuna Brüssel I määruse tarbija kohtualluvust käsitlevate sätete alusel ei ole kohus pädev asja lahendama. Rahvastikuregistrist nähtus, et kostja elab Suurbritannias. Seda, et hageja või kohus oleksid teinud täiendavaid jõupingutusi kostja aadressi teadasaamiseks, määrusest ei nähtu. Otsuses toodud asjaolude põhjal saab siiski eelkõige viidata hageja ebakonstruktivsusele eduka kohtulahendi saavutamise suhtes.³⁴⁷ Kuivõrd tarbijast kostja puhul on tarbija alalise elukoha (Brüssel I määruse artikkel 59) järgne kohtualluvus prevaleeriv, on kohtud juhul, kus kohtualluvuse teadasaamiseks on vajalik saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord ja see ei õnnestu, õigustatud keelduma hagi menetlusse võtmisest.³⁴⁸

³⁴⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.11.2012 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-123-12, punkt 11: Kolleegium märgib, et igal juhul tulnuks kostjale kätte toimetada hageja esitatud määruskaebus maakohtu määruse peale, kuivõrd määruskaebuse lahendamine puudutas otseselt kostja huve ning kostjale tulnuks tagada võimalus võtta selle kohta seisukoht (vt Riigikohtu 1. juuni 2010. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-46-10, p 33).

³⁴⁶ Viru Maakohtu 11.07.2012 otsus tsiviilasjas nr 2-12-24477.

³⁴⁷ Viru Maakohtu 11.06.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-13-4026.

³⁴⁸ Euroopa täitekorralduse määrus on siinkohal veelgi rangem: Kaur, M. *Op.cit.*, lk 124. Kui võlgnikuks on tarbija, siis tarbija kahjuks tehtud kohtulahendit võib üldise reegli kohaselt kinnitada Euroopa täitekorraldusena ainult juhul, kui otsus tehti tarbija alalise elukoha liikmesriigis. See reegel kehtib eelkõige juhul, kui võlgnik ei ole menetluses vastuväidet esitanud või on jätnud kohtuistungile ilmumata ja kohus on teinud asjas kas tagaseljaotsuse, maksekäsu või menetluskulude kindlaksmääramise menetluses määruse. Vt selle kohta ka Harju Maakohtu 24.03.2011 määrus tsiviilasjas 2-10-36003; Viru Maakohtu 28.08.2013 määrus tsiviilasjas 2-10-59804.

Kokkuvõtteks. Hiljutised Riigikohtu ja ringkonnakohtute lahendid näitavad, et kui ei ole tegemist olukordadega, kus asi kindlasti ei allu Eesti kohtule või kindlasti allub Eesti kohtule, on kohtul üldjuhul vajalik pädevuse teadasaamiseks saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord, st võtta hagiavaldus menetlusse, teha pingutusi kostja välisriigi aadressi teadasaamiseks ja menetluse algatamist käsitleva dokumendi kättetoimetamiseks.

3.2. Menetluse algatamist käsitleva dokumendi avaliku kättetoimetamise ja tagaseljaotsuse lubatavuse lähtekohad

TsMS § 317 lg 6 järgi võib kohus keelduda menetluskohust avalikust kättetoimetamisest, kui menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täideta. TsMS § 407 lg 5¹ alusel võib kohus hagile vastamata jätmise korral ja § 413 lg 3¹ alusel kostja kohtuistungile ilumata jäämise korral keelduda tagaseljaotsuse tegemisest juhul, kui hagi/kohtukutse toimetati kostjale kätte avaliku kättetoimetamisega ning menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja hagi/kohtukutse avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täideta.

Euroopa täitekorralduse määrus välistab kohtulahendi kinnitamise Euroopa täitekorraldusena, kui menetluse algatamist käsitlev dokument on kostjale kätte toimetatud avalikult.³⁴⁹ Seda kinnitab ka Euroopa Kohus otsuses *Cornelius de Visser*, märkides, et kuigi tagaseljaotsus iseenesest kuulub määruse nr 805/2004 tähenduses Euroopa täitekorraldusena kinnitatavate täitedokumentide hulka, ei või sellist tagaseljaotsust, mis on tehtud kostja suhtes, kelle aadress ei ole teada, Euroopa täitekorraldusena kinnitada.³⁵⁰ Samas otsuses märgib Euroopa Kohus, et 'kostja võimalus tema suhtes tehtud otsuse tunnustamisele Brüssel I määruse artikli 34(2) alusel vastu vaielda teeb tal võimalikuks nõuda oma kaitseõiguste järgimist. See tagatis siiski puuduks, kui tagaseljaotsus, mis on tehtud kostja suhtes, kes ei ole menetlusest teadlik, kinnitataks Euroopa täitekorraldusena'.³⁵¹

³⁴⁹ Euroopa täitekorralduse määrus, preambula punkt 13: Eelkõige ei saa kohtuotsuse kinnitamisel Euroopa täitekorraldusena seoses nende miinimumstandardite täitmisega pidada piisavaks mis tahes õiguslikul fiktsioonil põhinevat kättetoimetamisviisi. Määruse artikkel 14(2): Käesoleva määruse kohaldamisel ei ole kättetoimetamine lõike 1 kohaselt lubatud, kui võlgniku aadress ei ole täpselt teada. Kaur, M. *Op.cit.*, lk 125: Menetluskohust avaliku kättetoimetamine erijuhtudel ehk määruse artiklis 14 sätestatud kättetoimetamine ilma aadressaadi isikliku kinnitusega on lubatud vaid juhul, kui on kindel, et tegemist on võlgniku elukohaga. Täiesti välistatud on TsMS §-s 317 sätestatud menetluskohust avalik kättetoimetamine.

³⁵⁰ *Cornelius de Visser*, punkt 62-68.

³⁵¹ *Cornelius de Visser*, punkt 66.

Kui kohtulahendit ei ole võimalik kinnitada Euroopa täitekorraldusena, on võlausaldajal võimalus taotleda selle tunnustamist ja täidetavaks tunnustamist Brüssel I määruse alusel.³⁵² Brüssel I määruse artikkel 34(2) näeb ette täidetavaks tunnustamise iseseisva aluse, mis on sõltumatu menetluskohandi kättetoimetamise 'nõuetekohasuse' kriteeriumitest nii kättetoimetamist korraldanud riigi õiguse vaates, täidetavaks tunnustamise riigi õiguse vaates ja ka selliste rahvusvaheliste õigusinstrumentide vaates, mis toetuvad üksnes kättetoimetamise formaalsete nõuete täidetuse kontrollimisele.³⁵³ Kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise eelduseks ei ole igas mõttes nõuetekohane kättetoimetamine, vaid see, et kostja on otsuse sisust teadlik piisavalt aegsasti selleks, et end kaitsta.³⁵⁴ Kostja õiguste järgimine tagaseljaotsuse tegemisel on Brüssel I määruses tagatud kahekordse kontrolli kaudu.³⁵⁵

Otsuses *Debaecker* märkis Euroopa Kohus, et liikmesriikides kasutatavad asenduslikud kättetoimetamisviisid erinevad nii oma järeldustes kui ka selles, kuivõrd tõenäoselt on kostja tegelikult kättetoimetamisest teadlik.³⁵⁶ Selliste erisustega on vajalik asendusliku kättetoimetamise lubatavuse hindamisel arvestada.³⁵⁷ Antud asjas leidis kohus, et 'fakt, et hageja sai kostja uuest aadressist teada pärast kättetoimetamist, ja fakt, et kostja oli vastutav dokumentide mittekättesaamise eest, on asjaolud, mida peab täidetavaks tunnustamist hindav kohus hindamisel arvesse võtma'.³⁵⁸ Näiteks Luksembourgi kõrgem kohus pidas õiguspäraseks sellise kohtuotsuse täidetavaks tunnustamist, kus menetluskohandid toimetati kostjale kätte nende ülesriputamisega kohtu teadete tahvlile.³⁵⁹ Seega võivad konkreetse kohtuasja asjaolud oluliselt mõjutada otsust, kas kasutatud kättetoimetamise viis võimaldas kostjal oma kaitset ette valmistada, ja seda isegi siis, kui on äärmiselt ebatõenäoline, et teade üldse kostjani jõudis.³⁶⁰ Oluline on kahe vastastikuse huvi kooskõlla viimine: ühelt poolt hageja õigus arvestada oma nõuete kohtuliku kaitsega ka juhul, kui kostja

³⁵² Kaur, M. *Op.cit.*, lk 122, viide 5.

³⁵³ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 686 para 54.

³⁵⁴ *ASML*, punkt 46. Vt selle kohta kaudselt ka Tallinna Ringkonnakohtu 22.05.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-12-27589, punkt 29. Kohus märgib Lugano 2007 tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni (mis kehtib Euroopa Liidu liikmesriikide ning asjaomaste Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikide vahel) artikli 34(2) kontekstis, et nimetatud säte ei nõu kohtuotsuse tunnustamisel mitte niivõrd selle kontrollimist, kas menetluse algatamist käsitlev dokument oli kostjale õigeaegselt kätte toimetatud või mitte, vaid kas kostjal oli tagaseljaotsuse tegemise korral võimalus realiseerida oma edasikaebe õigust, et oma õigusi kaitsta.

³⁵⁵ *ASML*, punkt 29.

³⁵⁶ Euroopa Kohtu 11.06.1985 otsus nr C-49/84 *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier vs Cornelius Gerrit Bouwman*, punktid 11 ja 12.

³⁵⁷ Lõhmus, G. Magistritöö. *Op.cit.*, lk 37, viide kohtuasjale *Debaecker*.

³⁵⁸ *Debaecker*, punkt 33. Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 683 para 49.

³⁵⁹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 687 para 55.

³⁶⁰ *Ibid.*

otsustab kohtusse mitte ilmuda, ja teiselt poolt nõue garanteerida kostjale adekvaatne võimalus oma kaitse ülesehitamiseks.³⁶¹

Õiguskirjanduses tuuakse välja, et nüüd, kus kostjale kaitsevõimaluse andmist hinnatakse valdavalt faktiliste asjaolude pinnalt, võib juhtuda, et kohtud hakkavad senisest rangemalt kontrollima selliseid asendusliku kättetoimetamise viise, mida nende siseriiklikus õiguses ei eksisteeri, isegi kui hageja (ja kohus) on andnud oma parima, et kostja asukohta tuvastada.³⁶² Otsuses *Hypoteční banka* ja *Cornelius de Visser* märgib Euroopa Kohus, et Brüssel I määruse artikli 26(2) alusel 'võib pädev kohus juhul, kui ei ole tõendatud, et kostjal on olnud võimalus menetluse algatamist käsitlev dokument kätte saada, menetlust õiguspäraselt jätkata alles siis, kui on võetud kõik vajalikud meetmed selleks, et ta saaks end kaitsta. Selleks peab asja menetlev kohus tagama, et kostja leidmiseks on tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõte'.³⁶³ Isegi kui neid tingimusi järgitakse, piirab võimalus viia menetlus läbi kostja teadmata, kasutades avalikku kättetoimetamist, kostja kaitseõigusi.³⁶⁴

Otsuste *Hypoteční banka* ja *Cornelius de Visser* pinnalt tuleb veel oluliseks pidada ranget vahetegemist olukordadel, kus kättetoimetamismäärus kohaldub ja kus ei kohaldu. Juhul, kui kohus toimetaks menetlusdokumendi kostjale kätte avalikult, eeldades, et kostja aadressi välisriigis ei ole võimalik tuvastada, ja hiljem selgub, et kostja aadress oli siiski teada või tuvastatav, ei pruugi avaliku kättetoimetamise tingimused olla täidetud, kuivõrd kohus oleks pidanud lähtuma kättetoimetamismääruse sätetest.³⁶⁵

Saab asuda seisukohale, et kuigi Brüssel I määruse artikli 26(2) sõnastusest tuleneb *expressis verbis*, et menetluse algatamist käsitlev dokument ei pea tingimata olema kostjale tegelikult kätte toimetatud – seda seni, kuni selle saavutamiseks on võetud kõik vajalikud meetmed,³⁶⁶

³⁶¹ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 549 para 23.

³⁶² Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, Page 687 para 55.

³⁶³ *Cornelius de Visser* punkt 55 ja *Hypoteční banka* punkt 52.

³⁶⁴ *Cornelius de Visser* punkt 56 ja *Hypoteční banka* punkt 53.

³⁶⁵ *Cornelius de Visser* punkt 53. Vt selle kohta ka *Alder* punkt 28, mille kohaselt tuleb juhtudel, kui kohtudokumentide kättetoimetamine kuulub kättetoimetamismääruse kohaldumiskirjeldusse, teha kasutatud kättetoimetamisviisi õiguspärasus teha kindlaks asjaomase määruse süsteemi ja eesmärgi arvestades. Vt lisaks ka *Practical Handbook. Op.cit.*, punkt 77 ja joonealune viited 120. Paralleeli kohtuasjades *Cornelius de Visser* ja *Hypoteční banka* Euroopa Kohtu väljendatud seisukohtadega saab tuua Haagi 1965 a. konventsioonil põhineva kohtuasjaga *Kott v. Superior Court of Los Angeles Co.*, 45 Cal. App. 4th 1126 (Cal. Ct. App. 1996). Nimetatud asjas leidis kohus, et hageja ei olnud piisavalt hoolikas kostja Kanada aadressi kindlakstegemisel, teades, et kostja on Kanada kodanik ning seetõttu ei ole täidetud menetlusdokumendi avaliku kättetoimetamise eeldused ja kättetoimetamise kriteeriumite osas pidi lähtuma Haagi konventsioonist.

³⁶⁶ Magnus, U, Mankowski, P. *Op.cit.*, page 550, para 26.

peab asja menetlev kohus nende meetmete võtmisel olema äärmiselt hoolikas. Sisuliselt võib kohtul olla vajalik ära kasutada kõik siseriiklikust õigusest, Euroopa Liidu justiitskoostööst ja teistest ühenduse õigusaktidest tulenevad võimalused kostja asukoha tuvastamiseks ning erinevate kättetoimetamisviiside kasutamiseks – ja alles seejärel otsustada, kas menetluse algatamist käsitleva dokumendi avalik kättetoimetamine ei takista tehtavat tagaseljaotsust hiljem teises liikmesriigis tunnustada ja täita. Täpseid kriteeriumeid, millele peavad vastama otsustes *Cornelius de Visser* ja *Hypoteční banka* nimetatud 'kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõte', ei ole Euroopa Kohtu praktikas sõnastatud. Nii nagu eelnevalt märgitud, erinevad liikmesriikides kasutatavad asenduslikud kättetoimetamisviisid üksteisest ja tõenäoliselt on keeruline üheseid hoolsuse kriteeriumeid ka paika panna. Gerli Lõhmus märgib oma magistritöös, et 'on võimalik, et ka menetluse algatamist käsitleva dokumendi avalikult kättetoimetamise puhul võib kohtulahend olla Brüssel I määruse alusel tunnustatav ja täidetav, kui Eestis asja menetlev kohus on järginud hoolsuse ja heausksuse põhimõtteid ning on piisavalt tõenäone, et kostjal oli võimalus menetlusest teada saada'.³⁶⁷ Kuivõrd tõenäosus, et tunnustamisest või täitmisest keeldutakse, on TsMS § 317 puhul teiste TsMS-s toodud kättetoimetamisviisidega võrreldes siiski suurem,³⁶⁸ saab asja menetlev kohus otsuses näidata, kuidas tema poolt võetud 'kõik vajalikud meetmed' Brüssel I määruse artikli 26(2) kontekstis tegid kostjale menetlusest teada saamise kasvõi tõenäoliselt võimalikuks või et kostja hoiab pahatahtlikult dokumendi kättesaamisest kõrvale.

Eeltoodu põhjal saab magistritöö autori arvates asuda seisukohale, et kohus võib piiriüleses menetluses, kui kostja asukoht välisriigis ei ole teada, kasutada avalikku kättetoimetamist, kartmata, et tema tehtud tagaseljaotsust hiljem teises liikmesriigis ei tunnustata, eelkõige järgmiste tingimuste kumulatiivse täidetuse korral:

- 1) On kindel, et asi allub rahvusvahelise kohtualluvuse sätete alusel Eesti kohtule (magistritöö punkt 3.1). Kui kohtul on kohtualluvuse teada saamiseks vajalik saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord ja selle saavutamine ei õnnestu, siis ei saa kohus asja menetleda.
- 2) Kohus on veendunud, et tema ja hageja poolt on 'kostja leidmiseks tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõte'.³⁶⁹ Kohus peab

³⁶⁷ Lõhmus, G. Magistritöö. *Op.cit.*, lk 37. Lõhmus, G. *Juridica. Op.cit.*, lk 456.

³⁶⁸ Lõhmus, G. *Juridica. Op.cit.*, lk 456.

³⁶⁹ *Cornelius de Visser* punkt 55 ja *Hypoteční banka* punkt 52.

silmas pidama, et kui hiljem selgub, et kostja aadress välisriigis oli siiski teada või tuvastatav, ei pruugi avalik kättetoimetamine osutada õiguspäraseks, kuivõrd kättetoimetamine oleks pidanud vastama kättetoimetamismääruse sätetele.

- 3) Kõik kohtu poolt võetud vajalikud meetmed (Brüssel I määruse artikkel 26(2)) tegid kostjale menetlusest teadasaamise kasvõi tõenäoselt võimalikuks. Või saab kohus näidata, et kostja ei käitu heauskselt (TsMS § 200 lg 1). Mõlemat vajalik põhjendada.
- 4) Lisaks saab kohus küsida veelkord hageja seisukohta, tutvustades hagejale võimalikke kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise takistusi avaliku kättetoimetamise korral.

Kui on tegemist magistritöö punktis 3.1. käsitletud olukorraga, kus kohus peab juba kohtualluvuse teadasaamiseks saavutama 'kostja ilmub kohtusse' olukorra, on sellise olukorra saavutamine põhimõtteliselt võimalik ka avaliku kättetoimetamise abil. Magistritöö autori arvates ei tohiks kohus avalikku kättetoimetamist viimase võimalusena hüljata, kui kõik muud meetmed kättetoimetamiseks on ammendunud. Kohtul on avaliku kättetoimetamise järel võimalik otsustada, kas selline kättetoimetamine andis tulemusi ja kas on alust tagaseljaotsuse tegemisest keeldumiseks TsMS § 407 lg 5¹ ja § 413 lg 3¹ alusel. TsMS § 317 lg 3 annab võimaluse kohtule otsustada avalikult kättetoimetatava dokumendi väljavõtte avaldamiseks ka teistes väljaannetes peale Ametlikud Teadaanded. Magistritöö autori arvates sealhulgas ka kostja elukohariigis avaldatavates väljaannetes – juhul, kui selline avaldamine on selle riigi siseriikliku õiguse kohaselt lubatud. Ka avalik kättetoimetamine võib anda kohtule uut informatsiooni selle kohta, et kostja sai menetlusest piisavalt aegsasti teada või et kostja käitub pahatahtlikult.

Järgmises punktis vaatleme Eesti kohtute viimaste aastate praktikat eeltoodud tingimuste kontekstis juhul, kui kostja aadress välisriigis ei ole teada.³⁷⁰

3.3. Eesti kohtute praktika menetluse algatamist käsitleva dokumendi avaliku kättetoimetamise lubatavuse osas

Üldise põhimõttena märgib Riigikohus, et 'Kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab põhiseaduse § 24 lg-s 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures ja seab sellega kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele. Kohtudokumentide avaldamine

³⁷⁰ Ringkonnakohtute ja maakohtute näited põhinevad neil lahenditel, mis on leitavad veebis www.riigiteataja.ee kohtuteave otsingu kaudu.

väljaandes Ametlikud Teadaanded ei ole optimaalne viis anda füüsilisest isikust protsessiosalisele teada temale saadetud dokumentidest. Ajalehekuulutuse abil võib kohtukutset kätte anda ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud'.³⁷¹

Esiteks, avalik kättetoimetamine ei pruugi osutada õiguspäraseks, kui kostja aadress välisriigis oli siiski teada või tuvastatav. Tallinna Ringkonnakohus märgib 12.10.2010 otsuses tsiviilasjas nr 2-09-64484, et kuna kohtule oli teada kostja elukoht Soomes, oleks tulnud kohaldada TsMS § 316¹ alusel kättetoimetamismääruse sätteid. Kohtudokumentide avaldamine Ametlikes Teadaannetes ei olnud nõuetekohane viis anda füüsilisest isikust protsessiosalisele teada temale saadetud dokumentidest.³⁷²

Teiseks, avaliku kättetoimetamise eelduseks on kõikide järelepärimiste tegemine, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtte. Tallinna Ringkonnakohus annab 11.12.2013 määruses tsiviilasjas nr 2-13-13749 kohtule soovitusel pöörduda lisaks juba kasutatud Euroopa Liidu instrumentidele (kättetoimetamismäärus, tõendite kogumise määrus) kostja Saksamaa aadressi teadasaamiseks Saksa saatkonna poole Eestis ja Saksa Liitvabariigi politseiasutuste poole, kasutades Euroopa Liidu liikmesriikide kohtute koostöö võimalusi. Kui ka need pöördumised ei anna tulemusi, peab kohus kaaluma avaliku kättetoimetamise otstarbekust ja vajadusel keelduma avalikust kättetoimetamisest TsMS § 317 lg 6 tulenevalt.³⁷³ Tartu Ringkonnakohus märgib 14.01.2014 määruses tsiviilasjas nr 2-13-39410, et hagi materjalide kättetoimetamine Saksamaal elavale kostjale on Ametlike Teadannete kaudu võimalik alles siis, kui kõik pingutused välja selgitada kostja alaline elukoht on jäänud viljatuks. Maakohus oli registrite alusel tuvastanud, et kostjal ei ole alates 2007 seost Eesti riigiga, märkides: 'kuna kostja asukohaks olev liidumaa on teadmata, ei ole kohtul võimalik pöörduda õigusabi palvega Saksamaa poole, et selgitada välja kostja elukoht, kuna Saksamaal puudub ühtne rahvastikuregister'.³⁷⁴

Osades lahendites on kohus suhteliselt resoluutne, et avalikuks kättetoimetamiseks ei ole välisriigis teadmata aadressil elava kostja korral alust. Näiteks Tallinna Ringkonnakohus

³⁷¹ Selle kohta vt Riigikohtu 26.11.2002 otsus nr 3-2-3-5-02, punkt 9; 29. märtsi 2010. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-1-10, p 9; 6. oktoobri 2006. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-2-06; 16. oktoobri 2006. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-3-06; 15. aprilli 2008. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-1-08 ja 3. detsembri 2009. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-7-09; 26. oktoobri 2010. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-4-10.

³⁷² Tallinna Ringkonnakohtu 12.10.2010 otsus tsiviilasjas nr 2-09-64484.

³⁷³ Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-13-13749.

³⁷⁴ Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-13-13749.

leidis 27.01.2014 otsusega tsiviilasjas nr 2-12-25144, et kuna Harju Maakohtule 'oli teada, et kostja ei ela juba pikemat aega Eestis ja elab alaliselt Kreeka Vabariigis, ei olnud kohtul alust toimetada hagiavaldust kostjale kätte avalikult'. Maakohus oli teinud järgmiseid pingutusi: ebaõnnestunud kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel, ebaõnnestunud kättetoimetamine välisriigi aadressil (rahvastikuregistri andmetel Kreeka aadress), Maksu- ja Tolliameti info (viimane väljamakse kostjale 2009), teate saatmine kostja e-posti aadressidel, politseitöötaja vestlus kostja isaga (kelle sõnul elab tütar pikemat aega Kreekas, kontaktandmeid pole), kaks korda teate avaldamine Ametlikes Teadannetes, lõpuks maakohus otsustas jätta hagi läbivaatamata TsMS § 423 lg 1 p 13 alusel.³⁷⁵ Antud lahendi osas jääb magistritöö autor selles osas eriarvamusele, et kuigi kohus ei teinud kõiki vajalikke järelepärimisi kostja Kreeka elukoha teadasaamiseks, andis avaliku kättetoimetamise kasutamine kohtualluvuse kindlakstegemise eeldusena talle mingigi võimaluse saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord. Kuna kohtul ei õnnestunud ka kahekordse avaliku kättetoimetamise tulemusel kostjaga kontakti saada, jättis kohus pädevuse puudumisel õigustatult hagi menetlusse võtmata. Viru Maakohus märgib oma 11.07.2012 määruses tsiviilasjas nr 2-12-24477, et 'juhul kui kostja viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha, saab vastavalt siseriiklikule õigusele hagi kostjale kätte toimetatud avalikult ja hagi rahuldada tagaseljaotsusega, kuid selline kohtulahend ei oleks kostja elukohariigis täidetav, kuna Euroopa täitekorralduse tõendi väljastamine ei ole sellisel juhul lubatav'. Antud lahendis ei ole maakohus samas üldse kaalunud võimalust, kas avaliku kättetoimetamisega tehtav lahend oleks võinud olla tunnustatav ja täidetav Brüssel I määruse sätete kohaselt.

Kolmandaks, avalik kättetoimetamine võib olla õigustatud, kui kostja ei käitu heauskselt. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis 20.02.2014 määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-177-13, et maakohtu otsus³⁷⁶ toimetada hagiavaldus kostjale kätte avalikult oli õiguspärane. Maakohus üritas korduvalt selgitada välja kostja viibimiskohta ja toimetada talle materjalid kätte muul viisil kui avalikult: rahvastikuregistri aadressil, politsei abil, e-posti aadressil. Politsei andmetel oli kostja viimane teadaolev asukoht Prantsusmaal ning omastega ta ei suhtle. Selgus ka, et hilisemas kohtuasjas on kostja pärast maakohtu tagaseljaotsuse tegemist sama e-posti aadressi kasutanud. Riigikohus märgib, et TsMS § 200 lg 1 alusel on menetlusosaline kohustatud kasutama oma menetlusõigusi heauskselt. Kuna kostja ei ole kajastanud

³⁷⁵ Tallinna Ringkonnakohtu 27.01.2014 otsus tsiviilasjas nr 2-12-25144, Ringkonnakohtu seisukoht, teine ja kolmas lõik.

³⁷⁶ Tartu Maakohtu 31.10.2011 tagaseljaotsus tsiviilasjas 2-11-1111.

määruskaebuses oma tegelikku viibimiskohta selgitanud ega väitnud, et e-posti aadress, mille kaudu maakohus proovis temaga ühendust saada, ei kuulu talle, siis ei saa kostja tugineda väitele, et talle oleks saanud hagiavaldust ja tagaseljaotsust kätte toimetada muul viisil kui avalikult.³⁷⁷ Magistritöö punktis 1.4.2 viidatud tsiviilasi 2-12-54577³⁷⁸ on hea näide sellest, kus kohus on maksekäsu kiirmenetluses kaks korda üritanud kostja Soome aadressile maksettepanekut kätte toimetada. Seesama aadress on kehtivaks kostja aadressiks Soome rahvastikuregistris ka kohtu poolt justiitsministeeriumi kaudu tehtud järelpärimise andmetel. Kohus on edastanud teavitused ka kostja e-aadressile ja facebook kontole, tulemusteta. Juhul, kui hageja või kohus sooviks viidata kostja pahausksusele, ei piisa tõenäoliselt siiski üksnes sellest, et kättetoimetamisel kasutatud aadress oli kehtiv Soome rahvastikuregistri andmetel.

Neljandaks, kohus saab küsida veelkord hageja seisukohta, tutvustades hagejale võimalikke kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise takistusi avaliku kättetoimetamise korral. Tartu Ringkonnakohus märgib 27.06.2013 määruses tsiviilasjas nr 2-12-44576, viidates kohtu õigusele tagaseljaotsuse tegemisest keelduda TsMS § 413 lg 3¹ alusel, et hagejal on õigus valida, kas ta soovib tagaseljaotsuse tegemist või sisulist asja läbi vaatamist.³⁷⁹

Magistritöö punktis 1.4.2 ja käesolevas peatükis käsitletud temaatika ning Eesti kohtute lahendite pinnalt saab loetleda need minimaalsed meetmed kostja leidmiseks, mis võiksid vastata 'hoolsuse ja heausksuse põhimõtte' nõuetele.³⁸⁰ Need kohtu poolt võetavad meetmed on järgmised:

- a) TsMS sätetest tulenevad kohtu õigused nõuda andmeid menetlusedokumentide kättetoimetamiseks (§ 306 lg 4), teavitada adressaati dokumendi kättesaadavaks tegemisest (sh elektrooniliselt ja virtuaalse suhtluskeskkonna kaudu, TsMS § 311¹ lg 1 ja 2), nõuda menetlusedokumendi avalikku kättetoimetamist taotlevalt menetlusosaliselt kinnitust ja tõendeid (§ 317 lg 2), anda menetlusedokument kättetoimetamiseks politseiasutusele või muule riigiasutusele või kohalikule omavalitsusele (§ 315 lg 2), jm asjakohased sätted. Sh tunnistaja kaasamine protsessi kostja elukoha teadasaamiseks.³⁸¹

³⁷⁷ Tartu Maakohtu 31.10.2011 tagaseljaotsus tsiviilasjas 2-11-1111.

³⁷⁸ Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonna kohtumäärus 12.06.2013, hagimenetlusse üleandmine tsiviilasjas nr 2-12-54577.

³⁷⁹ Tartu Ringkonnakohtu 27.06.2013 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-12-44576, punkt 5. Antud asjas oli kostja tõenäoline elukoht küll Ukrainas, jäädes seetõttu Brüssel I määruse kohaldaumisalast väljapoole.

³⁸⁰ *Cornelius de Visser* punkt 55 ja *Hypoteční banka* punkt 52.

³⁸¹ Tartu Ringkonnakohtu 14.01.2014 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-13-39410, määruskaebuse punkt 3.

- b) Euroopa Liidu liikmesriikide kohtute koostöö võimalused, nt hankida teavet kostja asukoha kohta välisriigi politseiasutuste kaudu TsMS § 306 lg 4 alusel.³⁸²
- c) Järelepärimine välisriigi saatkonnale Eestis.³⁸³
- d) Päringud teiste riikide elanike registritesse (vt magistritöö punkt 1.4.2 ja lisa)
- e) Justiitsministeeriumi rahvusvahelise õiguskoostöö võimalused (vt magistritöö punkt 1.4.2), sh ametlikud õigusabitaotlused ja EJN-civil kontaktpunktide abi.
- f) Peale kättetoimetamismääruse teiste asjakohaste Euroopa Liidu õigusaktide võimaluste kasutamine, nt ülalpidamiskohustuste määrus, tõendite kogumise määrus (vt magistritöö punkt 1.4.2.).
- g) Avaliku kättetoimetamise korral võimalusel TsMS § 317 lg 3 alusel teadaande avaldamine ka kostja elukohariigis avaldatavates väljaannetes.

Kokkuvõtteks. Eesti kohtud on viimastel aastatel kujundanud seisukohti selles osas, millised meetmed on hädavajalikud välisriigis elava kostja aadressi kindlakstegemiseks nii rahvusvahelise kohtualluvuse, menetluse algatamist käsitleva dokumendi avaliku kättetoimetamise kui tagaseljaotsuse tegemise otsustamiseks. Selles osas, kas piisavate meetmete võtmisel on menetlusdokumendi avalik kättetoimetamine menetluse jätkamiseks lubatud või mitte, jäävad kohtud siiski erinevatele seisukohtadele. Ühise põhimõttena kumab kohtulahenditest, et need jõupingutused, mida kohus peab kostja asukoha kindlakstegemiseks tegema, peavad olema äärmiselt hoolikad. Selleks on liikmesriikide vaheline koostöö ja Euroopa Liidu erinevad õigusaktid avanud ka uusi võimalusi.

³⁸² Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-13-13749.

³⁸³ Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 kohtumäärus tsiviilasjas nr 2-13-13749.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida kohtudokumentide piiriülest kättetoimetamist Euroopa Liidus Eesti kogemuste valguses ning leida vastused sissejuhatuses püstitatud kaheksale uurimisküsimusele. Magistritöö lähtekohaks on Brüssel I määruse artikkel 26(2), mis sätestab kohtule käitumisjuhise tsiviilkohtumenetlusega jätkamiseks juhul, kui teises liikmesriigis elukohta omav kostja ei ilmu kohtusse. Artiklist 26(2) lähtuvalt jaotub uurimus kaheks. Esiteks, kohus lähtub artiklist 26(3), mis eeldab, et menetluse algatamist käsitleva või võrdväärse dokumendi kostjale piiriülesel kättetoimetamisel kohaldub kättetoimetamismäärus.³⁸⁴ Teiseks, kohus lähtub artikli 26(2) autonoomsest tõlgendamisest, kui võrd kättetoimetamismäärus (ega ka Haagi 1965.a. konventsioon³⁸⁵) ei kohaldu.

Kohtudokumentide kättetoimetamise eesmärgiks on tagada isikule võimalus osaleda oma kohtuasja läbivaatamisel. Selle eesmärgi saavutamisel on oluline leida tasakaal menetluse tõhususe ja kiiruse aspektiga ning hageja õiguste kaitse aspektiga. Brüssel I määruse artikli 26(2) sõnastusest nähtub *expressis verbis*, et menetluse algatamist käsitlev dokument ei pea tingimata olema kostjale tegelikult kätte toimetatud – seda seni, kuni selle saavutamiseks on võetud kõik vajalikud meetmed.

Kui piiriülesele kättetoimetamisele kohaldub kättetoimetamismäärus, saab kohus kohtusse ilmumata jäänud kostja suhtes piiriülese tsiviilkohtumenetlusega jätkata siis, kui menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument toimetati kostjale kätte määruse artikli 19(1) kohaselt, või kui see polnud võimalik, siis täidetud on artikli 19(2) nõuded. Tagaseljaotsuse tegemisel saab kohus toetuda määruse artiklile 19(4). Artikli 19(1) kontekstis tähendab Brüssel I määruse artikli 26(2) 'kõigi vajalike meetmete võtmise' aspekt konkreetses menetluses poolte õiguseid parimal toel tagava kättetoimetamise korraldamist ja artikli 19(2) kontekstis kõigi mõistlike abinõude rakendamist teisest liikmesriigist kättetoimetamisteatise saamiseks.

Eesti kohtud korraldavad kättetoimetamismääruse raames teisest liikmesriigist saabuvate dokumentide kättetoimetamist Eestis asuvale adressaadile hagita menetluses. Kuigi kättetoimetamismäärusest ei tulene otseselt vastuvõtva asutuse kohustust teha jõupingutusi

³⁸⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13.11.2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamise“), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000.

³⁸⁵ Tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide välisriikides kätteandmise konventsioon, vastu võetud 14.11.1965. Eesti Vabariigi suhtes jõustus konventsioon 1.10.1996. Määruse nr 1393/2007 artikli 20 lõike 1 kohaselt on määrus 15. novembri 1965 aasta Haagi konventsiooni suhtes ülimuslik.

adressaadi asukoha kindlakstegemiseks, on Eesti kohtutel lähtuvalt siseriiklikust õigusest (hagita menetluse uurimisprintsii) siiski see kohustus.

Lähtuvalt kättetoimetamismääruse artiklist 7(1) toimub dokumendi kättetoimetamine üldjuhul adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt. TsMS § 316¹ lõikest 5 lähtuvalt ei või dokumente kätte toimetada avalikult. Avalik kättetoimetamine oleks otseses vastuolus kättetoimetamismääruse reguleerimisalaga, kuivõrd isiku aadress peab olema teada. Küsitavaks võivad osutuda ka teised asendusliku kättetoimetamise viisid, kuna lähtuvalt Euroopa Kohtu otsusest *Alder* peavad liikmesriigid kättetoimetamismeetodi kooskõla liidu õigusega kaaluma kättetoimetamismääruse süsteemi ja eesmärke arvestades. Eesti kohtud kasutavad piiriüleselt saabuvate kohtudokumentide kättetoimetamisel viise, mida iseloomustab kostja huvide kõrge kaitse: menetluskäitumise kättetoimetamine kohturuumides (TsMS § 311), postiteenuse osutaja vahendusel (TsMS § 312) tähtitud kirjaga (TsMS § 313) ja kohtuametniku vahendusel (TsMS § 315). Nende viiside endi potentsiaal on siiski täiel määral kasutamata. Kõige enam leiab kasutamist kättetoimetamine postiteenuse osutaja vahendusel, mis on aga kõikuva kvaliteediga ja kuivõrd tegemist on menetluskäitumistega, ei ole nõuetele mittevastav dokumenteerimine lubatav. Väiksemate piirkondade kohtumajad eelistavad võimalusel kättetoimetamist kohturuumides. Kohtuametnike vahendusel kättetoimetamine on piiratud, kuivõrd seda saab kasutada ainult selle linna piires, kus kohtumaja asub. Võimalus hakata piiriüleselt saabuvate kohtudokumentide kättetoimetamisel süstemaatiliselt kasutama kohtutäitüreid eeldab põhjalikku mõjuanalüüsi nii kättetoimetamismääruse kui siseriikliku õiguse kontekstis. Otstarbekamaks võib osutuda kohtuametnike potentsiaali senisest tõhusam kasutamine, mis aga vajab otsuseid eelkõige finantseerimise seisukohast.

Magistritöö autori seisukohast vastavad nõuetele ka TsMS § 326 menetluskäitumise kättetoimetamine postkasti panekuga ja § 327 kättetoimetamine hoiustamisega. Seda eeldusel, et koht, kus dokumenti prooviti üle anda, on tõepoolest saaja elu- või äriruum. Samuti on õiguslikult asjakohane elektrooniline kättetoimetamine (TsMS § 311¹ lõiked 1, 4, 5), mis aga eeldab adressaadil Eesti isikukoodi olemasolu ja vastavaid tehnilisi oskuseid. Magistritöö peatub ka Eesti kohtute praktikal, mis seondub määruse artiklist 8 tuleneva adressaadi õigusega keelduda dokumendi vastuvõtmisest keele tõttu. Ühe seisukohana on välja toodud, et kuivõrd määruse artikkel 8(3) võimaldab dokumendi kättetoimetamisel tehtud vea vajaliku tõlke edastamisega parandada, ei ole teatud juhtudel põhjendatud Eesti kohtute praktika nõuda avaldajalt dokumentide tõlget kohe asja menetlusse võtmise eeldusena.

Kui kostja aadress teises liikmesriigis ei ole teada, siis kättetoimetamismäärus ei kohaldu. Menetlusega jätkamise otsustamisel langeb kogu artiklis 26(2) nimetatud 'kõigi vajalike meetmete võtmise' kohustus kohtumenetluse pooltele ja asja menetlevale kohtule, jäädes paljus määratlemata õigusmõistete, nagu õigus õiglasele kohtumenetlusele jms sisustada. Selles, kas piisavate meetmete võtmisel on menetlusdokumendi avalik kättetoimetamine menetluse jätkamiseks lubatud või mitte, jäävad Eesti kohtud erinevatele seisukohtadele. Kohtute viimaste aastate praktika pinnalt jõuab magistritöö autor järeldusele, et kohus võib piiriüleses menetluses, kus kostja asukoht välisriigis ei ole teada, kasutada avalikku kättetoimetamist, kartmata, et tema tehtud tagaseljaotsust hiljem hiljem teises liikmesriigis ei tunnustata, eelkõige järgmiste tingimuste kumulatiivse täidetuse korral:

- 1) On kindel, et asi allub rahvusvahelise kohtualluvuse sätete alusel Eesti kohtule. Kui kohtul on kohtualluvuse teadasaamiseks vajalik saavutada 'kostja ilmub kohtusse' olukord ja selle saavutamine ei õnnestu, siis ei saa kohus asja menetleda.
- 2) Kohus on veendunud, et tema ja hageja poolt on 'kostja leidmiseks tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtte' (Euroopa Kohtu otsused *Cornelius de Visser* ja *Hypotečni banka*). Kohus peab silmas pidama, et kui hiljem selgub, et kostja aadress välisriigis oli siiski teada või tuvastatav, ei pruugi avalik kättetoimetamine osutada õiguspäraseks, kuivõrd kättetoimetamine oleks pidanud vastama kättetoimetamismääruse sätetele.
- 3) Kõik kohtu poolt võetud vajalikud meetmed (Brüssel I määruse artikkel 26(2)) tegid kostjale menetlusest teadasaamise kasvõi tõenäoselt võimalikuks. Või saab kohus näidata, et kostja ei käitu heauskselt (TsMS § 200 lg 1).
- 4) Lisaks saab kohus küsida veelkord hageja seisukohta, tutvustades hagejale võimalikke kohtuotsuse välisriigis tunnustamise ja täitmise takistusi avaliku kättetoimetamise korral.

Magistritöö sisaldab ka välisriigis elava kostja asukoha tuvastamiseks nende minimaalsete meetmete loetelu, mis võiksid vastata 'hoolsuse ja heausksuse põhimõtte' nõudele Eesti kohtute kontekstis. Kuigi Eesti õiguses lasub esmane ülesanne kostja aadressi teadasaamisel hagejal, näitab kohtupraktika, et kohtu vastutus välisriigis elava kostja asukoha kindlakstegemisel on üha olulisem. Nii näiteks ei saa kohtud ilma piisavaid jõupingutusi tegemata jätta hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel (kui hageja ja kostja ei suuda kostja aadressi tuvastada). Kohus peab menetlusdokumendi kättetoimetamiseks vajalike andmete saamiseks kasutama kõiki TsMS kohaseid viise, Euroopa Liidu liikmesriikide

kohtute koostöö võimalusi, justiitsministeeriumi poolt loodud võimalusi ja vajadusel ka teisi Euroopa Liidu õigusakte. Kättetoimetamismäärus meetmeid isiku asukoha tuvastamiseks teises liikmesriigis ette ei näe ja nii rajaneb see praegu suuresti liikmesriikide vahelisel koostööl.

CROSS-BORDER SERVICE OF JUDICIAL DOCUMENTS IN THE EUROPEAN UNION: ESTONIAN EXPERIENCE AND PROBLEMS ARISING IN PRACTICE

SUMMARY

The purpose of the research paper is to investigate cross-border service of judicial documents in civil and commercial matters in the European Union in the light of the Estonian experience. Specifically the research is targeted to find answers to eight questions/themes raised in the introduction part. These themes are following:

1. Legal meaning of service in the context of the Brussels I Regulation.
2. Interaction between the European Union law and domestic law of the member state in cross-border service of judicial documents.
3. Consequences of proper service in cross-border civil procedure.
4. Obligation of the member state addressed regarding identification of address of the person to be served with the document.
5. Which methods of service Estonian courts apply in cross-border service and which methods are unapplied.
6. Problems concerning translation of documents served.
7. Whether and on which conditions the judge can give 'judgment in default of appearance' provided defendant lives in a foreign state but his address is not known.
8. On what circumstances the court is entitled to serve the document publicly not having concern that the judgment given in default of appearance could not be suitable for recognition and enforcement in another member state.

The starting point of the research paper is Article 26(2) of the Brussels I Regulation that provides rules for the court in civil procedure where a defendant domiciled in one member state is sued in a court of another member state and does not enter an appearance. The structure of this research follows Article 26(2) and is therefore divided into three parts. The first chapter is dedicated to more general questions of legal meaning and connections of service in the context of the Brussels I Regulation. The second chapter derives from Article 26(3) that regulates service of the document instituting the proceedings or an equivalent document in accordance with the Service Regulation (Regulation (EC) No 1393/2007) and analyses the Estonian experience in that field. The third chapter describes the experience of Estonian courts in the situation while the Service Regulation (nor the Hague Convention of 15

Nov 1965 on the Service Abroad) do not apply and the court must follow the autonomous interpretation of Article 26(2).

The purpose of service of judicial documents is to protect the principle of granting party to controvert in a trial from the beginning. For gaining this aim it is important to find balance with other aspects - aspect of efficiency and speed of procedure and aspect of plaintiff's rights protection. Article 26(2) of the Brussels I Regulation states *expressis verbis* that the document instituting the proceedings does not necessarily have to be actually communicated to the defendant so long as all necessary steps have been taken to this end.

If the Service Regulation applies the court can continue proceedings with respect to defendant not entering an appearance while the document instituting the proceedings is served pursuant to Article 19(1) of the Service Regulation or in case the service fails then requirements of Article 19(2) are qualified. Giving judgment in default of appearance the court can rely on Article 19(4). It is important for the court to guarantee that 'all necessary steps have been taken' in the meaning of Article 26(2) of the Brussels I Regulation. This means that the service in accordance with Article 19(1) of the Service Regulation must be organised in the way that protects the rights of each party the best. And in the context of Article 19(2) it means that all reasonable steps are taken to obtain the 'certificate of service or non-service of documents' from another member state.

It does not directly derive from the Service Regulation that the receiving agency (i.e. the Estonian court) must make efforts to identify the correct address of addressee. Estonian courts organise service of judicial documents arriving from another member state in proceedings on petition. It means that Estonian courts are obliged to make these efforts pursuant to investigation principle of proceeding on petition laid down in § 5(3) and § 477(5) and § 477(7) of the Code of Civil Procedure (CCP).

Accordingly to Article 7(1) of the Service Regulation documents should be served in conformity with the law of the member state addressed or by a particular method requested by the transmitting agency. Pursuant to § 316¹(5) of the CCP it is prohibited to serve documents under the Service Regulation by public announcement. This CCP provision is in conformity with the scope of the Service Regulation as the regulation shall not apply where the address of the person to be served is not known. There might arise the question of validity of some

manners of substituted service as well. All manners of service of the law of member state used within the Service Regulation must comply with European Union principles as pursuant to ECJ case C-325/11 *Alder* ‘it is by reference to the scheme and objectives of that regulation that the compatibility of national legislation with European Union law must be examined’.

Estonian courts use in service of procedural documents arriving from other member states manners that protect the rights of defendant on high level: service in court premises (§ 311 of the CCP), service through postal service provider (§ 312 of the CCP) by registered letter (§ 313 of the CCP) and service through court security guard or other competent court official. The potential of these manners is still not completely used. Service through postal service provider is used most often but its quality is unstable and documentation by provider does not always correspond to the rules of service of procedural documents. In smaller court areas service in court premises is preferred. Service through court officials is not widely used as it is possible only within this town where the court house situates. The prospect of implementing of service through bailiffs means thorough analysis in the context of both the Service Regulation and the Estonian national law. It could be more purposive to use more efficiently the potential of court officials but it needs financial decisions how to cover costs of service. Service of procedural document by placement in post box (§ 326 of the CCP) and service by deposit (§ 327 of the CCP) are also valid under the Service Regulation as secondary manners of service. For using these manners the location where it was not possible to deliver the document must clearly be the dwelling or business premises of the recipient. Also, it is legally relevant for the Estonian court to use electronic service (§ 311¹ (1), (4) and (5) of the CCP) but it is necessary for the addressee to have Estonian personal code and corresponding technical skills.

Provided the defendant lives in a foreign state but his address is not known the Service Regulation does not apply. The obligation of Article 26(2) of Brussels I Regulation to ‘take all necessary steps to this end’ lies fully on parties and on the court of proceedings and is specified very broadly by legal principles as right to a fair trial etc. Estonian courts are on different opinions whether the public service is acceptable when sufficient steps are taken to the end. In the light of Estonian court decisions within last years the author of this research concludes that the court is entitled to serve the document publicly not having concern that the judgment given in default of appearance could not be suitable for recognition and enforcement in another member state when all following circumstances exist cumulatively:

- 1) It is sure that the matter belongs under the jurisdiction of the Estonian court pursuant to the provisions of international jurisdiction. Provided the Estonian court is obliged to have for establishing his jurisdiction ‘defendant enters an appearance’ situation and the court fails in it then the court must declare that it has no jurisdiction.
- 2) The court is convinced ‘that all investigations required by the principles of diligence and good faith have been undertaken to trace the defendant’ (see ECJ cases C-292/10 *Cornelius de Visser* and C-327/10 *Hypoteční banka*). The court has to consider that public service could turn out not to be legitimate provided it becomes afterwards apparent that the address of the defendant was ascertainable. In that case the service had to be in conformity with the Service Regulation.
- 3) ‘All necessary steps to this end’ (Article 26(2) of Brussels I Regulation) taken by the court made it (at least probably) possible for the defendant to have sufficient knowledge of proceedings. Alternatively the court can show that the defendant does not behave in good faith (§ 200(1) of the CCP).
- 4) In addition the court is entitled to ask once more the opinion of plaintiff, introducing him possible obstacles that could arise in recognition and enforcement process in another member state while the service is organised publicly.

The research gives also the list of minimum steps to be in conformity with ‘the principles of diligence and good faith’ for Estonian courts to determine defendant’s address in another member state. Estonian court decisions show that although the primary obligation to establish defendant’s address lies on plaintiff the court has increasing responsibility in this sphere. For example courts are not entitled to refuse to hear action pursuant to § 423(8) of the CCP without making sufficient efforts (if the plaintiff and the court fail to find information which is necessary for serving procedural documents on the defendant). The court has to use all relevant methods to find information about the defendant: provisions of the CCP, efficient cooperation between the courts of member states, possibilities created by the Ministry of Justice and other relevant legislation of European Union. The Service Regulation does not constitute steps for establishing address of the defendant in another member state and therefore the judicial cooperation within EU has an important role here.

.....

28.04.2014

KASUTATUD ALLIKAD

Kirjandus, uurimused, intervjuud

1. AS Eesti Post menetluskirjelduste kättevõtmise teenusetingimused. Arvutivõrgus: <http://post.ee/?id=9270>
2. Beaumont, P, Johnston, E. Can Exequatur Be Abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence?, Journal of Private International Law, Vol. 6 No. 2, August 2010
3. Besselink, L.F.M., The Protection of Fundamental Rights post-Lisbon. The Interaction between the EU Charter of Fundamental Rights, the European Convention on Human Rights (ECHR) and National Constitutions, arvutivõrgust kättesaadav http://www.fide2012.eu/index.php?doc_id=94 (22.01.2013).
4. Calvez, F, Régis, N. Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights, 31 July 2012, 2nd Edition, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2204779&SecMode=1&DocId=1965298&Usage=2>.
5. Crifo, C. Cross-Border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders of Payment. Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009.
6. Crifo, C. Europeanisation, harmonisation and unspoken premises: the case of service rules in the Regulation on a European Small Claims Procedure (Reg. No. 861/2007). Civil Justice Quarterly, 2011, 30(3), p 283-303.
7. Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja Leedu Vabariigi Siseministeeriumi elanikeregistri talituse vahel 14.11.2013 sõlmitud 'Rahvastikuregistritest andmete edastamise leping'. Asukoht siseministeerium.
8. Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja Soome Rahvastikuregistrikeskuse vahel 20.01.2005 sõlmitud 'Rahvastikuregistrite andmete üleandmise leping'. Asukoht siseministeerium.
9. E-Justice Communication via Online Data Exchange, 17.04.2013. Esitlusmaterjal Justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse siseseks kasutamiseks.
10. Ernits, M. Kohtunike sõltumatus. Kohtute aastaraamat 2012, lk 44-48. Arvutivõrgus <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-aastaraamatud>
11. Euroopa tsiviilasjade justiitsatlases <http://ec.europa.eu/civiljustice/>
12. Euroopa e-õiguskeskkonna portaal <https://e-justice.europa.eu/home.do>.

13. Green Paper on the Review of Council Regulation (EC) No 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters COM(2009) 175 final.
14. Intervjuu justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse nõunikuga Haldi Mäesalu, september 2012, jaanuar 2014.
15. Intervjuud Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja kohtunikega Meeli Kaur ja Indrek Parrest september 2012; Harju Maakohtu Kentmanni kohtumaja kohtunikuga Piret Randmaa oktoober 2012.
16. Juhis 'Isiku aadressi tuvastamine', koostaja justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talitus. Asukoht kohtute intranetis.
17. Kačevska, I., Rudevak, B., Torga, M. Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States. Research is conducted in accordance with the request of the Ministry of the Republic of Latvia and it is co-supported by the European Commission special programme 'Civil Law' project 'Improvement of civil cooperation: European Union level procedures in civil matters and possibilities provided by Evidence Taking Regulation and Service Regulation'. Riga, Vilnius, Tallinn 2012.
18. Kaur, M. Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? *Juridica* II/2012, lk 122-126.
19. Kerstna-Vaks, K. Hagita menetluse üldised küsimused. Riigikohtu praktika. *Juridica* V/2011.
20. Kieran, St Clair, Bradley. Activities of the European Community in the Field of Private International Law in 2007. *Yearbook of Private International Law, Volume 9 (2007)*.
21. Koolitus Euroopa Komisjoni „Tsiiviilõiguse“ programmi raames Tallinnas 24.01.2013 „Piiriülene justiitskoostöö tsiiviilasjades: tõendite kogumise ja dokumentide kättetoimetamise määruste loodud võimalused“, JUDr Miloš Haťapka (Slovaki Vabariigi justiitsministeerium) ja Indrek Parrest (Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja kohtunik) ettekanded.
22. Kõve, V. Tsiiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud, *Juridica* IX/2012, lk 659-676.
23. Lahlou, Y, Matousekova, M. Chronicle of private international law applied to business. *International Business Law Journal* 2009, 5, p 607-642.
24. Laurendt-Hanioja, A. 2012. aasta rahvusvahelise õigusabi statistika. Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakond, rahvusvahelise justiitskoostöö talitus, Tallinn 2013..

- Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2012.aa_starahvusvaheliseigusabistatistika.pdf
25. Luha, K. Ülevaade 2012 aasta kohtu statistikast. Kohtute aastaraamat 2012, lk 7-16. Arvutivõrgus <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-aastaraamatud>.
 26. Lõhmus, G. Poolte osavõtuta tehtud kohtulahendite tunnustatavus ja täidetavus Brüssel I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides. Juridica VI/2012.
 27. Lõhmus, G. Eesti tsiviilkohtumenetluses 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendite' tunnustatavus ja täidetavus – Brüssel I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2). Magistritöö, Tartu Ülikool 2012.
 28. Lõhmus, U. Kuidas liikmesriigi kohtusüsteem tagab Euroopa Liidu õiguse tõhusa toime? Juridica III/2007, lk 144-154.
 29. Magnus, U, Mankowski, P. European Commentaries on Private International Law, Brussels I Regulation, 2nd Revised Edition. Sellier European Law Publishers GmbH, Munich, 2012.
 30. Ministry of Justice, Finland. Code of Judicial Procedure (4/1734; amendments up to 718/2011 included). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1734/en17340004>
 31. Ministry of Justice. Explanatory Memorandum on European Union Legislation, 17509/13, COM(2013) 858 final, 20.12.2013, punkt 25. Arvutivõrgus <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/memorandum/report-from-the-commission-to-the-european-parliament-the-council-the-european-economic-social-committee-1388684692>, millelt viib link edasi dokumendile.
 32. Narits, R., Madise, L., Schneider, H. Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne 2012. E-väljaanne <http://www.pohiseadus.ee/>.
 33. Parrest, I. Euroopa kättetoimetamismääruse rakendamisest Eesti näitel. Juridica VIII/2013, lk 588-597.
 34. Practical Handbook on the Operation of the Hague Convention, third edition. Hague Conference - Permanent Bureau. eBook, Wilson & Lafleur Itée. Montreal, 2006
 35. Raba, K. Õiguslane koostöö tsiviilasjades. Arengutest Euroopa liidus, Juridica III/2002.
 36. Report from the Commission to The European Parliament, the Council and The European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 COM(2009) 174 final.
 37. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Regulation (EC) No 1393/2007 of

- the European Parliament and of the Council on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents on civil or commercial matters (service of documents). COM(2013) 858 final, Brussels, 4 December 2013.
38. Riigi Infosüsteemi Amet, Uudised, Soome rajab andmevahetuskihi Eesti X-tee eeskujul, 12.09.2013. Arvutivõrgus kättesaadav <https://www.ria.ee/soome-rajab-andmevahetuskihi/>
 39. Storskrubb, E. Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered. Oxford University Press 2008.
 40. Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the Service of Judicial and Extra Judicial documents in Civil or Commercial Matters. Final_Report_1348_B5_03052004, May 2004.
 41. Study on the application of Regulation EC No 1393/2007, on the service of documents in civil or commercial matters across the EU (1393 Study). Brussels, 10th February 2012. The University of the Basque Country. Materjali allikas on Justiitsministeerium, rahvusvahelise õigusabi talitus, september 2012.
 42. Škerl, J.K. European Public Policy (with an Emphasis on *Exequatur* Proceedings), Journal of Private International Law, Vol. 7 No.3, December 2011, (Škerl 2011), p 464. Beaumont, P, Johnston, E. Can Exequatur Be Abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence?, Journal of Private International Law, Vol. 6 No. 2, August 2010.
 43. Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja kantselei juhataja e-kiri magistriltõõ autorile 8.04.2014; Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja vanemkonsultant-õigusteenistuse juhi e-kiri magistriltõõ autorile 09.04.14; Harju Maakohtu Kentmanni tn kohtumaja kohtunik Piret Randmaa e-kiri magistriltõõ autorile 08.04.2014.
 44. The Postal Service Challenged During the 10th Meeting of the EJM in Brussels on 9 and 10 February 2012. Kättesaadav arvutivõrgus http://www.uhj.com/en/the-postal-service-challenged-during-the-10th-meeting-of-the-ejm-in-brussels-on-9-and-10-february-2012_2161024.html
 45. Torga, M, Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. Juridica VII/2010, lk. 473-480.
 46. Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. Juridica III/2013, lk 192-200.
 47. Veeret, A. Euroopa Liidu liikmesriigi kohtu pädevus rahvusvaheliste kohtualluvuse kokkulepete kehtivuse hindamisel Brüssel I määruse artikli 23 kontekst, Juridica VI/2009.
 48. Vutt, M. Menetlusdokumentide kättetoimetamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus, õigusteabe osakond. Tartu 2009.

49. Z. S. Tang. Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws. Oxford and Portland, Oregon, 2009.

Õigusaktid

50. Isikut tõendavate dokumentide seadus

51. Kohtutäituri seadus

52. Rahvastikuregistri seadus

53. Tsiviilkohtumenetluse seadustik

54. Vabariigi Valitsuse määrus „Avalik-õiguslike nõuete kohtutäiturite vahel jaotamise kord“

55. Riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nr 206 SE, seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee, Eelnõud alates 2012.

56. Euroopa Liidu toimimise leping, konsolideeritud versioon. Euroopa Liidu Teataja 2012/C 326/01.

57. Tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide välisriikides kätteandmise konventsioon, vastu võetud 14.11.1965 (Convention of 15 November 1965 on the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters).

58. Agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark on the service of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (OJ, L 300 of 17 November 2005).

59. COM(1999) 219 final. Proposal for a Council Directive on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Brussels 04.05.1999.

60. Council regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters.

61. Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001 (Brüssel I määrus), 22.12.2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.

62. Nõukogu otsus 28.05.2001, millega luuakse tsiviil- ja kaubandusajade käsitlev Euroopa kohtute võrk: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A32001D0470>

63. Nõukogu määrus (EÜ) nr 1206/2001, 28.05.2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades.

64. Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27.11.2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000.

65. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21.04.2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta.

66. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12.12.2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus.
67. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11.07.2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus.
68. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13.11.2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamine“), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000.
69. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/6/EÜ, 20.02.2008, millega muudetakse direktiivi 97/67/EÜ seoses ühenduse postiteenuste siseturu rajamise lõpuleviimisega.
70. Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18.12.2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustutse küsimustes.
71. Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) KOM(2010) 748.
72. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12.detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud).

Euroopa Kohtu otsused

73. Euroopa Kohtu 14.10.1976 otsus kohtuasjas C-29/76 *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol*.
74. Euroopa Kohtu otsus 16.06.1981 kohtuasjas C-166/80 *Peter Klomps vs Karl Michel*
75. Euroopa Kohtu otsus 15.07.1982 kohtuasjas C-228/81 *Pendy Plastic Products BV vs. Pluspunkt Handelsgesellschaft*.
76. Euroopa Kohtu otsus 11.06.1985 kohtuasjas C-49/84 *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier vs Cornelius Gerrit Bouwman*
77. Euroopa Kohtu 8.11.2005 otsus kohtuasjas C-443/03 *Götz Leffler v Berlin Chemie AG*.
78. Euroopa Kohtu otsus 9.02.2006 kohtuasjas C-473/04 *Plumex vs Young Sports NV*.
79. Euroopa Kohtu otsus 14.12.2006 kohtuasjas C-283/05 *ASML Netherlands BV v Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*.
80. Euroopa Kohtu otsus 8.05.2008 kohtuasjas C-14/07 *Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR vs Industrie und Handelskammer Berlin*.

81. Kohtujuristi ettepanek 18.12.2008 kohtuasjas C-420/07 *Meletis Apostolides v David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*.
82. Euroopa Kohtu otsus 28.04.2009 kohtuasjas C-420/07 *Meletis Apostolides v David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*.
83. Euroopa Kohtu otsus 25.06.2009 kohtuasjas C-14/08 *Roda Golf & Beach Resort SL*.
84. Euroopa Kohtu otsus 17.11.2011 kohtuasjas C-327/10 *Hypoteční banka a.s. v. Udo Mike Lindner*.
85. Euroopa Kohtu 15.03.2012 otsus C-292/10 *G v. Cornelius de Visser*.
86. Kohtujuristi ettepanek 26.04.2012 kohtuasjas C-619/10 *Trade Agency Ltd vs Seramico Investments Ltd*.
87. Euroopa Kohtu 19.12.2012 otsus nr C-325/11 *Krystyna Alder, Ewald Alder vs Sabina Orłowska, Czesław Orłowski*.

Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused

88. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 13.05.1980 kohtuasjas *Artico vs Itaalia*.
89. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 12.10.1992 kohtuasjas *T vs Itaalia*.
90. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 01.03.2011 kohtuasjas 15226/05 *Kolegovy vs Venemaa*
91. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 15.03.2011 kohtuasjas 15093/05 *Shandrov vs Venemaa*.
92. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 07.06.2011 kohtuasjas 28956/05 *Gusak vs Venemaa*.

Eesti kohtute otsused

93. Riigikohtu 26.11.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-3-5-02
94. Riigikohtu 03.06.2004 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-1-04
95. Riigikohtu 06.05.2005 otsus nr 3-2-3-5-05
96. Riigikohtu 16.02.2006 otsus nr 3-2-3-1-06
97. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6.10.2006 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-2-06
98. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16.10.2006 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-3-06
99. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 24.10.2006 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-96-06
100. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15.04.2008 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-1-08
101. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 3.12.2009 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-7-09
102. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.01.2010 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-9-09
103. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29.03.2010 määrus tsiviilasjas nr 3-2-2-1-10
104. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.05.2010 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-3-10
105. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1.06.2010 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-46-10
106. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26.10.2010 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-4-10

107. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.11.2011 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-145-10
108. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21.11.2012 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-123-12
109. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.12.2012 määrus kohtuasjas nr 3-2-2-2-11
110. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15.02.2012 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-168-11
111. Tartu Ringkonnakohtu 21.01.2009 määrus tsiviilasjas nr 2-07-17227
112. Tallinna Ringkonnakohtu 3.02.1009 määrus tsiviilasjas nr 2-08-11009
113. Tallinna Ringkonnakohtu 12.10.2012 otsus tsiviilasjas nr 2-09-64484
114. Tartu Ringkonnakohtu 20.12.2012 määrus tsiviilasjas nr 2-12-45700
115. Tartu Ringkonnakohtu 27.02.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-12-34845
116. Tartu Ringkonnakohtu 27.06.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-12-44576
117. Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2013 otsus tsiviilasjas nr 2-13-13749
118. Tartu Ringkonnakohtu 14.01.2014 määrus tsiviilajas nr 2-13-39410
119. Tallinna Ringkonnakohtu 27.01.2014 otsus tsiviilasjas nr 2-12-25144
120. Tallinna Ringkonnakohtu 12.02.2014 määrus tsiviilasjas nr 2-08-22135
121. Viru Maakohtu 16.12.2008 määrus tsiviilasjas nr 2-08-65548
122. Viru Maakohtu 11.09.2009 tagaseljaotsus tsiviilasjas nr 2-07-17227
123. Viru Maakohtu 05.10.2009 määrus tsiviilasjas nr 2-09-41894
124. Viru Maakohtu 23.12.2009 määrus tsiviilasjas nr 2-09-32198
125. Viru Maakohtu 02.03.2010 määrus tsiviilasjas nr 2-09-62528
126. Harju Maakohtu 24.03.2011 määrus tsiviilasjas nr 2-10-36003
127. Tartu Maakohtu 31.10.2011 tagaseljaotsus tsiviilasjas nr 2-11-1111
128. Viru Maakohtu 11.07.2012 otsus tsiviilasjas nr 2-12-24477.
129. Harju Maakohtu 04.04.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-13-14761
130. Viru Maakohtu 11.06.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-13-4026
131. Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonna 12.06.2013 määrus tsiviilasjas nr 2-12-54577
132. Viru Maakohtu 28.08.2013 määrus tsiviilajisas nr 2-10-59804.

LISA

Avalikud andmebaasid kohtutele teises riigis asuva kostja aadressi kindlakstegemiseks. Väljavõtte justiitsministeeriumi rahvusvahelise justiitskoostöö talituse juhise 'Isiku aadressi tuvastamine', juhise asukoht kohtute intranetis.

Andmevara AS on muutnud kättesaadavaks rahvusvahelise infoteenuse RISER, mille kaudu on võimalik teostada isikute aadressandmete päringuid järgmiste Euroopa Liidu riikide rahvastikuregistritest: Austria, Eesti, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Rootsi, Saksamaa, Suurbritannia, Šveits ja Ungari. Isikute aadressandmed on kättesaadavad mitmetest riikidest reaalajas, läbi spetsiaalse *Registry Information Service on European Residents* (RISER) veebikeskkonna. Päringu saab esitada http://www.andmevara.ee/?page_id=65 (päringud on tasulised, tasud riigiti erinevad). Üldjuhul on päringu tegemiseks nõutav õigustatud huvi olemasolu.

Suurbritannias ning Iirimaa puudub ühtne rahvastikuregister, mistõttu justiitsministeeriumi vahendusel ei ole võimalik kohtutel aadressipäringuid neile teha. Suurbritannias on olemas eraisikuline andmebaas, kust saab otsida isikuid ning nende aadresse, telefoninumbreid. Päringuid saab teha <http://www.192.com> (osaliselt tasulised).

Elanikeregistrite veebiaadressid erinevates riikides:

- Rootsi <http://www.skatteverket.se/coa>
- Hispaania <http://cambiodomicilio.060.gob.es/>
- Norra: <http://www.1881.no/> (pole küll ametlik elanikeregister, kuid Norra justiitsministeerium on soovitanud kasutada)
- Portugal <https://www.portaldocidadao.pt/Portal/AltMorada>
- Sloveenia <https://peps.mju.gov.si/COA/>

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, HAIDE HERMET

(sünnikuupäev: 01.05.1970)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kohtudokumentide piiriülene kättetoimetamine Euroopa Liidus: Eesti kogemused ja praktikas üleskerkinud probleemid,

mille juhendaja on dr.iur. Karin Sein,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 28.04.2014